

Agroresursu un
ekonomikas
institūts

ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari

Autori:

**Alberts Auziņš, Ieva Leimane, Astra Varika, Viktors Bobovičs, Imants Jansons,
Silvija Dreijere**

Ierobežojumi

Pētījums ir finansēts ar valsts atbalstu projekta Nr. 22-00-SOINV05-000003 ietvaros, un tas turpina 2021.g. veikto pētījumu. Pētījumā ir analizētas notikušās pārmaiņas Taksonomijas regulējumā, ieskaitot tiesību aktu un tehniskās pārbaudes kritēriju projektos.

ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz Latvijas lauksaimniecības nozari ir veikts Taksonomijas regulējuma kontekstā, balstoties uz informāciju, kura iegūta no avotiem, kas bija pieejami līdz 15.11.2021. Šis apstāklis īpaši attiecas uz ES tiesību aktiem un tiesību aktu projektiem, jo Taksonomijas regulējums vēl ir tapšanas stadijā, piem., vairāki būtiski ES tiesību akti nav pieņemti, bet dažos gadījumos vēl notiek diskusijas par būtiskiem tiesību aktu nosacījumiem (piem., tehniskās pārbaudes kritērijiem). Atsevišķos gadījumos pētījuma autori ir izmantojuši arī informāciju, kas iegūta pēc 15.11.2021. Tomēr tas neizslēdz iespēju, ka informācijai (it īpaši par izmaiņām ES tiesību aktu projektos un jaunām ES institūciju iniciatīvām), kas kļuvusi pieejama (zināma) pēc 15.11.2021., varētu būt būtiska ietekme uz šī pētījuma rezultātiem un secinājumiem.

Pētījumā Taksonomijas regulējums ir aplūkots saskaņā ar esošo Taksonomijas regulas (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852) darbības jomu – vides ziņā ilgtspējīgas saimnieciskās darbības. Pētījumā nav aplūkota potenciālā Taksonomijas regulējuma darbības jomas paplašināšana attiecībā uz sociālajiem mērķiem (sociālā taksonomija). Jautājumi, kas saistīti ar Taksonomijas regulējuma jomas potenciālu paplašināšanu vides jomā (piem., saimnieciskās darbības, kam nav būtiskas ietekmes uz ilgtspēju vides ziņā, un saimnieciskās darbības, kas būtiski kaitē ilgtspējai vides ziņā), pētījumā ir tikai vispārēji ieskicēti.

Pētījumā ir vērtēta ietekme uz lauksaimniecību (NACE 2.0 kods A01) un pārtikas ražošanas sektoru (NACE 2.0 kods C10, neietverot C10.2). Pētījumā nav vērtēta ietekme uz zivju pārstrādi (NACE 2.0 kods C10.2), jo šī nozare nav saistīta ar lauksaimniecību, kā arī nav vērtēta ietekme uz dzērienu ražošanu (NACE 2.0 kods C11), jo šai nozarei nav būtiskas saistības ar lauksaimniecību.

Pētījumā lietotā terminoloģija pamatā balstās uz ES tiesību aktu oficiālajos tulkojumos lietoto terminoloģiju. Jāatzīmē, ka Taksonomijas regulējums un ilgtspējas jautājumu regulējums kopumā ir samērā jauns un tajā trūkst stabilas terminoloģijas latviešu valodā. Tādēļ pētījumā ir lietoti arī autoru veiktie terminu tulkojumi no angļu valodas. Tulkotiem terminiem iekavās ir norādīti angļiskie termini.

Viens no šī gada izpētes mērķiem bija saprast, vai Taksonomijas regulējuma izstrāde un pakāpeniska ieviešana jau radījusi kādas pārmaiņas finansējuma pieejamībā (aizdevēju prasībās pret kredīta vai līzinga ņēmēju). Šim nolūkam pētījuma ietvaros tika lūgts sniegt viedokli un komentārus lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektora organizācijām (LOSP, LCAA, ZS, LZF, LBLA, LSA, JZK, SAB, LPUF, LPCS, LMB). Pagaidām lauksaimniecības nozaru organizācijas ir atturējušās no komentāru sniegšanas AREI pētniekiem par Taksonomijas regulējuma tēmu, kas varētu nozīmēt, ka pagaidām pārmaiņas finansējuma pieejamībā dažādu lauksaimniecības apakšnozaru uzņēmējiem netiek novērotas vai tās nav apgrūtinošas.

Lai tomēr detalizētāk analizētu, vai Taksonomijas regulējumā paredzētie kritēriji vides ziņā ilgtspējīgas saimnieciskās darbības klasifikācijai nākotnē nerada izaicinājumus un potenciālus riskus (izaicinājumus), pētījumā ir veikta gadījumu izpēte četrām lauksaimniecības nozarēm:

graudkopība, cūkkopība, piensaimniecība un stādu audzēšana. Informācija gadījumu izpētes veikšanai iegūta no citos pētījumos apkopotās un analizētās informācijas, kā arī sadarbībā ar konkrēto nozaru speciālistiem un uzņēmējiem. Gadījumu izpētes rezultāti atspoguļoti ziņojumā, tomēr to rezultāti interpretējami kā indikatīvi un nereprezentē visu nozari.

Pētījuma ietvaros tika lūgts Latvijas Bankai, attīstības finanšu institūcijai "ALTUM" un banku sektoram sniegt viedokli par topošā Taksonomijas regulējuma ietekmi uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoru finansēšanu (kreditēšanu). No Latvijas Bankas, ALTUM un AS "Citadele banka" saņemtais viedoklis (komentāri) ir izmantoti šajā pētījumā. Tomēr jāatzīmē, ka banku sektora regulējums attiecībā uz ilgtspējas aspektiem aktīvi veidojas un tādēļ banku sektoram pagaidām ir ierobežotas iespējas skaidrot situāciju un sniegt komentārus par tās attīstību.

Saīsinājumi

- AAL – augu aizsardzības līdzekļi
ALTUM – attīstības finanšu institūcija “ALTUM” (AS “Attīstības finanšu institūcija Altum”)
ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
AREI – Agroresursu un ekonomikas institūts
AS – akciju sabiedrība
ASV – Amerikas Savienotās Valstis
AuM KPI – pārvaldīšanā esošo aktīvu “zaļais” koeficients
BAT – labākais pieejamais tehniskais paņēmieni (*best available technique*)
CapEx – kapitālieguldījumi jeb investīciju (ieguldījumu) izdevumi (*capital expenditure*)
CapEx KPI – KPI, kas saistīts ar kapitālieguldījumiem
CNY – Ķīnas juaņa renminbi
CO₂ – oglekļa dioksīds (ogļskābā gāze)
CO₂ ekv. – CO₂ ekvivalents
CSDD direktīva – direktīva par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju (*corporate sustainability due diligence*)¹
CSRD – Korporatīvo ilgtspējas ziņojumu direktīva (*Corporate Sustainability Reporting Directive*)²
DSHN – nerada būtisku kaitējumu (*do no significant harm*)
EBI – Eiropas Banku iestāde (*European Banking Authority*)
ECB – Eiropas centrālā banka
EEA – Eiropas vides aģentūra (*European Environment Agency*)
EIP – Eiropas Inovāciju partnerība
EK – Eiropas Komisija
ES – Eiropas Savienība
ESG – vides, sociālie un pārvaldības (*environment, social, governance*) [kritēriji, ko izmanto, lai novērtētu uzņēmuma ilgtspēju un sociālo ietekmi]
EUR – eiro (*euro*)
Eurostat – Eiropas Savienības Statistikas birojs
F&C KPI – KPI par pakalpojumiem, kas nav izdevumi
FAO – Pārtikas un lauksaimniecības organizācija (*Food and Agriculture Organization*)
FinGuar KPI – zaļo aktīvu koeficients attiecībā uz sniegtajām finanšu garantijām
FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija
FSMP – saimniecības ilgtspējas pārvaldības plāns (*Farm Sustainability Management Plan*)³

---

¹ EK piedāvātais direktīvas projekts. COM(2022) 71 final

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071>

² EK piedāvātais direktīvas projekts. COM(2021) 189 final.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0189>

GAR – zaļo aktīvu attiecība (*green asset ratio*)
ha – hektārs
HBLF – augstas bioloģiskās daudzveidības ainavu elementi (*High Biodiversity Landscape Features*)
IKP – iekšzemes kopprodukts
IPAS – ieguldīju pārvaldes akciju sabiedrība
JZK – Latvijas Jauno zemnieku klubs
K – kālijs
KLP – kopējā lauksaimniecības politika
KPI – galvenais(ie) snieguma rādītājs(i) (*key performance indicator(s)*)
l/b – lopbarība
LBLA – Latvijas Bioloģiskās lauksaimniecības asociācija
LEnvI – zema ietekme uz vidi (*low environmental impact*)
LIZ – lauksaimniecībā izmantojamā zeme
LLVA – labu lauksaimniecības un vides apstākļu standarts (*good agricultural and environmental condition*)
LCAA – Latvijas Cūku audzētāju asociācija
LOSP – Lauksaimniecības organizāciju sadarbības padome
LMB – Latvijas Maiznieku biedrība
LPCS – Latvijas Piensaimnieku centrālā savienība
LPUF – Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācija
LSA – Lauksaimniecības Statūtsabiedrību asociācija
LZF – Latvijas Zemnieku federācija
MK – Ministru kabinets
MVU – mazie un vidējie uzņēmumi
N – slāpekļis
NACE 2.0 – Saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā, 2. redakcija
NFRD – Nefinanšu pārskatu direktīva jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/34/ES (68)
npHBLF – neproduktīvie augstas bioloģiskās daudzveidības ainavu elementi (*non-productive High Biodiversity Landscape Features*)
NUE – slāpekļa izmantošanas efektivitāte (*Nitrogen Use Efficiency*)
OpEx – darbības izdevumi (*operational expenditure*)
OpEx KPI – KPI, kas saistīts ar darbības izdevumiem
P – fosfors
PET – polietilēntereftalāts
SAB – Stādu audzētāju biedrība
SC – būtiska sekmēšana (*significant contribution*)

---

³ Šobrīd šī dokumenta (plāna) nosaukums dažādos deleģēto aktu projektos nedaudz atšķiras, pētījuma ietvaros lietots šāds nosaukums

SEG – siltumnīcefekta gāzes

SEK – Zviedrijas krona

SFDR – Ilgtspējīgu finanšu informācijas atklāšanas regula jeb Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/2088

SI – standarta izlaide

Taksonomijas regula – Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852

TPK – tehniskās pārbaudes kritēriji (*technical screening criteria*)

UN-PRI – ANO atbildīgu ieguldījumu principi (*UN Principles for Responsible Investment*)

USD – ASV dolārs

VIN – vides ietekmes novērtējums

WEI+ – ūdens ekspluatācijas indekss plus (*water exploitation index, plus*)

ZS – Zemnieku saeima

Saturs

Kopsavilkums	8
1. Taksonomijas regulējuma tiesiskais un politiskais ietvars	9
2. Vides mērķu un tehniskās pārbaudes kritēriju radītie izaicinājumi Latvijas pārtikas sektoram.....	14
2.1. Lauksaimniecības sektors	14
2.1.1. Pirmais un otrais vides mērķis: klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām.....	16
2.1.2. Sestais vides mērķis: bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana	18
2.1.3. Tehniskās pārbaudes kritēriju radītie izaicinājumi – gadījumu izpēte	25
2.2. Pārtikas ražošanas sektors	33
2.2.1. Pirmais un otrais vides mērķis: klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām.....	33
2.2.2. Ceturtais vides mērķis: pāreja uz aprites ekonomiku	34
2.2.3. Sestais vides mērķis: bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana	37
3. ES Taksonomijas regulējuma potenciālā ietekme uz finansējuma pieejamību Latvijas pārtikas sektorā	41
3.1. Taksonomijas regulējuma ietekme uz banku kreditēšanas politiku.....	42
3.2. Taksonomijas ietekme uz lielo un MVU iespējām piesaistīt finansējumu.....	49
3.3. Iespējamās cenu atšķirības starp “zaļajiem” un “ne-zaļajiem” aizdevumiem.....	54
Novērtējuma rezultāti un priekšlikumi.....	57
Informācijas avoti	64

KOPSAVILKUMS

Šajā pētījumā ir sniegts ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz Latvijas lauksaimniecības nozari Taksonomijas regulējuma kontekstā. Pētījums ir 2021.g. veiktā pētījuma turpinājums. Tādēļ 2022.g. primāri ir pētītas regulējumā notikušās izmaiņas, potenciālās izmaiņas un šo izmaiņu radītie izaicinājumi. Pētījuma ietvaros ir vērtēta regulējuma tiešā ietekme gan uz lauksaimniecību, gan pārtikas ražošanu (lauksaimniecības produktu pārstrādi), kā arī analizēta regulējuma iespējamā netiešā ietekme – regulējuma ietekme uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoros strādājošo uzņēmumu iespējam piesaistīt finansējumu, galvenokārt aizņēmumu (kreditu) formā.

Veiktā Taksonomijas regulējuma tiesiskā un politiskā ietvara analīze ļauj secināt, ka regulējuma tiešā ietekme skars tikai nelielu skaitu lauksaimniecības produktu ražotāju (primāro ražotāju) Latvijā, jo regulējums tieši attieksies tikai uz lielajiem uzņēmumiem (saskaņā ar spēkā esošo regulējumu – uz lielajiem uzņēmumiem ar darbinieku skaitu virs 500, bet pēc CSRD stāšanās spēkā – uz visiem lielajiem uzņēmumiem). Šādu uzņēmumu Latvijas agrobiznesā nav daudz, nozarē dominē mazo un vidējo uzņēmumu segments. Pārtikas ražošanā atsevišķās jomās ir novērojama augstāka saimnieciskās darbības koncentrācija, tādēļ sagaidāms, ka regulējums tieši skars uzņēmumus graudu malšanas produktu, cietes un cietes produktu ražošanā, gaļas un gaļas produktu ražošanā, pārstrādē un konservēšanā un piena produktu ražošanā.

Tomēr Taksonomijas regulējumam būs būtiska netiešā ietekme uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumiem Latvijā, kas perspektīvā var izpausties caur ārējā finansējuma pieejamību, jo regulējums attiecas uz banku sektoru. Regulējums uzliek par pienākumu bankām atskaitīties par to aizdevumu portfeļa struktūru, t.sk. par tā saucamo zaļo aktīvu īpatsvaru. Ievērojot, ka gan primārie ražotāji, gan pārtikas ražotāji neatkarīgi no uzņēmuma lieluma ir atkarīgi no ārējā finansējuma (aizņemtā kapitāla) piesaistes, it īpaši banku kredītiem, ir pamats prognozēt, ka netieši ar Taksonomijas regulējumu un tajā ietvertajiem ilgspējas kritērijiem saskarsies arī mazie un vidējie uzņēmumi, kas nav Taksonomijas regulas tiešie subjekti.

Taksonomijas regulējuma tiesiskais un politiskais ietvars vēl ir tapšanas procesā, it īpaši attiecībā uz lauksaimniecības nozari (piemēram, ir liela nenoteiktība par tehniskās pārbaudes kritērijiem vides mērķiem, kā arī kritērijiem par ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšanu). Šī iemesla dēļ šobrīd nav skaidri zināmi tehniskās pārbaudes kritēriji, kuri tiks izmantoti, lai novērtētu saimnieciskās darbības ilgtspēju vides ziņā lauksaimniecībā. Tomēr pieejamās informācijas (tiesību aktu, kritēriju utt., t.sk. to projektu) izpētes rezultāti liecina, ka lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumi saskarsies ar vairākiem izaicinājumiem, pielāgojoties Taksonomijas regulējuma prasībām. Būtiski izaicinājumi ir prognozējami konvencionālajā lauksaimniecībā.

Pētījuma autoru priekšlikumi ir sniegti nodaļā “Novērtējuma rezultāti un priekšlikumi”.

1. TAKSONOMIJAS REGULĒJUMA TIESISKAIS UN POLITISKAIS IETVARS

Viens no būtiskiem rīcības plāna ilgtspējīgas izaugsmes finansēšanai (*action plan on sustainable finance*) elementiem⁴ un vienlaikus ES Zaļā kursa elementiem⁵ ir klasifikācijas sistēma ilgtspējīgām saimnieciskajām darbībām jeb ES Taksonomija (*EU taxonomy for sustainable activities*). Taksonomijas regulējuma tiesiskais un politiskais ietvars turpina veidoties, un kopš 15.11.2022. ir notikušas vairākas pārmaiņas. Šobrīd šī regulējuma tiesisko un politisko ietvaru veido Taksonomijas regula⁶, kā arī citi ES tiesību akti, piemēram:

1. SFDR⁷ – definē finanšu tirgus dalībniekus un finanšu produktus, uz kuriem attiecas Taksonomijas regulējums.
2. Klimata pārejas etalonu regula (Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2019/2089) – groza Regulu (ES) 2016/1011 un regulē ar SFDR darbību saistītus jautājumus, galvenokārt ar ilgtspēju saistītu informācijas atklāšanu attiecībā uz etaloniem (*sustainability-related disclosures for benchmarks*).
3. NFRD (nefinanšu pārskatu direktīva) – nosaka Taksonomijas regulas subjektus jeb uzņēmumus, uz kuriem tieši attieksies Taksonomijas regulējums. Šo direktīvu drīzumā aizstās CSRD (skat zemāk).
4. CSRD (korporatīvo ilgtspējas ziņojumu direktīva) – šobrīd šī direktīva, ar ko plānots grozīt NFRD, kā arī citus ES tiesību aktus, ir pieņemšanas stadijā.
5. CSDD direktīva (direktīva par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju) – šobrīd šī direktīva ir pieņemšanas stadijā. Ar šo direktīvu plānots noteikt uzņēmumiem pienākumu uzlabot korporatīvās pārvaldības praksi un palielināt uzņēmumu pārskatatbildību (*accountability*) par nelabvēlīgu ietekmi u uz cilvēktiesībām un nelabvēlīgu ietekmi uz vidi uzņēmuma pašu darbībā, to meitasuzņēmumu darbībā un tādās darbībās vērtības ķēdē, ko veic struktūras, ar kurām uzņēmumam ir nodibinātas darījumattiecības. Šo direktīvu ir plānots sasaistīt ar CSRD, tādējādi nodrošinot, ka uzņēmumi savos ilgtspējas ziņojumos rūpīgāk un caurspīdīgāk ziņo par nelabvēlīgo ietekmi.
6. Uz Taksonomijas regulas pamata EK izdoti deleģētie akti, kas nosaka Taksonomijas regulas piemērošanu. Deleģēto aktu kopumu veido šādi deleģētie akti:
  - 1) Taksonomijas klimata deleģētais akts (*EU Taxonomy Climate Delegated Act*)⁸, ar kuru tiek ieviesti tehniskās pārbaudes kritēriji (TPK), lai novērtētu, vai saimnieciskā darbība (*economic activity*) būtiski sekmē klimata pārmaiņu mazināšanu vai pielāgošanos klimata pārmaiņām un vai darbība nenodara būtisku

⁴ Rīcības plāns: ilgtspējīgas izaugsmes finansēšana. COM(2018) 97 final.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0097&from=EN>

⁵ Komisijas paziņojums "Eiropas zaļais kurss". COM(2019) 640 final.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852

⁷ Ilgtspējīgu finanšu informācijas atklāšanas regula

⁸ saukts arī par Pirmo deleģēto aktu ilgtspējīgām saimnieciskajām darbībām attiecībā uz pielāgošanos klimata pārmaiņām un klimata mazināšanas mērķiem (*First delegated act on sustainable activities for climate change adaptation and mitigation objectives*)

kaitējumu citiem vides mērķiem (*environmental objectives*). Tomēr jāatzīmē, ka šajā deleģētajā aktā nav iekļauti TPK lauksaimniecībai. Lauksaimniecības TPK ir plānots noteikt ar papildu deleģēto aktu⁹;

- 2) deleģētais akts, kas nosaka, kā uzņēmumi, kas ir Taksonomijas regulas subjekti, sniedz informāciju par vides ziņā ilgtspējīgām saimnieciskajām darbībām, kā arī nosaka šādas informācijas sniegšanas metodoloģiju¹⁰. Šis deleģētais akts attiecas gan uz nefinanšu uzņēmumiem, gan uz finanšu uzņēmumiem (bankām, investīciju fondiem, aktīvu pārvaldītājiem, apdrošinātājiem un pārāpdrošinātājiem);
- 3) deleģētais akts attiecībā uz pārējiem četriem vides mērķiem (Taksonomijas regulas 9.panta c) līdz f) punktā minētajiem vides mērķiem)¹¹. Šis deleģētais akts ir vēl tapšanas procesā. Līdz šim ir notikušās tikai divu ilgtspējīga finansējuma platformas (*Platform on Sustainable Finance*) sagatavoto TPK projektu (pirmais publicēts 2021.g. augustā un otrs publicēts 2022.g. martā) sabiedriskās apspriešanas.

Jāatzīmē, ka šobrīd nav precīzi zināms, kad tiks pieņemts papildu deleģētais akts attiecībā uz klimata mērķiem lauksaimniecībai un deleģētais akts attiecībā uz pārējiem četriem vides mērķiem, kā arī pastāv liela nenoteiktība attiecībā uz šajos deleģētajos aktos noteiktajiem TPK. Saskaņā ar pieejamo informāciju no EK (EK viceprezidenta un komisāra Valda Dombrovskā biroja) visticamāk, ka vispirms tiks pieņemts deleģētais akts attiecībā uz pārējiem klimata mērķiem un pēc tam papildu deleģētais akts attiecībā uz klimata mērķiem lauksaimniecībā. Tādējādi lauksaimniecības sektorā TPK izstrāde un apstiprināšana būs atšķirīgā kārtībā nekā vairumam citu nozaru, kur vispirms tika apstiprināti klimata mērķu TPK (t.s. Pirmais deleģētais akts).

Ievērojot Taksonomijas regulas 1.panta 2.punkta c) apakšpunktu, Taksonomijas regulas subjekti ir uzņēmumi, kuriem saskaņā ar NFRD/CSRD ir pienākums publicēt nefinanšu pārskatus (*non-financial statement*) vai konsolidētos nefinanšu pārskatus, bet pēc CSRD stāšanās spēkā – ilgtspējas pārskatus (*sustainability report*) vai konsolidētos ilgtspējas pārskatus. Tiklīdz stāsies spēkā CSRD, paplašināsies Taksonomijas regulas subjektu loks no lielajiem uzņēmumiem, kuros darbinieku skaits pārsniedz 500, līdz visiem lielajiem uzņēmumiem (darbinieku skaits ≥ 250 , apgrozījums ≥ 50 milj. EUR, bilances kopsumma ≥ 43 milj. EUR¹²), kā arī biržā kotētiem (*listed*) MVU (izņemot mikrouzņēmumiem).

Saskaņā ar Agroresursu un ekonomikas institūta (AREI) 2021.g. veikto pētījumu lauksaimniecības nozarē (NACE 2.0 kods A01) lielo uzņēmums īpatsvars tiek lēsts 8,6%-18,7% no nozares kopējā apgrozījuma un 3,8%-7,2% no nozarē nodarbināto skaita¹³. Lielo uzņēmumu īpatsvars pārtikas ražošanas nozarē (NACE 2.0 kods C10, izņemot C10.2) tiek lēsts aptuveni 44,8% no kopējā nozares apgrozījuma un 33,4% no nozarē nodarbināto skaita¹³. Tādējādi Taksonomijas regulējums pēc CSRD stāšanās spēkā tiešā veidā attieksies uz samērā nelielu daļu lauksaimniecības nozares uzņēmumu, bet būtisku daļu pārtikas ražošanas

---

⁹ šis papildu deleģētais akts par klimata mērķu TPK lauksaimniecībai vēl ir tapšanas stadijā, un šobrīd nav pieejams pat šī deleģētā akta projekts

¹⁰ saukts arī par ES Taksonomijas 8.panta deleģēto aktu (*EU Taxonomy Article 8 delegated act*) vai Informācijas sniegšanas deleģēto aktu (*Disclosures delegated act*)

¹¹ saukts arī par Otro deleģēto aktu

¹² EK Regula (ES) 651/2014 I pielikums

¹³ Auziņš A., Krieviņa A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2021.

uzņēmumu. Jāatzīmē, ka Latvijā (piem., atšķirībā no Lietuvas) neviens lauksaimniecības nozares vai pārtikas ražošanas uzņēmums netiek kotēts fondu biržā. Tādēļ biržā kotēto MVU iekļaušana Taksonomijas regulējuma tvērumā neietekmē regulējuma tiešo ietekmi uz nozari. Taksonomijas regulējums esošajā redakcijā paredz, ka saimnieciskās darbības (arī ieguldījumi) tiek vērtētas, vai tās ir vides ziņā ilgtspējīgas (*environmentally sustainable*) jeb “zaļas” (*green*). Regulējums balstās uz t.s. pozitīvo un vienlaikus bināro pieeju – saimnieciska darbība tiek kvalificēta vai nu kā vides ziņā ilgtspējīga jeb taksonomijai atbilstoša¹⁴ (*Taxonomy-aligned*) vai tāda, par kuras vides ilgtspēju nav informācijas. Neatbilstība Taksonomijai netiek automātiski kvalificēta kā neilgtspēja vides ziņā, t.i., taksonomijai neatbilstoša (*not Taxonomy-aligned*) darbība var būt gan ar neitrālu ietekmi uz vidi, gan ar kaitīgu ietekmi uz vidi. Saimniecisko darbību uzskata par vides ziņā ilgtspējīgu, ja vienlaicīgi tiek izpildīti šādi nosacījumi (Taksonomijas regulas 3.pants):

1. Saimnieciskā darbība būtiski sekmē (SC) vismaz vienu no vides mērķiem.
2. Saimnieciskā darbība nerada būtisku kaitējumu (DNSH) nevienam no pārējiem vides mērķiem.
3. Saimnieciskā darbība tiek veikta, ievērojot minimuma aizsargpasākumus (*minimum safeguards*), primāri šie minimālie aizsargpasākumi ir saistīti ar starptautiskajās tiesībās noteiktajām cilvēktiesībām, t.sk. darba un sociālo tiesību jomās.

Taksonomijas regulā ir noteikti seši vides mērķi (9.pants), kuri tiek izmantoti vides ilgtspējas vērtēšanai:

1. Klimata pārmaiņu mazināšana.
2. Pielāgošanās klimata pārmaiņām.
3. Ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība.
4. Pāreja uz aprites ekonomiku.
5. Piesārņojuma novēršana un kontrole.
6. Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana.

Pirmais un Otrais deleģētais akts (pēc pieņemšanas procedūras pabeigšanas un stāšanās spēkā) radīs TPK sistēmu, kas tiks izmantota, lai novērtētu saimniecisko darbību atbilstību minētajiem vides mērķiem. TPK var iedalīt divās pamata grupās – SC kritēriji un DNSH kritēriji. Šādi TPK ir noteikti vai tiks noteikti praktiski visiem saimnieciskās darbības veidiem, t.sk. lauksaimniecībai, kā arī pārtikas ražošanai.

TPK sistēma Taksonomijas regulējumā ir veidota tā, ka vispirms attiecīgajam vides mērķim ir noteikti SC kritēriji un pēc tam saistībā ar šī vides mērķa SC kritērijiem ir noteikti DNSH kritēriji pārējiem vides mērķiem. Tādējādi DNSH kritēriji ir noteikti nevis kā universāli konkrētās saimnieciskās darbības DNSH kritēriji, bet kā DNSH kritēriji attiecīgā vides mērķa SC kritēriju kontekstā. Topošā SC kritēriju sistēma lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoriem ir sniegta 1-1.tabulā.

---

¹⁴ ES tiesību aktu oficiālajos tulkojumos šo terminu mēdz latviešu valodā tulkot kā “saskaņota ar taksonomiju”

1-1.tabula. SC kritēriji lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoriem

Vides mērķis	Lauksaimniecība	Pārtikas ražošana
Pirmais deleģētais akts		
1. Klimata pārmaiņu mazināšana	lr*	–**
2. Pielāgošanās klimata pārmaiņām	lr*	–**
Otrais deleģētais akts***		
3. Ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība	–	–
4. Pāreja uz aprites ekonomiku	–	lr
5. Piesārņojuma novēršana un kontrole	–	–
6. Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana	lr	lr

* – Pirmā deleģētā akta papildinājums, ar ko plānots noteikt lauksaimniecībai SC klimata mērķiem

** – saskaņā Pirmā deleģētā akta paskaidrojuma rakstu (*explanatory memorandum*) un Informācijas sniegšanas deleģētā akta I pielikuma 1.1.2.2. un 1.1.3.2.punktu par taksonomijai atbilstošiem var atzīt izdevumus (investīciju, darbības), ja tie ir citu darbību (nozaru), kas ir taksonomijai atbilstošas, rezultātu iegāde

*** – balstoties uz Ilgtspējīga finansējuma platformas sagatavotajiem TPK projektiem (2021.g. augusts un 2022.g. marts)

Avots: autoru analīze

Taksonomijas regulas 8.pants nosaka, ka uzņēmumiem, kas ir Taksonomijas regulas subjekti, savos nefinanšu pārskatos (pēc CSRD pieņemšanas – ilgtspējas ziņojumos) būs jāiekļauj informācija par to, cik lielā mērā uzņēmumu darbību veido saimnieciskās darbības, kas ir vides ziņā ilgtspējīgas. Attiecībā uz nefinanšu (arī lauksaimniecības un pārtikas ražošanas) uzņēmumiem ir noteikts, ka tiem jāsniedz informāciju par to, cik lielu daļu no uzņēmuma apgrozījuma veido apgrozījums no produktiem un pakalpojumiem, kas ir vides ziņā ilgtspējīgi, un cik liela daļu no kapitālieguldījumiem (*capital expenditure*, CapEx) jeb investīcijām (ieguldījumiem) un darbības izdevumiem (*operating expenditure*, OpEx) attiecas uz aktīviem vai procesiem, kas saistīti ar saimnieciskajām darbībām, kuras uzskatāmas par vides ziņā ilgtspējīgām. Jāatzīmē, ka izdevumus (investīciju, darbības) var atzīt par taksonomijai atbilstošiem arī, ja pati saimnieciskā darbība neizpilda attiecīgos SC kritērijus (ja izdevumi rodas saskaņā ar ieguldījumu plānu nolūkā panākt SC kritēriju izpildi) vai ja uzņēmums strādā nozarēs, kas iekļautas Taksonomijā, bet izdevumi rodas kā citu darbību (nozaru), kas ir taksonomijai atbilstošas, rezultātu¹⁵ (*outputs*) iegāde.

Lai arī šobrīd Taksonomijas regulējums balstās uz t.s. pozitīvo pieeju, ES notiek aktīvas diskusijas (t.sk. Ilgtspējīga finansējuma platformas līmenī) par Taksonomijas regulējuma paplašināšanu. Šo diskusiju pamats lielā mērā ir Taksonomijas regulas 26.panta 2.punkts, kurā EK uzlikts pienākums līdz 2021.g. 31.decembrim¹⁶ publicēt ziņojumu par Taksonomijas regulas darbības jomas plašināšanu attiecībā uz:

1. Saimnieciskajām darbībām, kam nav būtiskas ietekmes uz ilgtspēju vides ziņā jeb kurām ir zema ietekme uz vidi (*low environmental impact*, LEnvi).
2. Saimnieciskajām darbībām, kas būtiski kaitē ilgtspējai vides ziņā.
3. Citiem ilgtspējas mērķiem, it īpaši sociālajiem mērķiem – t.s. sociālā taksonomija (*Social Taxonomy*).

¹⁵ piemēram, saules enerģijas paneli, energoefektīvas apkures sistēmas, energoefektīvi logi utt.

¹⁶ Ilgtspējīga finansējuma platforma minēto ziņojumu gala versijas publicēja pēc šī datuma – 2022.g. februārī un martā

Ilgospējīga finansējuma platforma ir publicējusi vairākus ziņojumus ar rekomendācijām par šiem jautājumiem^{17,18,19,20}. Saskaņā ar Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g. marta gala piedāvājumu par iespējām paplašināt Taksonomiju attiecībā uz ilgtspējīgu pārēju tiek piedāvāts paplašināt Taksonomijas regulējumu, lai klasificētu šādas saimnieciskas darbības¹⁹:

1. Neilgtspējīgs sniegums, kas prasa steidzamu pārēju, lai novērstu būtisku kaitējumu videi – saimnieciskās darbības, kurām nepieciešama steidzama snieguma uzlabošana.
2. “Starpsniegums” (*Intermediate performance*) – saimnieciskās darbības, kuru sniegums ir starp būtiska kaitējuma radīšanu un būtisku sekmēšanu.
3. Neilgtspējīgs, kaitīgs sniegums, kur nepieciešama steidzama un vadīta iziešana/izbeigšana – saimnieciskās darbības, kuru sniegumu nav iespējams uzlabot, lai novēstu būtiska kaitējuma radīšanu.
4. Saimnieciskās darbības ar zemu ietekmi uz vidi – saimnieciskās darbības, kurām nav būtiskas ietekmes uz vidi un tādēļ nav nepieciešams kvalificēt kā “zaļas”, “dzeltenas” vai “sarkanas” (skat zemāk).

Līdzīgi kā 2021.g. sākotnējā piedāvājumā Ilgtspējīga finansējuma platforma rekomendē ieviest t.s. luksofora principu, visas darbības klasificējot trīs krāsās – sarkana krāsa (būtiski kaitīgs), zaļa krāsa (nozīmīgs devums videi), dzeltena (dzintardzeltena) krāsa (starptelpa starp “sarkano” un “zaļo”)^{17,19}. Tādējādi tiek rosināts atteikties no šobrīd neoficiāli lietotā “zaļā”-“brūnā” dalījuma. Piedāvāto trīs krāsu principu rosina attiecināt uz visām darbībām – gan tādām, kas tagad iekļautas deleģētajos aktos, gan tādām, kas ir “permanenti būtiski kaitīgas”, gan nākotnē deleģētajos aktos iekļaujamām darbībām. Jāatzīmē, ka Ilgtspējīga finansējuma platformas rekomendācijās ir minēts, ka esošie DNSH kritēriji tehniski ir uzskatāmi arī par būtiski kaitīga snieguma līmeni (*Significant Harm performance level*)^{17,19}. Vienlaikus Ilgtspējīga finansējuma platforma ir norādījusi, ka nepieciešama DNSH kritēriju papildu novērtēšana, lai precizētu vides snieguma līmeņus, kas prasa steidzamu pārēju¹⁹. Papildus jāatzīmē, ka Ilgtspējīga finansējuma platforma rekomendē sabalansētu pieeju attiecībā uz Taksonomijas paplašināšanu attiecībā uz saimnieciskajām darbībām, kas būtiski kaitē ilgtspējai vides ziņā (*SH extension of the Taxonomy*), t.sk. tās kombinēšanu ar atbilstošām ES atbalsta politikām, lai minimizētu neparedzētu seku riskus¹⁹.

Lai arī minētās rekomendācijas tika publiskotas 2021.g. jūlijā (sākotnējais piedāvājums) un 2022.g. februārī un martā (gala piedāvājums), vēl jo projām nav formulēti konkrēti ES tiesību aktu vai to grozījumu projekti. Tādēļ šobrīd ir grūti prognozēt, kā šīs rekomendācijas par Taksonomijas paplašināšanu varētu tikt ietvertas Taksonomijas regulējumā.

¹⁷ Platform on Sustainable Finance's draft report on taxonomy extension options linked to environmental objectives. 12 July 2021.

¹⁸ Platform on Sustainable Finance's draft report on a social taxonomy. 12 July 2021.

¹⁹ Platform on Sustainable Finance: Final Report on Taxonomy extension options supporting a sustainable transition. March 2022

²⁰ Platform on Sustainable Finance: Final Report on Social Taxonomy. February 2022.

2. VIDES MĒRĶU UN TEHNISKĀS PĀRBAUDES KRITĒRIJU RADĪTIE IZACINĀJUMI LATVIJAS PĀRTIKAS SEKTORAM

2.1. Lauksaimniecības sektors

Šobrīd pastāv liela nenoteiktība attiecībā uz lauksaimniecības TPK (skat. 1.nodaļu), jo ļoti nepilnīgā apjomā ir pieejama informācija par papildu deleģēto aktu attiecībā uz TPK klimata mērķiem (Pirmo deleģēto aktu) un arī topošā Otrā deleģētā akta TPK ir tikai ilgtspējīga finansējuma platformas piedāvāts kritēriju projekts sabiedriskajai apspriešanai. Turklāt ilgtspējīga finansējuma platforma savā 2022.g. marta projektā ir atsaukusi pārskatīšanai iepriekš piedāvātos TPK attiecībā uz ilgtspējīgu saimniecības slāpekļa bilanci (*sustainable farm-gate nitrogen balance*)²¹. Tomēr šī nepilnīgā informācija iezīmē potenciālo Taksonomijas regulējuma pieeju un norāda uz vairākiem iespējamiem izaicinājumiem lauksaimniecības sektoram.

Gan topošais papildu deleģētais akts (Pirmā deleģētā akta papildinājums), gan Otrais deleģētais akts paredz, ka lauku saimniecības TPK izpildi un savas saimnieciskās darbības ilgtspēju vides ziņā (atbilstību taksonomijai) pierādīs ar saimniecības ilgtspējas pārvaldības plānu (FSMP)²² un regulāru saimniecības snieguma uzskaiti (*record keeping*). Jaunākajā ilgtspējīga finansējuma platformas TPK piedāvājumā FSMP ir definēts kā telpisks (*spatial*) un temporāls (*temporal*) plāns, kas nosaka saimniecības stratēģiju TPK izpildīšanai un darbojas kā dokuments atbilstības pierādīšanai. Tādējādi topošajā regulējumā FSMP būs atslēgas elements kā lauku saimniecībai pierādīt atbilstību Taksonomijai.

FSMP un saimniecības snieguma uzskaites galvenās iezīmes ir šādas:

1. Plānā apraksta saimniecības biofizikālo vidi (*biophysical environment*) un zemkopības sistēmu (*cropping system*), ietverot informāciju par zemes lietojuma izmaiņām.
2. Plāns identificē pārvaldības prakses un citus pasākumus, kas nodrošina atbilstību TPK. Ir īpaši akcentēts, ka FSMP jābūt identificētām praksēm un citiem pasākumiem, lai nodrošinātu atbilstību DNSH kritērijiem.
3. Saimniecība veic ikgadēju snieguma uzskaiti, ietverot informāciju par ieviestajām pārvaldības praksēm, lai izpildītu TPK.
4. FSMP un saimniecības snieguma uzskaiti (reģistrēto ikgadējo informāciju) ir nepieciešams pārbaudīt (verificēt) neatkarīgai trešajai pusei. FSMP nepieciešams pirmo reizi pārbaudīt investīciju perioda sākumā un pēc tam reizi trijos gados. Ja saimniecība ir Taksonomijas regulas subjekts saskaņā ar NFRD vai CSRD, tad plāna pārbaudi veic, pirmo reizi ziņojot par ilgtspēju (atbilstību Taksonomijai) un pēc tam reizi trijos gados.

²¹ saskaņā ar ilgtspējīga finansējuma platformas ziņoto TPK attiecībā uz ilgtspējīgu saimniecības slāpekļa bilanci izstrāde turpinās un būs jauns atsevišķs šo kritēriju piedāvājums

²² šim dokumentam (plānam) ir nedaudz atšķirīgi nosaukumi dažādos deleģēto aktu projektos, piem., plānotajā Pirmā deleģētā akta papildinājumā ir lietots nosaukums "saimniecības ilgtspējas plāns" (*Farm Sustainability Plan*), bet Otrā deleģētā akta TPK projektā "saimniecības ilgtspējas pārvaldības plāns" (*Farm Sustainability Management Plan*)

Iepriekš minētā atruna par to, vai saimniecība ir Taksonomijas regulas subjekts, netieši liecina, ka nākotnes regulējums par FSMP attieksies ne tikai uz lauku saimniecībām, kas ir Taksonomijas regulas subjekti. Visdrīzāk, ka prasības par FSMP un snieguma uzskaiti attieksies arī uz mazām un vidējām lauku saimniecībām (MVU), kas vēlēšies brīvprātīgi pierādīt atbilstību Taksonomijai.

Šobrīd nav skaidrs potenciālais regulējums par FSMP un saimniecības snieguma uzskaiti tām saimniecībām, kas izvēlēšies būtiski sekmēt klimata mērķus (piemēram, klimata pārmaiņu mazināšana). Ļoti ticami, ka šajā gadījumā būs nepieciešams snieguma uzskaites ietvaros veikt SEG emisiju uzskaiti un oglekļa piesaistes (*carbon sequestration*) uzskaiti. Tādēļ nepieciešamība izstrādāt FSMP un veikt regulāru saimniecības snieguma uzskaiti rada vairākus izaicinājumus. Pirmkārt, liels izaicinājums saimniecībām būs sākotnējā FSMP sagatavošana, jo tā ir saistīta ar apjomīgu aprakstošās informācijas apkopošanu un finansiāliem ieguldījumiem. Otrkārt, izaicinājums, t.sk. administratīvo slogu un papildu izdevumus, radīs regulārā (ikgadējā) snieguma uzskaitē, it īpaši SEG emisiju un oglekļa piesaistes uzskaitē. Treškārt, būtisks izaicinājums (it īpaši finansiāls) būs FSMP un saimniecību snieguma uzskaites pārbaudes (verifikācija). Šobrīd nav skaidrs, kas būs neatkarīgās trešās puses, kuras sniegs šādus pakalpojumus. Tādēļ nav iespējams prognozēt šādu pārbaudu radītās papildu izmaksas lauku saimniecībām.

Jāatzīmē, ka Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g. marta TPK piedāvājumā ir īstenots mēģinājums mazināt ar FSMP un snieguma uzskaites pārbaudēm saistītās izmaksas. Pirmkārt, ir paredzēta iespēja, ka atbilstības pārbaude var tikt veikta kopā ar jebkuru citu auditu vai sertifikāciju. Tādējādi saimniecības, kas jau regulāri veic kādu auditu vai sertifikācijas, varētu nepieciešamās atbilstības pārbaudes veikt kopā ar šie regulārajiem auditiem vai sertifikācijām. Šāda pārbaudu apvienošanas iespēja potenciāli dod iespēju samazināt atbilstības pārbaudu robežizmaksas, ja attiecīgie autori vai sertificētāji var veikt arī šādas pārbaudes. Otrkārt, ja attiecīgo kritēriju nosedz pastāvoša shēma vai regula, kura prasa neatkarīgas trešās puses vai nacionālās kompetentās iestādes pārbaudi (verifikāciju), tad tiek atļauts izņēmt no atbilstības minētajam kritērijam pārbaudes. Treškārt, ir atļauta t.s. saimniecību grupu pārbaude (verifikācija), ja izpildās nosacījums, ka attālums starp iesaistīto saimniecību tuvākajiem zemesgabaliem nepārsniedz 10 km. Taču vienlaikus noteikts, ka katrai grupā ietilpstošajai saimniecībai ir individuāli jāizpilda kritērijus (nav paredzēta iespēja saimniecībām kombinēt sniegumu, lai izpildītu kritērijus) un ka šādas grupu pārbaudes iespēja ir paredzēta tikai administratīvā sloga un izmaksu samazināšanai.

Saskaņā ar pieejamo informācija par topošo Pirmā deleģētā akta papildinājumu divos gadījumos lauku saimniecībām būs iespējams nosacīti automātiski kvalificēties kā tādām, kas izpilda SC kritērijus klimata mērķiem²³:

1. Eko-shēmas (*eco-schemes*) un agrovides pasākumi tiks uzskatīti par darbībām, kas būtiski sekmē klimata mērķus.
2. Sertificētas bioloģiskās lauksaimniecības saimniecības tiks uzskatītas par tādām, kas būtiski sekmē klimata mērķus.

Šajos gadījumos, it īpaši sertificētu bioloģiskās lauksaimniecības saimniecību gadījumā, lauku saimniecībām būs vienkāršāk kvalificēties kā vides ziņā ilgtspējīgām, jo būtiskas sekmēšanas nosacījums lielā mērā būs izpildīts automātiski un izaicinājumi būs saistīti tikai ar DNSH

²³ Klimata mērķi ir divi: klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām

kritēriju izpildi. Tā kā bioloģiskās lauksaimniecības prakses jau šobrīd paredz augstus vides standartus, visdrīzāk, ka DNSH kritēriju izpilde bioloģiskajā lauksaimniecībā lielus izaicinājumus neradīs. Tomēr jārēķinās, ka šobrīd vēl nav pieejama informācija par DNSH prasībām.

Atšķirīga situācija ir attiecībā uz konvencionālo (arī integrēto) lauksaimniecību, kur izaicinājumus radīs gan SC kritēriju izpilde (vismaz minimālajā apmērā), gan DNSH kritēriju izpilde.

Lauksaimniecībā SC kritēriji ir noteikti trīs vides mērķiem:

- 1.vides mērķim “Klimata pārmaiņu mazināšana”;
- 2.vides mērķim “Pielāgošanās klimata pārmaiņām”;
- 6.vides mērķim “Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana”.

2.1.1. Pirmais un otrais vides mērķis: klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām

Pretēji sākotnējiem EK plāniem ir aizkavējusies papildu deleģētā akta attiecībā uz klimata mērķiem lauksaimniecībai izstrāde (skat. 1.nodaļu). Tādēļ šobrīd pastāv ļoti liela nenoteiktība par gaidāmajiem TPK. Informācija no EK netieši liecina, ka pamata regulējums (piem., par FSMP) un DNSH kritēriju sistēma klimata mērķiem varētu būt līdzīga DNSH kritēriju sistēmai, kuru paredz Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g. marta piedāvājums par TPK pārējiem četriem vides mērķiem (attiecībā uz tādiem vides mērķiem kā ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība, pāreja uz aprites ekonomiku un piesārņojuma novēršana un kontrole). Šo DNSH kritēriju izvērtējums ir sniegts 2.1.2.apakšnodaļā.

Visticamāk, ka klimata mērķu SC kritēriji būs atvasināti no DNSH kritērijiem, kas attiecas uz lauksaimniekiem, kuri vēlēties būtiski sekmēt bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu. Tādējādi ļoti ticami, ka SC kritērijos būs iestrādātas tādas prasības kā, piemēram:

1. Dabisko zālāju saglabāšana (uzturēšana), t.sk liegums to uzart un pārveidot par aramzemi.
2. Minimāla augsnes apstrāde, tostarp nogāzēs (*minimum land management under tillage, including on slopes*).
3. Liegums transformēt mežus.
4. Gandrīz absolūts liegums lietot kūdru, t.sk. kā mēslojumu, augšanas substrātu, pakaišus utt. (skat. 2.1.2.apakšnodaļu).

Ja saglabājas gandrīz absolūts liegums lietot kūdru, tas rada ļoti būtiskus izaicinājumus stādaudzēšanas nozarei, kurā plaši izmanto kūdras substrātus un kur kūdras substrātiem šobrīd nav efektīvu alternatīvu (skat. 2.1.3.apakšnodaļu). Tāpat saglabājas neskaidrs formulējums kritērijam par minimālu augsnes apstrādi, jo šo kritēriju var dažādi interpretēt – gan kā ierobežojumu attiecībā ar aršanu, gan kā ierobežojumu arī attiecībā uz samazinātās augsnes apstrādes sistēmām, piem., samazinātā augsnes apstrāde visā laukā (*min-till*) un samazinātā augsnes apstrāde lokāli/rindās (*strip-till*). Maksimāli plaši interpretējot šo kritēriju, tikai t.s. nulles apstrāde (*no-till*) kvalificētos kā atbilstoša. Jāatzīmē, ka būtiskus izaicinājumus lauksaimniekiem radītu aršanas izslēgšana SC kritērijos, jo aršana ir plaši praktizēta augsnes apstrādes sistēma. Ja SC kritērijos tiks ierobežota arī samazinātās augsnes

apstrādes sistēmu lietošana, tas radīs vēl būtiskus izaicinājumus lauksaimniecībā, jo nulles apstrādes sistēmas izmantošanas iespējas ir ierobežotas, it īpaši ja papildus tiek ierobežota augu aizsardzības līdzekļu (AAL) lietošana.

Būtisku nenoteiktību rada neskaidrības par to, kādas būs prasības saimniecības sniegumu uzskaitē, ja saimniecība izvēlēsies būtiski sekmēt klimata mērķus. Ļoti ticami, ka saimniecībām būs nepieciešams veikt SEG emisiju un oglekļa piesaistes uzskaiti. Šādi kritēriji radītu divu veidu izaicinājumus. Pirmkārt, izaicinājumus varētu radīt SEG emisiju un oglekļa piesaistes robežvērtības, ja tādas tiktu noteiktas. Tā kā nav zināmas potenciālās kritēju robežvērtības, tad nav iespējams novērtēt šo izaicinājumu. Otrkārt, izaicinājumus radītu SEG emisiju un oglekļa piesaistes uzskaitē saimniecības līmenī. Kopumā šāda tipa rīki vēl ir tikai attīstības stadijā un to pieejamība ir ierobežota, it īpaši Latvijā. Jāatzīmē, ka šajā virzienā ir parādījušās dažas iniciatīvas, t.sk. no privātā sektora puses (piem., *eAgronom*). Tomēr šobrīd nav iespējams novērtēt, vai šie piedāvātie rīki būs piemēroti nepieciešamās snieguma uzskaites nodrošināšanai un atbilstības Taksonomijai pierādīšanai, kā arī pagaidām nav iespējams novērtēt šo rīku lietošanas izmaksas.

Papildus jāatzīmē, ka nav zināms, vai un kā (ja jā) DNSH kritērijos būs iekļauti kritēriji par saimniecības slāpekļa bilanci (piem., limiti slāpekļa pārpalikumam, slāpekļa izmantošanas efektivitātei) vai līdzīgi ar slāpekļa apriti saistīti kritēriji. Tā kā Ilgtspējīgas finansējuma platformas 2022.g. marta piedāvājumā par TPK attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu SC kritērijos ir konceptuāli iekļauta ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšana, tad ļoti ticami, ka arī DNSH kritērijos varētu tikt ietverti ar slāpekļa bilanci un/vai apriti saistīti kritēriji, kas attiecīgi nozīmētu gan prasības ievērot noteiktas robežvērtības, gan prasības veikt saimniecības slāpekļa bilances un/vai aprites uzskaiti. Tomēr šobrīd nav iespējams novērtēt šādu potenciālo kritēriju radītos izaicinājumus.

EK 2020.g. novembrī prezentētajā Pirmā deleģētā akta projektā (kurā bija iekļauti arī lauksaimniecības TPK) klimata pārmaiņu mazināšanas mērķa SC kritērijos bija ietvertas prasības par barības vielu (N, P un K) pārvaldības praksi (regulāras augsnes analīzes, mēslošanas plāni u.c.), augu maiņu, uztvērējaugu un sedzējaugu lietošanu, energoefektivitāti u.c.^{13,24} Savukārt pielāgošanās klimata pārmaiņām mērķa SC kritērijos bija ietvertas prasības par klimata risku un neaizsargātības novērtējumu (*climate risk and vulnerability assessment*), t.sk. prasība izmantot klimata prognozes mazākajā piemērotajā mērogā (*downscaling of climate projections*), kā arī prasības par īstenoto pielāgošanās risinājumu monitoringu. Taču, ņemot vērā, ka pēc tam lauksaimniecības TPK netika iekļauti Pirmajā deleģētajā aktā un ne EK, ne Ilgtspējīga finansējuma platforma nav publiskojuši gaidāmā papildu deleģētā akta vai TPK projektu, nav iespējams prognozēt, kādas varētu būt izmaiņas šajos kritērijos.

Lai arī nav zināmi SC kritēriji attiecībā uz pielāgošanās klimata pārmaiņām, no Pirmā deleģētā akta paskaidrojuma rakstā (*explanatory memorandum*) sniegtās informācijas iziet, ka pārsvarā gadījumos lauksaimniecības nozarē par taksonomijai atbilstošiem varēs uzskatīt tikai izdevumus, kas saistīti ar saimnieciskās darbības padarīšanu par klimatnoturīgu, nevis apgrozījumu, kas saistīti ar attiecīgo lauksaimniecisko darbību¹³.

²⁴ Draft delegated regulation. Ref. Ares(2020)6979284 – 20/11/2020

2.1.2. Sestais vides mērķis: bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana

Lopkopība: SC

Ilgtermiņa finansējuma platformas 2022.g. marta TPK piedāvājumā ir piedāvātas trīs alternatīvas, kā lopkopībā izpildīt SC kritērijus²⁵ (līdzīgi kā 2021.g. augusta TPK piedāvājumā):

1. Ekstensīva ganīšana (A izvēle).
2. Retu šķirņu audzēšana (*farming rare breeds*) (B izvēle).
3. Ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšana (*Ensuring a sustainable farm-gate nitrogen balance*) (C izvēle).

Kopumā ir saglabāts princips, ka katrai alternatīvai ir atsevišķie SC kritēriji un ir papildu vispārējie SC kritēriji: par dzīvotņu zaudēšanu vai pārveidošanu, par augstas bioloģiskās daudzveidības ainavu elementiem (*High Biodiversity Landscape Features*, HBLF), par ganīšanas režīmu, par tieša kaitējuma neradīšanu savvaļai, par papildu barību. Taču jāatzīmē, ka šajā Ilgtspējīga finansējuma platformas TPK piedāvājumā ir tikai konceptuāli ieskicēti kritēriji, taču konkrēti TPK nav piedāvāti (tie atrodas izstrādes stadijā²⁶). Tādēļ šobrīd papildu vispārējo SC kritēriju bloks attiecas tikai uz A un B izvēlēm.

Konceptuālais C izvēles piedāvājums ieskicē šādus gaidāmo TPK iezīmes:

1. Tiks ņemta vērā dažādu ekosistēmu spēja uztvert (*buffer*) slāpekļa piesārņojumu.
2. Tiks ņemta vērā slāpekļa piesārņojošā ietekme atkarībā no augsnes, slīpuma un klimata.
3. Tiks ņemts vērā lokālās (vietējās) slāpekļa piesārņojuma variācijas, ko rada citi sektori un kuras attiecīgi ietekmē pieļaujamais slāpekļa zudumus no lauksaimniecības.

Papildus konceptuālajā C izvēles piedāvājumā ir minēts, ka tiks piedāvāta reģionalizēta saimniecības slāpekļa bilances pieeja, kas balstīties uz ģeogrāfiski noteiktu datu kopu par kritiskiem slāpekļa pārpalikumiem (*N-surplus*). Piedāvātā pieeja ietvers virtuālu rīku saimniecības slāpekļa pārpalikumu novērtēšanai, kas no vienas puses balstītos uz saimniecības datiem par augsni, slīpumu un klimatu un no otras puses – uz *DeVries* u.c. pētījuma (2021.g.) reģionālajām robežvērtībām (*thresholds*). Kritiskā N pārpalikuma novērtēšanā tiks ņemtas vērā gan amonjaka emisijas ietekme kontekstā ar barības vielu bagātināšanos sauszemes sistēmās (ietekme uz bioloģisko daudzveidību) un slāpekļa koncentrācija virszemes ūdeņos, lai novērstu eutrofikāciju (ietekmi uz bioloģisko daudzveidību).

TPK piedāvājumā uzsvērts, ka C izvēles (ar to saistīto TPK) vēlāka iekļaušana nodrošinās papildu iespēju visām lauku saimniecībām, it īpaši t.s. bezzemes saimniecībām (*landless farms*), sasniegt atbildību Taksonomijai. Tādējādi var netieši secināt, ka esošais papildu vispārējo SC kritēriju bloks varētu netikt pilnā apjomā piemērots SC izvēlei, jo tas satur kritērijus (piem., par ganīšanas režīmu), kurus bezzemes saimniecības un intensīvas lopkopības saimniecības ar mazu zemes platību nevar izpildīt.

²⁵ Platform on Sustainable Finance: Technical Working Group. Part B – Annex: Technical Screening Criteria. March 2022

²⁶ šo TPK projekts provizoriski varētu tikt prezentēts 2022.g. decembrī vai pat 2023.g.

Ņemot vērā, ka C konceptuālais piedāvājums ir ļoti vispārīgs, šobrīd nav iespējams prognozēt, vai C izvēles TPK ietvers 2021.g. augusta piedāvājumā lietotos slāpekļa bilances rādītājus (piem., N pārpalikums, slāpekļa izmantošanas efektivitāte (NUE)) vai arī būs būtiski atšķirīga pieeja. Šī iemesla dēļ nav iespējams pilnvērtīgi novērtēt C izvēles TPK radītos izaicinājumus. Tomēr 2.1.3.apakšnodaļā ir veikta vairāku gadījumu dziļāka izpēte (*case-study*), balstoties uz 2021.g. augusta TPK piedāvājumā ietvertajiem C izvēles SC kritērijiem, lai iegūtu indikatīvu priekšstatu par potenciālajiem izaicinājumiem, ko varētu radīt C izvēle.

Attiecībā uz ekstensīvu ganīšanu (A izvēli) piedāvātie SC kritēriji kopumā ir līdzīgi 2021.g. augusta TPK projektā ietvertajiem (analizēti 2021.g. AREI veiktajā pētījumā¹³). Tomēr jāatzīmē dažas izmaiņas:

1. Ja saimniecības daļa atrodas tālāk par 5 km no citām daļām, tad attiecīgos A izvēles kritērijus jāizpilda konkrētās daļas ietvaros.
2. Dabisko zālāju grupā (t.s. A grupa) atļauts iekļaut zālājus, kas pārveidoti no uzlabotām ganībām vai citādi kultivētām vai degradētām zemēm uz pusdabiskām, dabiskām ganībām, ja tiek izpildīti vairāki nosacījumi, piem., netiek veikta augsnes apstrāde (it īpaši aršana), FSMP ir noteikti pamata pasākumi, kā nodrošināt pāreju uz dabisku veģetāciju.
3. Ekstensīvai ganīšanai atbilstīgajās platībās (kuras izmanto 50% kritērija par bioloģiski vērtīgām platībām novērtēšanā) tiek ieskaitīti arī neproduktīvie augstas bioloģiskās daudzveidības ainavu elementi (*non-productive High Biodiversity Landscape Features*, npHBLF) (t.s. D grupa). Vienlaikus jāatzīmē, ka npHBLF ir obligāta komponente, kas izriet no papildu kritērijiem A un B izvēlei (skat. tālāk).
4. Maksimālā vienlaidu platība, kurai iztrūkst bioloģiskā daudzveidība nepārsniedz 3 ha. Taču ir paredzēts izņēmums, ka šo 3 ha limitu var pārsniegt, ja attiecīgās platības maksimālais platums nepārsniedz 100 m.

Jāatzīmē, ka šīs izmaiņas vietām ir neskaidri formulētās, līdz ar to nav iespējams viennozīmīgi interpretēt šos SC kritērijus. Kopumā A izvēli saistītie izaicinājumi ir līdzīgi tiem, kas tika konstatēti AREI 2021.g. veiktajā pētījumā¹³. Atsevišķos aspektos ir atvieglota SC kritēriju nosacījumi, taču papildus izaicinājumus rada kritērijs par npHBLF.

Ilgspējīga finansējuma platformas piedāvātie SC kritēriji retu šķirņu audzēšanai (B izvēle) faktiski ir tādi paši kā 2021.g. augusta TPK projektā ietvertie. Jāatzīmē, ka kritēriji ir papildināti ar prasību, ka retajai šķirnei ir jābūt iekļautai audzēšanas programmā, kas atbilst Regulai (ES) 2016/1012. FAO Mājdzīvnieku daudzveidības informācijas sistēmā (DAD-IS) kā riskam pakļautas²⁷ ir iekļautas tādas vietējās Latvijas dzīvnieku šķirnes kā "Latvijas Zilā" (liellopu šķirne), "Latvijas Vietējā" (kazu šķirne), "Latvijas Baltā" (cūku šķirne), "Latvijas šķirne"²⁸ (zirgu šķirne). Jāatzīmē, ka DAD-IS kā riskam pakļauta nav iekļauta Latvijas Brūnā govys un Latvijas Tumšgalves aita. Ņemot vērā, ka abas šīs šķirnes ir iekļautas Latvijas vietējo saglabājamo šķirņu sarakstā²⁹, ļoti ticami, ka arī šīs divas šķirnes varētu kvalificēties kā retas B izvēles kontekstā. Līdzīgi kā 2021.g. marta TPK projekta gadījumā nopietnu izaicinājumu varētu radīt šķirnes "tīrības" pierādīšana.

²⁷ līdz ar to kvalificējas kā retas šķirnes B izvēles kontekstā

²⁸ visdrīzāk, ka DAD-IS ir neprecīzs šķirnes nosaukums un ka tas varētu attiekties uz vairām Latvijas zirgu šķirnēm (piem., Latvijas šķirnes braucamā tipa zirgs, Latvijas ardeņa šķirnes zirgs, Latgales rikšotāju zirgu šķirne)

²⁹ <https://www ldc.gov.lv/lv/latvija-vietejas-saglabajamas-skirnes>

Lai arī 2022.g. marta projektā papildu vispārējie SC kritēriji (kas attiecas A un B izvēli) ir formulēti līdzīgi kā 2021.g. augusta projektā (tie attiecas uz A, B un C izvēli), jāatzīmē vairākas izmaiņas:

1. Precizēti (zināmā mērā padarot stingrākus) nosacījumi meliorācijai piem., nedrīkst palielināt meliorācijas (nosusināšanas) efektivitāti, drenu izvadi nedrīkst šķērsot upju krasta zonas un drenu ūdeņus nevar tieši ievadīt dabiskajās ūdenstilpnēs (nepieciešamas speciālas buferzonas).
2. Attiecībā uz npHBLF noteikts, ka, ja saimniecības daļas atrodas tālāk par 5 km no citām daļām, tad kritērijs par npHBLF īpatsvaru 10% (ja mazāk, tad 10% jāsasniedz gada laikā) jāizpilda katras daļas ietvaros.
3. Maksimālā vienlaidu platība, kurai iztrūkst bioloģiskā daudzveidība nepārsniedz 5 ha. Taču ir paredzēts izņēmums, ka šo 5 ha limitu var pārsniegt, ja attiecīgās platības maksimālais platums nepārsniedz 100 m. Jāatzīmē, ka ekstensīvās ganīšanas (A izvēle) SC kritērijos ir līdzīgs kritērijs, bet ar mazāku platības limitu – 3 ha (skat. iepriekš), kas attiecīgi rada zināmu pretrunu (ja saimniecība ir izvēlējusies A iespēju).
4. Papildus noteikts, ka FSMP nepieciešams identificēt, kartēt, aprakstīt un reizi gadā aktualizēt attiecīgo biodaudzveidības ziņā bagātas lauksaimniecības zemes kategoriju tipus, pakāpi un stāvokli. Ja biodaudzveidības ziņā bagātas lauksaimniecības zemju kategorijas atrodas NATURE2000 vai citā aizsargājamā teritorijā, FSMP nepieciešams skaidrot, kā šīs zemes apsaimniekošana atbilst NATURE2000/aizsargājamās teritorijas apsaimniekošanas mērķiem.
5. Precizēti un koriģēti vairāki kritēriji par papildu barošanu
  - 1) zālēdāju audzēšanas sistēmas primāri tiek balstītas uz maksimālu ganību izmantošanu, ievērojot ganību pieejamību dažādos gada periodos;
  - 2) precizēts, ka zālēdājiem pievestā (*brought-in*) augu barība var būt ne tikai siens, bet arī skābbarība un skābsiens, kā arī precizēts, ka aprēķins veicams, izmantojot barības vajadzību sausnā;
  - 3) zālēdāju barības apjoms, ko jānodrošina ar ganībām, zaļbarību vai pievesto augu barību, samazināts no 75% līdz 70%. Taču papildus noteikts, ka 50% no gada barības vajadzības jānodrošina pašai saimniecībai. Savukārt atlikusī daļa (20%) var tikt sagatavota sadarbībā ar citām saimniecībām, primāri no tā paša reģiona;
  - 4) atlikušo daļu no zālēdāju barības prioritāri jānodrošina ar agroekoloģisko pasākumu rezultātiem (*output*), piem., uztvērējaugi, sedzējaugi, no augošiem kokiem un krūmiem nocirstu/nogrieztu barību, kā arī no aprites ekonomikas rezultātiem (*output*). Papildus noteikts, ka līdz 15% no gada barības vajadzības var tik nodrošināta no citiem avotiem (izpildot vispārējos kritērijus papildu barībai);
  - 5) neatgremotājiem (putniem, cūkām u.c.) barības apjoms, kas jānodrošina ar pašā saimniecībā izaudzētu lopbarību, agroekoloģisko pasākumu rezultātiem (uztvērējaugi, sedzējaugi, no augošiem kokiem un krūmiem iegūta barība) vai aprites ekonomikas blakusproduktiem ir samazināts no 75% līdz 70%.

Papildus jāatzīmē, ka Ilgtspējīga finansējuma platforma 2022.g. ir plašāk skaidrojusi, kāda barība ir uzskatāma par aprites ekonomikas blakusproduktiem. Pamata kritērijs ir, ka blakusproduktam ir jābūt tādām, kas citādi būtu kļuvis par atkritumu (resursa pārvirzīšana no atkritumiem uz dzīvnieku barību). Attiecībā uz sojas spraukumiem/raušiem norādīts, ka tie netiek uzskatīti par blakusproduktu, jo sojas pupiņām galvenais audzēšanas mērķis bieži ir dzīvnieku barība (notiek zemes izmantošana dzīvnieku barības ražošanai). Savukārt kā aprites

ekonomikas blakus produkti norādīti tādi produkti kā cukurbiešu grauzījumi un cilvēku pārtikas produkti, kas neatbilst kvalitātes prasībām.

Elastīgāki un mīkstināti kritēriji attiecībā uz papildu barošanu nedaudz mazina ar izaicinājumus lopkopībai (ja saimniecība izvēlas A vai B izvēli), salīdzinot ar 2021.g. augusta TPK projektu. Taču jāatzīmē, ka kritēriju projektā ir saglabāts sākotnējais liegums lietot zivis saturošu barību (t.sk. no zivju piezvejas ražotu) dzīvnieku barošanā. Šis liegums radītu izaicinājumus cūkkopībā (skat. 2.1.3.apakšnodaļu).

Tāpat jāatzīmē, ka Ilgtspējīga finansējuma platforma 2022.g. marta TPK projektā stingri rekomendē nākamajās Taksonomijas regulējuma stadijās SC kritērijos integrēt arī fosfora (P) bilanci. Tādēļ ļoti ticami, ka šāda SC kritēriju papildināšana varētu notikt, kad būs nākamā TPK kritēriju pārskatīšana³⁰. Šobrīd grūti prognozēt, kā tieši notiktu fosfora bilances integrēšana. Ticamākā versija ir, ka fosfora bilance tiks integrēta C izvēlē, t.i., ilgtspējīga saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšana tiktu pārveidota par ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa un fosfora bilances nodrošināšanu, kas attiecīgi nozīmētu, ka papildus kritērijiem par N pārplūkumu un NUE tiktu ietverti līdzīgi rādītāji par P. Fosfora bilances integrēšana SC kritērijos radīs papildu izaicinājumus – gan papildu administratīvo slogu un izmaksas, gan šo P bilances kritēriju izpildē.

Lopkopība: DNSH

Ilgtspējīgu finansējuma platformas 2022.g. marta TPK projektā piedāvātie DNSH kritēriji lopkopībai ir līdzīgi kritērijiem, kādi tika piedāvāti 2021.g. augusta projektā, tomēr ir arī dažas izmaiņas:

1. Ir saglabāts gandrīz absolūts liegums lietot kūdru, t.sk. kā mēslojumu, augšanas substrātu (*growing media*), pakaišiem (*animal bedding*) utt. Kopumā šis kritērijs būtiskus izaicinājumus lopkopībā nerada, jo lopkopībā maz tiek izmantota kūdra pakaišiem vai citām vajadzībām. Šis kritērijs nopietnus izaicinājumus rada augkopībā (skat. tālāk šajā apakšnodaļā, kā arī 2.1.3.apakšnodaļu). Jāatzīmē, ka šis kūdras lietošanas liegums 2022.g. marta TPK piedāvājumā ir definēts kā būtisks elements, jo tas iekļauts ne tikai lauksaimniecības TPK.
2. Saglabāts samērā neskaidri formulētais kritērijs par minimālu augsnes apstrādi, tostarp nogāzēs (par šī kritērija radītajiem izaicinājumiem skat. 2.1.1.apakšnodaļu).
3. Saglabāts liegums mājlopu piekļuvei dabiskajiem ūdeņiem (izņemot, ja tas ir labvēlīgs ganību režīms konkrētajai specifiskajai situācijai) un ūdens tilpņu modificēšanai (piem., upju taisnošanai).
4. Kritēriji par ūdens ieguvu ir papildināti, tos sasaistot ar ūdens ekspluatācijas indeksu plus (*water exploitation index, plus, WEI+*). Jāatzīmē, ka Latvijā WEI+ ir būtiski mazāks par kritēriju projektā noteikto WEI+ robežvērtību 20%³¹. Tādēļ visdrīzāk, ka šie kritēriji papildu izaicinājumus neradīs.
5. Saglabāts nosacījums, ka atļauta anaerobā fermentācija biogāzes ražošanai, ja:
  - 1) tiek izmantoto substrāti, kas minēti Direktīvas 2018/2001 IX pielikuma A sadaļā (pamatā tie ir mēsli, salmi, atkritumi utt.). Šis nosacījums nepieļauj biogāzes ražošanā izmantot kukurūzu un citus citas speciāli audzētus kultūraugus;
  - 2) tiek novērstas metāna noplūdes;

³⁰ Taksonomijas regulējums tiek veidots kā dinamisks regulējums, kurā TPK tiek periodiski pārskatīti (korigēti), virzoties uz mērķi, sasniegt klimata neitralitāti 2050.g.

³¹ Eurostat/EEA dati: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_60/default/table?lang=en

3) digestāts tiek izmantots kā mēslojums/augsnes uzlabotājs.

Tādējādi saglabāts princips, ka par vides ziņā ilgtspējīgu uzskata tikai tādu biogāzes ražošanu, kas tiek īstenota kā vides pasākums – mēsļu (un atkritumu) apsaimniekošana.

6. Saglabāti tie paši kritēriji par farmaceitisko vielu lietošanu, t.sk. prasība 10 gadu laikā samazināt aktīvo farmaceitisko vielu lietošanu un prasība pārtraukt lietot diklofenaku.

Jāatzīmē, ka 2022.g. marta TPK projektā t.s. papildu DNSH kritēriju piedāvājums attiecībā uz piesārņojuma novēršanu un kontroli ir ļoti līdzīgi 2021.g. augusta projektam: tādi paši kritēriji par dzīvnieku barošanas plānu, mēsļu krātuvēm, mēsļu krātuvju ietilpību utt. Tādējādi šo papildu kritēriju radītie izaicinājumi ir identiski izaicinājumiem, kurus radīja 2021.g. augusta TPK projekts un aprakstīti AREI 2021.gada pētījumā¹³.

Augkopība: SC

Līdzīgi kā iepriekšējā TPK projektā (2021.g. augusts) ilgtspējīga finansējuma platforma arī jaunākajā TPK projektā (2022.g. marts) piedāvā trīs alternatīvas kā augkopībā izpildīt SC kritērijus²⁵:

1. liela saimniecības teritorija ir ar augstas bioloģiskās daudzveidības ainavu elementiem vai ir citādi bagāta biodaudzveidības ziņā (A izvēle).
2. Saimniecība atturas no sintētisko AAL produktu un vara lietošana, kas kaitē bioloģiskajai daudzveidībai (B izvēle)³².
3. Tiek nodrošināta ilgtspējīga saimniecības slāpekļa bilance (C izvēle).

Tāpat kā 2021.g. augusta TPK projektā arī šajā TPK projektā ir ietverts princips, ka katrai alternatīvai ir atsevišķie SC kritēriji un ir papildu vispārējie SC kritēriji: par dzīvotņu zaudēšanu vai pārveidošanu, par HBLF, augšnes apsaimniekošanu (pārvaldību), par tieša kaitējuma neradīšanu savvaļai, par diversificētu augu maiņu. Tā kā ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšana ir tikai vispārēji ieskicēta (nav konkrēta SC kritēriju piedāvājuma), tad šobrīd piedāvātie papildu vispārējie SC kritēriji attiecas tikai uz A un B izvēlēm.

Ilgtspējīga finansējuma platformas konceptuālais C izvēles piedāvājums augkopībai ir tāds pats kā lopkopībai. Tādēļ tā radīto izaicinājumu novērtējums ir sniegts iepriekš (skat. šīs apakšnodaļas sadaļu par lopkopību). Šobrīd nav iespējams novērtēt, kādus augkopībai specifiskus izaicinājumus varētu radīt C izvēles SC kritēriji. Pirmšķietami, šī alternatīva varētu būt reālākais veids, kā konvencionālajām saimniecībām izpildīt šī vides mērķa SC kritērijus, ja esošais papildu vispārējo SC kritēriju bloks netiek piemērots pilnā apjomā.

Papildus jāatzīmē, ka arī attiecībā uz C izvēli līdzīgi kā lopkopībai ilgtspējīga finansējuma platforma stingri rekomendē nākamajās Taksonomijas regulējuma stadijās integrēt fosfora bilanci. Šobrīd dominē uzskats, ka Latvijā augkopībā fosfora bilances un fosfora noteču/izskalošanās rādīju izpilde neradītu problēmas, jo Latvijas augsnes pārsvarā ir fosfora deficīts. Taču, ņemot vērā, ka nav zināmi gaidāmie fosfora bilances kritēriji, šobrīd nav iespējams novērtēt, kādus izaicinājumus radītu fosfora bilances integrēšana TPK.

---

³² salīdzinot ar 2021.g. augusta TPP projektu ir koriģēts šīs alternatīvas nosaukums

Jaunajā TPK projektā A izvēles (liela saimniecības teritorija ir ar augstas bioloģiskās daudzveidības ainavu elementiem vai ir citādi bagāta biodaudzveidības ziņā) SC kritēriji ir līdzīgi 2021.g. augusta projektam (analizēti 2021.g. AREI veiktajā pētījumā¹³), taču ir arī vairākas izmaiņas un papildinājumi:

1. Ir ieviests atbilstīgo platību grupējums grupās:
  - 1) npHBLF – šāda grupa bija izdalīta arī 2021.g. augusta TPK projektā;
  - 2) biodaudzveidīga lauksaimniecības zeme (*biodiverse farmed area*) – šī grupa ietver ar dabiskām augu sugām biodaudzveidības ziņā bagātas agroekosistēmas (*agroecosystems*), kas tiek apsaimniekotas produktīvas ražas gūšanai. Kā šādu agroekosistēmu piemēri minēti: a) agromežsaimniecība (*agroforestry*) ar pastāvīgu zemes, krūmāju vai lapotnes slāni, kam dokumentēta augsta biodaudzveidības vērtība, b) rīsu lauciņi, kas tiek apsaimniekoti biodaudzveidībai draudzīgā veidā, un c) biodaudzveidīgi pastāvīgie zālāji. TPK projektā uzskaitītie piemēri neizslēdz, ka arī citas agroekosistēmas var tikt kvalificētas kā biodaudzveidīga lauksaimniecības zeme. Jāatzīmē, ka šī grupa faktiski aizstāj produktīvos HBLF, kas bija ietverti 2021.g. augusta TPK projektā;
  - 3) zeme, kuru apsaimnieko atbilstoši oficiālām apdraudēto sugu vai dzīvotņu aizsardzības shēmām (*conservation schemes*) – šāda grupa bija izdalīta arī 2021.g. augusta TPK projektā.
2. Līdzīgi kā 2021.g. TPK projektā ir piedāvāti četri varianti, kā īstenot šo A izvēli (ņemot vērā nedaudz korigētās atbilstīgās zemes grupas):
  - 1) tiek uzturēti npHBLF vismaz 20% no saimniecības platības (vai šos 20% sasniedz gada laikā). Papildus ieviesta prasība, ka, ja saimniecības daļas atrodas tālāk par 5 km no citām daļām, tad kritēriju jāizpilda katrai daļai atsevišķi;
  - 2) biodaudzveidīga lauksaimniecības zeme tiek uzturētā labā stāvoklī vai uzlabota vismaz 30% no saimniecības platības. Papildus ieviesta prasība, ka, ja saimniecības daļas atrodas tālāk par 5 km no citām daļām, tad kritēriju jāizpilda katrai daļai atsevišķi;
  - 3) tiek uzturēta npHBLF un biodaudzveidīga lauksaimniecības zemes kombinācija labā stāvoklī vismaz 30% no saimniecības platības (vai šos 30% sasniedz gada laikā). Papildus ieviesta prasība, ka, ja saimniecības daļas atrodas tālāk par 5 km no citām daļām, tad kritēriju jāizpilda katrai daļai atsevišķi;
  - 4) vismaz 30% saimniecības platības pakļauta prioritāro sugu vai dzīvotņu aizsardzības shēmai, kuru atzinušas nacionālās iestādes. Līdzīgi kā pārējos trīs variantos noteikta prasība, ka, ja saimniecības daļas atrodas tālāk par 5 km no citām daļām, tad kritēriju jāizpilda katrai daļai atsevišķi. Papildus jāatzīmē, ka FSMP nepieciešams noteikt regulāru monitoringu ar: a) pastāvīgiem un laikā noteiktiem aizsardzības mērķiem un b) pierādījumiem par veiksmīgu atbilstību aizsardzības mērķiem.Jāatzīmē, ka kritērijos ietvertā prasība par to, ka kritērijus saimniecības daļai jāizpilda atsevišķi, šī daļa atrodas tālāk par 5 km no pārējām saimniecības daļām, ierobežo iespējas izpildīt minētos kritērijus iegādājoties attālus zemesgabalus, kas kvalificējas kā npHBLF, biodaudzveidīga lauksaimniecības zeme vai zeme, kuru apsaimnieko atbilstoši oficiālām apdraudēto sugu vai dzīvotņu aizsardzības shēmām.
3. Līdzīgi kā lopkopības A izvēlei noteikts, ka maksimālā vienlaidu platība, kurai iztrūkst bioloģiskā daudzveidība nepārsniedz 3 ha. Taču ir paredzēts izņēmums, ka šo 3 ha limitu var pārsniegt, ja attiecīgās platības maksimālais platums nepārsniedz 100 m.

Jāatzīmē, ka A izvēles kritērijos ietvertā prasība par to, ka kritērijus saimniecības daļai jāizpilda atsevišķi, ja šī daļa atrodas tālāk par 5 km no pārējām saimniecības daļām, ierobežo iespējas izpildīt minētos kritērijus iegādājoties attālus zemesgabalus, kas kvalificējas kā npHBLF, biodaudzveidīga lauksaimniecības zeme vai zeme, kuru apsaimnieko atbilstoši oficiālām apdraudēto sugu vai dzīvotņu aizsardzības shēmām. Tādējādi ir samazināta iespēja formāli izpildīt šo A izvēles kritērijus.

SC kritēriji B izvēlei (saimniecība atturas no sintētisko AAL produktu un vara lietošana, kas kaitē bioloģiskajai daudzveidībai) 2022.g. marta TPK projektā ir faktiski tādi paši kā 2021.g. augusta TPK projektā. Piemēram, ir noteikts, ka saimniecībai vai nu ir sertificēta bioloģiskās lauksaimniecības saimniecība, vai saimniecība lieto tikai bioloģiskās lauksaimniecības praksei atbilstošu AAL, kas atļauti saskaņā ar Regulas 2018/848 24.pantu (izņemot 4. pantā minētos izņēmuma produktus). Saglabāts kritērijs, ka maksimālais varu saturošu AAL lietošanas apjoms ir 28 kg vara/ha 7 gadu periodā (t.i., vidēji 4 kg vara/ha gadā).

Papildu vispārīgie kritēriji A un B izvēlēm 2021.g. augusta TPK ir līdzīgi 2020.g. augusta TPK projektā ietvertajiem, taču ir arī vairākas izmaiņas (izmaiņas līdzīgas lopkopībai):

1. Precizēti (zināmā mērā padarot stingrākus) nosacījumi meliorācijai piem., nedrīkst palielināt meliorācijas (nosusināšanas) efektivitāti, drenu izvadi nedrīkst šķērsot upju krasta zonas un drenu ūdeņus nevar tieši ievadīt dabiskajās ūdenstilpnēs (nepieciešamas speciālas buferzonas).
2. Attiecībā uz npHBLF noteikts, ka, ja saimniecības daļas atrodas tālāk par 5 km no citām daļām, tad kritērijs par npHBLF īpatsvaru 10% (ja mazāk, tad 10% jāsasniedz gada laikā) jāizpilda katras daļas ietvaros.
3. Maksimālā vienlaidu platība, kurai iztrūkst bioloģiskā daudzveidība nepārsniedz 5 ha. Taču ir paredzēts izņēmums, ka šo 5 ha limitu var pārsniegt, ja attiecīgās platības maksimālais platums nepārsniedz 100 m. Jāatzīmē, ka ekstensīvās ganīšanas (A izvēle) SC kritērijos ir līdzīgs kritērijs, bet ar mazāku platības limitu – 3 ha (skat. iepriekš), kas attiecīgi rada zināmu pretrunu (ja saimniecība ir izvēlējusies A iespēju).
4. Papildus noteikts, ka FSMP nepieciešams identificēt, kartēt, aprakstīt un reizi gadā aktualizēt attiecīgo biodaudzveidības ziņā bagātas lauksaimniecības zemes kategoriju tipus, pakāpi un stāvokli. Ja biodaudzveidības ziņā bagātas lauksaimniecības zemju kategorijas atrodas NATURE2000 vai citā aizsargājamā teritorijā, FSMP nepieciešams skaidrot, kā šīs zemes apsaimniekošana atbilst NATURE2000/aizsargājamās teritorijas apsaimniekošanas mērķiem.
5. Augsnes apsaimniekošanas kritēriji ir noteikti tādi paši kā 2020.g. augusta TPK projektā.
6. Kritēriji par diversificētu augu maiņu (*diversified crop rotation*) ir noteikti tādi paši kā 2021.g. augusta TPK projektā, t.sk. saglabātas prasības, ka nevienas pamatkultūra (*cash crop*) platība nedrīkst pārsniegt 33%, pākšaugu un pākšaugu mistriem ir jābūt vismaz 10% no LIZ, pamatkultūrai jāmainās reizi gadā uz ikviena lauka.

Augkopība: DNSH

Ilgspējīga finansējuma platformas 2022.g. marta TPK projektā piedāvātie DNSH kritēriji augkopībai ir līdzīgi kritērijiem, kādi tika piedāvāti 2021.g. augusta projektā, tomēr ir arī dažas izmaiņas (izmaiņas līdzīgas lopkopībai):

1. Ir saglabāts gandrīz absolūts liegums lietot kūdru, t.sk. kā mēslojumu, augšanas substrātu, pakaišiem utt. Šis kritērijs rada nopietnus izaicinājumus augkopībā (skat. 2.1.3.apakšodaļu). Jāatzīmē, ka šis kūdras lietošanas liegums 2022.g. marta TPK

- piedāvājumā ir definēts kā būtisks elements, jo tas iekļauts ne tikai lauksaimniecības TPK.
2. Saglabāts samērā neskaidri formulētais kritērijs par minimālu augsnes apstrādi, tostarp nogāzēs (par šī kritērija radītajiem izaicinājumiem skat. 2.1.1.apakšnodaļu).
  3. Kritēriji par ūdens ieguvu ir papildināti, tos sasaistot ar WEI+. Jāatzīmē, ka Latvijā WEI+ ir būtiski mazāks par kritēriju projektā noteikto WEI+ robežvērtību 20%³¹. Tādēļ visdrīzāk, ka šie kritēriji papildu izaicinājumus neradīs.
  4. Detalizētāks kritēriju par AAL lietošanu formulējums, piem.:
    - 1) Prasība veikt ikgadēju AAL lietošanas apjomu uzskaiti – gan kopējā apjomā, gan kategoriju griezumā, gan konkrētu produktu (līdzekļu) griezumā, gan kultūraugu griezumā;
    - 2) liegums palielināt AAL lietošanas apjomu (ne kopējo, ne kultūraugu tipu griezumā) uz platības vienību, salīdzinot ar 5 gadu bāzes vidējo līmeni. Izņēmuma gadījumos (kaitēkļu uzliesmojums) atļauts palielināt ALL lietošanas apjomu, bet nebiežāk kā 2 reizes 10 gadu periodā;
    - 3) prasība saimniecībā lietot uzticamu pesticīdu riska novērtēšanas rīku, lai pieņemtu informētus lēmumus par ALL lietošanu;
    - 4) prasība AAL lietošanas gadījumā, ka nepieciešams lietošanas reģistrā (žurnālā) reģistrēt AAL lietošanas skaidrojumu un AAL devu (apjomu un teritoriju, kur lietots), kā arī to, kāpēc AAL lietoti citu integrēto kaitēkļu apkarošanas pasākumu vietā.

Jāatzīmē, ka 2022.g. marta TPK projektā t.s. papildu DNSH kritēriju piedāvājums attiecībā uz piesārņojuma novēršanu un kontroli ir ļoti līdzīgs 2021.g. augusta projektam: tādi paši kritēriji par augsnes “nosegšanu” (sējot ziemājus vai uztvērējaugus), barības vielu un mēslošanas plānu (sagatavots saskaņā ar nacionālas vai reģionālas institūcijas sertificētām vadlīnijām vai ES vai citu oficiālo institūciju izstrādātiem standartiem), mēslojumu (minerālā un organiskā) lietošanas laikiem, šķidrmēslu un digestāta iestādi utt. Papildus jāatzīmē, ka kritērijos par barības vielu un mēslošanas plānu ir saglabāts kritērijs par augsnes optimālo pH līmeni, kas norādīts 6.7-7.0 līmenī. Latvijā aramzemēs pH līmenis vairumā gadījumu ir zemāks.

2.1.3. Tehniskās pārbaudes kritēriju radītie izaicinājumi – gadījumu izpēte

Papildus ir veikts TPK radīto izaicinājumu novērtējums (t.sk. daļējs kvantitatīvs novērtējums) jeb gadījumu izpēte (*case-study*) četrām lauksaimniecības apakšnozarēm – augkopībai, piena lopkopībai, cūkkopībai un stādaudzēšanai. Augkopība, piena lopkopība un cūkkopība veido būtisku daļu no lauksaimniecības nozares kopējās izlaides un nodarbinātības. Šīm apakšnozarēm TPK radītie izaicinājumi ir vērtēti ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšanas kontekstā, jo gan saskaņā ar ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g.marta TPK projektu (konceptuāli ieskicēta gaidāmā pieeja attiecībā uz TPK ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšanai), gan saskaņā ar AREI 2021.g. veikto pētījumu¹³ šī visticamāk būs pamata iespēja kā konvencionālajām saimniecībām (gan lopkopības, gan augkopības) izpildīt SC kritērijus attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu. Lai indikatīvi novērtētu potenciālos izaicinājumus minētajām apakšnozarēm, novērtējums veikts, balstoties uz ilgtspējīgas finansējuma

platformas 2021.g. augusta TPK projektā piedāvājumiem slāpekļa bilances kritērijiem, piem., attiecībā uz slāpekļa izmantošanas efektivitāti (*nitrogen use efficiency, NUE*).

Stādaudzēšanas nozare ir specifiska ar to, ka tajā būtiska nozīme ir kūdras izmantošanai. Tādēļ šajā apakšnozarē TPK radītie izaicinājumi ir vērtēti ilgspējīga finansējuma platformas rosinātā (gan 2021.g. augusta, gan 2022.g. marta piedāvājumā) gandrīz absolūtā kūdras lietošanas (t.sk. kā augšanas substrāta) lieguma kontekstā.

Augkopība

Ilgspējīga finansējuma platformas 2021.g. augusta TPK projektā viens no būtiskiem ilgspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšanas kritērijiem (SC kritērijs) augkopībā ir NUE vismaz 70%. Jāatzīmē, ka Latvijā trūkst plašu pētījumu par iespējām izpildīt šādu kritēriju pie šobrīd Latvijā praktizētajām zemkopības sistēmām (augu maiņa, starpkultūru/uztvērējaugu lietošana, augsnes apstrāde). 2-1.tabulā ir atspoguļoti publicētie Eiropas Inovāciju partnerības (EIP) projekta “Progresīva zemkopības sistēma kā pamats vidi saudzējošai un efektīvai Latvijas augkopībai” starprezultāti par dažādu augu maiņu vidējo NUE periodā no 2018.g. līdz 2020.g.³³ Papildus jāatzīmē, ka minētie rezultāti atspoguļo konvencionālo augkopību, kurā netiek lietots organiskais mēslojums (tiek lietoti tikai minerālmēsli).

2-1.tabula. NUE novērtējums dažādām augu maiņām (vidēji periodā 2018.-2020.)

Augu maiņa	Vidējā NUE		Standartnovirze		p(NUE≥70%)*	
	$\bar{x}$	Tic.int.**	s	Tic.int.**	p	Tic.int.**
Mono kultūras:						
Kvieši (ziemas, vasaras)***	77,4	(69,0; 85,8)	8,8	(5,7; 21,0)	79,8%	(42,9%; 99,7%)
Ziemas kvieši	73,5	(58,2; 88,7)	9,0	(5,2; 39,9)	64,9%	(1,2%; 100,0%)
Divu kultūru augu maiņa:						
Rapsis, kvieši	62,3	(59,4; 65,2)	10,9	(9,2; 13,4)	24,0%	(12,5%; 36,0%)
Kvieši, pākšaugi	67,2	(62,1; 72,3)	6,2	(4,2; 13,0)	32,3%	(2,8%; 70,6%)
Kvieši, mieži	78,1	(45,4; 100,0)	19,4	(11,2; 85,5)	66,2%	(1,4%; 100,0%)
Trīs kultūru augu maiņa:						
Kvieši, pākšaugi, rapsis	64,1	(61,7; 66,6)	6,4	(5,1; 8,7)	17,9%	(5,0%; 34,9%)
Mieži, kvieši, rapsis	65,4	(58,8; 72,0)	12,1	(8,9; 19,3)	35,2%	(10,5%; 58,9%)
Kvieši, rapsis, papuve	66,3	(55,6; 77,1)	13,1	(8,8; 27,4)	39,0%	(5,1%; 78,9%)
Rapsis, kvieši, rudzi	61,9	(54,5; 69,4)	6,3	(3,9; 18,5)	10,1%	(0,0%; 48,7%)
Rapsis, auzas, kvieši	67,1	(57,4; 76,8)	5,7	(3,3; 25,3)	30,6%	(0,0%; 97,9%)

* varbūtība, ka NUE vienādā ar vai lielāka nekā 70%

** 90% ticamības intervāls

*** ietver arī ziemas kviešu monokultūru

Avots: Piliksere D., Auziņš A.; Āboltiņš A. (2022)³³

Minētie rezultāti parāda, ka tikai trijām augu maiņām vidējā NUE ir pārsniegusi 70% – kviešu monokultūrai, ziemas kviešu monokultūrai un kviešu-miežu augu maiņai. Taču, ņemot vērā plašos ticamības intervālus, par statistiski ticamu var uzskatīt tikai kviešu monokultūras

³³ Piliksere D., Auziņš A.; Āboltiņš A. Effect of crop rotation on nitrogen use efficiency – case study of Latvia. 21th International Scientific Conference Engineering for Rural Development Proceedings. Jelgava, Latvija. 2022.

rezultātus. Turklāt varbūtības, ka NUE ir vienāda ar vai lielāka nekā 70% ($p(\text{NUE} \geq 70\%)$), novērtējumi parāda, ka šī varbūtība vairumā gadījumu ir zema. Pietiekoši augsta varbūtība (79,8%) ir tikai kviešu monokultūras gadījumā, lai gan arī šajā gadījumā konstatējams plašs ticamības intervāls. Savukārt Latvijā ļoti izplatītajai rapša-kviešu augu maiņai vidējā NUE ir zemāka par 70% (arī 90% ticamības intervāla augšējā robeža nesasniedz 70% līmeni).

Tādējādi minētie rezultāti liecina, ka konvencionālajā augkopībā pastāv ļoti nopietni izaicinājumi sasniegt 70% NUE. Faktiski (ar samērā augstu ticamību) šādu NUE līmeni pie esošajām augkopības praksēm var sasniegt tikai ar kviešu monokultūru. Taču šāda augu maiņa (monokultūra) neatbilst citiem potenciālajiem TPK (DNSH kritēriji par augu maiņu). Turklāt ļoti nopietni izaicinājumi pastāv attiecībā uz Latvijā izplatīto rapša-kviešu augu maiņu.

Piena lopkopība

Balstoties uz pētījuma "Stratēģijas izstrāde noturīgas un multifunkcionālas piena nozares attīstībai Latvijā"³⁴ rezultātiem un veicot papildu novērtējumus, ir novērtēti dažādu piena lopkopības saimniecību slāpekļa bilances rādītāji. Ir vērtētas 6 konvencionālo saimniecību grupas (1-9 slaucamas govīs, 10-29 slaucamas govīs, 30-49 slaucamas govīs, 50-99 slaucamas govīs, 100-199 slaucamas govīs un $200 \leq$ slaucamas govīs ganāmpulkā) un atsevišķi bioloģiskās saimniecības kā viena grupa (pieņemot 60 slaucamu govju ganāmpulku), un ir modelēti vairāki scenāriji (dažādi izslaukuma līmeņi). Slāpekļa bilances novērtēšanai ir lietoti divi rādītāji – N pārpalikums uz 1 ha LIZ un NUE – un piemērota 2021.g. augusta TPK projektā piedāvātā metodoloģija. Slāpekļa bilances novērtējuma rezultāti ir sniegti 2-2. un 2-3.tabulā.

2-2.tabula. Slāpekļa bilances novērtējums piena lopkopības saimniecībām (1.daļa)*

Rādītāji	1-9 sl. govīs		10-29 sl. govīs		30-49 sl. govīs		50-99 sl. govīs	
	5,5 t	8 t	5,5 t	8 t	6,5 t	9 t	6,5 t	9 t
Pārdotais piens, t/gadā	32,0	47,0	85,5	125,5	228,0	318,0	402,0	562,0
LIZ, ha	20	20	50	50	100	100	170	170
N ienese, kg/gadā:								
Sēklas	2	2	3	3	8	8	16	16
Minerālmēsli	386	386	1 291	1 291	4 300	4 300	8 560	8 560
Iepirkta lopbarība	106	258	146	568	500	1 474	933	2 610
N bioloģiskā fiksācija	510	510	1 115	1 115	2 811	2 811	5 350	5 350
Kopā	1 004	1 156	2 555	2 977	7 619	8 593	14 859	16 536
Korigēta N ienese**:								
Pirtās l/b NUE 70%	1 049	1 267	2 618	3 220	7 833	9 225	15 259	17 655
Pirtās l/b NUE 50%	1 110	1 414	2 701	3 545	8 119	10 067	15 792	19 146
N iznese, kg/gadā:								
Pārdoti dzīvnieki	23	23	82	82	183	183	354	354
Pārdots piens	170	249	453	665	1 208	1 685	2 131	2 979
Kopā	193	272	535	747	1 391	1 868	2 485	3 333
N pārpalikums, kg/ha								

³⁴ Leimane I., Krieviņa A., Ceriņa S., Auziņš A., Lakovskis P., Dreijere S., Gulbe I., Osīte I. Stratēģijas izstrāde noturīgas un multifunkcionālas piena nozares attīstībai Latvijā. 2021.

Rādītāji	1-9 sl. govīs		10-29 sl. govīs		30-49 sl. govīs		50-99 sl. govīs	
	5,5 t	8 t	5,5 t	8 t	6,5 t	9 t	6,5 t	9 t
bez korekcijas	41	44	40	45	62	67	73	78
pirktās l/b NUE 70%	43	50	42	49	64	74	75	84
pirktās l/b NUE 50%	46	57	43	56	67	82	78	93
NUE:								
Bez korekcijas	19,2%	23,5%	20,9%	25,1%	18,3%	21,7%	16,7%	20,2%
Pirktās l/b NUE 70%	18,4%	21,5%	20,4%	23,2%	17,8%	20,2%	16,3%	18,9%
Pirktās l/b NUE 50%	17,4%	19,2%	19,8%	21,1%	17,1%	18,6%	15,7%	17,4%

* katrai saimniecībai ir modelēti divi varianti ar atšķirīgu izslaukumu (izslaukums norādīts kā tonnas gadā)

** N ienese koriģēta piemērojot iepirtajai lopbarībai attiecīgi 70% NUE un 50% NUE (citas ieneses pozīcijas nav koriģētas)

Avots: autoru aprēķini

2-3.tabula. Slāpekļa bilances novērtējums piena lopkopības saimniecībām (2.daļa)*

Rādītāji	100-199 sl. govīs		200≤ sl. govīs			Bioloģiskās saimn.	
	8 t	11 t	9 t	11 t	11 t**	5 t	8 t
Pārdotais piens, t/gadā	1 043,0	1 448,0	4 131,0	5 069,0	5 069,0	61,0	466,0
LIZ, ha	300	300	800	800	800	50	170
N ienese, kg/gadā:							
Sēklas	140	140	225	225	225	11	16
Minerālmēsli	14 780	14 870	45 920	45 920	45 920	-	-
Iepirtā lopbarība	4 019	15 731	27 543	65 260	27 543	257	1 958
N bioloģiskā fiksācija	6 320	6 320	24 770	24 770	24 770	4 200	7 220
Kopā	25 259	37 061	98 458	136 175	98 458	4 468	9 194
Koriģēta N ienese***:							
Pirktās l/b NUE 70%	26 981	43 803	110 262	164 144	110 262	4 578	10 033
Pirktās l/b NUE 50%	29 278	52 792	126 001	201 435	126 001	4 725	11 152
N iznese, kg/gadā:							
Pārdoti dzīvnieki	671	671	2 753	2 753	2 753	34	354
Pārdots piens	5 528	7 674	21 894	26 866	26 866	323	2 470
Kopā	6 199	8 345	24 647	29 619	29 619	357	2 824
N pārpalikums, kg/ha							
Bez korekcijas	64	96	92	133	86	82	37
Pirktās l/b NUE 70%	69	118	107	168	101	84	42
Pirktās l/b NUE 50%	77	148	127	215	120	87	49
NUE:							
Bez korekcijas	24,5%	22,5%	25,0%	21,8%	30,1%	8,0%	30,7%
Pirktās l/b NUE 70%	23,0%	19,1%	22,4%	18,0%	26,9%	7,8%	28,1%
Pirktās l/b NUE 50%	21,2%	15,8%	19,6%	14,7%	23,5%	7,6%	25,3%

* katrai saimniecību grupai ir modelēti divi varianti ar atšķirīgu izslaukumu (izslaukums norādīts kā tonnas gadā)

** variants ar efektīvāku rupjās lopbarības sagatavošanu (attiecīgi mazāku spēkbarības patēriņu)

*** N ienese koriģēta piemērojot iepirtajai lopbarībai attiecīgi 70% NUE un 50% NUE (citas ieneses pozīcijas nav koriģētas)

Avots: autoru aprēķini

N pārpalikums un NUE ir aprēķināta gan nepiemērojot NUE korekciju pirtajai lopbarībai, gan piemērojot 70% NUE (NUE kritērijs augkopībai), gan piemērojot 50% NUE (piemērojama, ja nav zināma l/b NUE). Saskaņā ar 2021.g. augusta TPK projektu N pārpalikuma maksimālais

limits ir robežās no 30 kg N/ha gadā (ja lieto tikai minerālmēslus) un 90 kg N/ha gadā (ja sasniegts maksimālais saimniecībā radītais vai ievestais organiskā mēslojuma apjoms 120 kg N/ha). Novērtējuma rezultāti liecina, ka 30 kg N/ha līmenis tiek pārsniegts visos scenārijos. Savukārt maksimālais limits 90 kg N/ha tiek pārsniegts 50-99 slaucamo govju grupā pie izslaukuma 9 t/gadā (ja iepirktajai l/b tiek piemērota 50% NUE), 100-199 slaucamo govju grupā pie izslaukuma 11 t/gadā (neatkarīgi no NUE iepirktajai l/b) un 200≤ slaucamo govju grupā pie izslaukuma 9 un 11 t/gadā (neatkarīgi no NUE iepirktajai l/b), kā arī pie izslaukuma 11 t/gadā ar efektīvāku rupjās sagatavošanu (ja iepirktajai l/b tiek piemērota 70% vai zemāka NUE).

2021.g. TPK projektā piedāvātais NUE kritērijs atgremotājiem (vismaz 30%) netiek sasniegts gandrīz visu scenāriju gadījumā (pat ja netiek piemērota NUE korekcija iepirktajai l/b). Izņēmums ir 200≤ slaucamo govju grupa (pie izslaukuma 11 t/gadā ar efektīvāku rupjās barības sagatavošanu) un bioloģisko saimniecību grupā (pie izslaukuma 8 t/gadā). Taču arī šajās saimniecību grupās netiek sasniegts 30% NUE līmenis, ja tiek piemērota NUE korekcija pirktajai l/b.

Tādējādi piena lopkopības saimniecību slāpekļa bilances novērtējuma rezultāti liecina, ka ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa nodrošināšanas SC kritēriju (it īpaši NUE) izpilde radīs nopietnus izaicinājumus praktiski visām saimniecībām (ja saglabāsies šādi vai līdzīgi kritēriji un to robežvērtības). Produktivitātes (izslaukuma) kāpināšana un atkarības no iepirktās lopbarības mazināšana (pašpietiekamības uzlabošana) ir potenciāls ceļš, kā uzlabot piena lopkopības saimniecību slāpekļa bilances rādītājus. Jāatzīmē, ka bioloģisko piena lopkopības saimniecību gadījumā šie kritēriji neradīs izaicinājumus, ja bioloģiskās saimniecības varēs automātiski kvalificēties kā tādas, kas izpilda SC kritērijus klimata mērķiem (skat. 2.1.apakšnodaļu).

Cūkkopība

Lai novērtētu ar ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšanu cūkkopībā saistītos izaicinājumus, ir veikts NUE novērtējums, balstoties uz EIP projekta "Latvijas cūkkopības ilgtspējīga attīstība uz antibiotiku brīvas un bioloģiskas saimniekošanas pamatiem" ietvaros izveidoto pilna cikla cūkkopības modeli. Šajā modelī ir modelēta konvencionālā un bioloģiskā cūkkopība (ganāmpulka struktūra, cūku kustība, barības patēriņš, ieņēmumi, izmaksas un ieguldījumi), un tas ir veidots kā komplekss 1 000 sivēnmāšu saimniecības modelis (saimniecība pati atražo ganāmpulku)³⁵.

NUE novērtējums ir veikts, pieņemot, ka saimniecībai praktiski nav savas zemes un tā iepērk visu barību (arī salmus) un pārdod (nodod citām saimniecībām) visus mēslus. Šāds pieņēmums ļauj novērtēt slāpekļa bilances kritēriju radītos potenciālos izaicinājumus tieši cūkkopībai (izslēdzot augkopības ietekmi). Novērtējuma rezultāti ir sniegti 2-4.tabulā

2-4.tabula. NUE novērtējums cūkkopības saimniecībām (kompleksa 1 000 sivēnmāšu saimniecība)

Rādītāji	Konvencionāla saimniecība	Bioloģiska saimniecība
N ienese, kg /gadā:		
Barība	202 054	182 835
Salmi	46	3 588

³⁵ Auziņš A., Leimane I., Krieviņa A. Modelling of organic pig production economic viability in Latvia. 21th International Scientific Conference Engineering for Rural Development Proceedings. Jelgava, Latvija. 2022.

Rādītāji	Konvencionāla saimniecība	Bioloģiska saimniecība
Kopā	202 100	186 423
Koriģēta N ienese*:		
Barības un salmu NUE 70%	288 715	266 319
Barības un salmu NUE 50%	404 201	372 847
N iznese, kg/gadā:		
Dzīvnieki	79 298	66 237
Mēsli	61 756	48 225
Kopā	141 054	114 462
NUE:		
Bez korekcijas	69,8%	61,4%
Barības un salmu NUE 70%	48,9%	43,0%
Barības un salmu NUE 50%	34,9%	30,7%

* N ienese koriģēta piemērojot barībai un salmiem attiecīgi 70% NUE un 50% NUE

Avots: autoru aprēķini

Līdzīgi kā veicot novērtējumu piena lopkopībai, NUE ir aprēķināta gan nepiemērojot NUE korekciju pirktajai barībai un salmiem, gan piemērojot 70% NUE (NUE kritērijs augkopībai), gan piemērojot 50% NUE (piemērojama, ja nav pirktās barības un salmu NUE). Novērtējuma rezultāti liecina, ka gan konvencionālās, gan bioloģiskās cūkkopības NUE pārsniedz 2021.g. augusta TPK kritērijos noteikto 40% robežvērtību. Taču vienlaikus jāatzīmē, ka, ja barības un salmu NUE ir 50%³⁶, tad cūkkopības NUE ir mazāks par 40%.

Tādējādi, var secināt, ka cūkkopībā ilgtspējīgas slāpekļa bilances kritēriju izpilde potenciāli rada mazākus izaicinājumus nekā piena lopkopībā. Taču vienlaikus pastāv nopietni izaicinājumi saimniecībām, kuru iepirktajai barībai un salmiem tiktu piemērota 50% NUE. Līdz ar to izšķirošs faktors būs iespēja iegādāties barību un salmus ar augstāku iegūšanas (saražošanas) NUE (konvencionālās cūkkopības gadījumā vismaz 58%, bioloģiskās – 66%). Jāatzīmē, ka bioloģisko cūkkopības saimniecību gadījumā (līdzīgi kā bioloģisko piena lopkopības saimniecību gadījumā) šie kritēriji neradīs izaicinājumus, ja bioloģiskās saimniecības varēs automātiski kvalificēties kā tādas, kas izpilda klimata mērķu SC kritērijus (skat. 2.1.apakšnodaļu).

Papildus jāatzīmē, ka cūkkopībā nopietnu izaicinājumu radītu 2022.g. marta (tāds pats kā 2021.g. augusta) TPK projektā SC kritērijos iekļautais liegums lietot zivis saturošu barību (skat. 2.1.2.apakšnodaļu). Latvijas cūkkopības praksē zivju milti tiek plaši lietoti sivēnu ēdināšanā, jo tiem ir augsts aminoskābju saturs un optimāla aminoskābju attiecība. Lai arī pastāv alternatīvi barības līdzekļi, tiem parasti ir sliktāka aminoskābju attiecība. Savukārt samazinātā prasība par barības apjomu (no 75% līdz 70%), kas jānodrošina ar pašā saimniecībā izaudzētu lopbarību, agroekoloģisko pasākumu rezultātiem vai aprites ekonomikas blakusproduktiem, ļauj lielā mērā izpildīt šo kritēriju saimniecībām, kas pašas audzē graudaugus, bet pārējos barības līdzekļus (piem., sojas spraukumus vai citus augsta proteīna satura barības līdzekļus un barības piedevas) iepērk. Taču šāds kritērijs nebūtu izpildāms, ja to piemērotu t.s. bezzemes saimniecībām vai intensīvām saimniecībām ar mazu LIZ, kas visu vai ļoti lielu daļu barības iepērk.

³⁶ 2021.g. augusta TPK projektā noteiktais standarta pieņēmums, ja nav zināma pirktās barības NUE

Stādaudzēšana

Ilgspējīga finansējuma platformas 2021.g. augusta TPK projektā iezīmējies, ka kā DNSH kritērijs varētu būt liegums lietot kūdru. Platformas projektā šis kritērijs ir piedāvāts šādā formulējumā: “nekāda kūdras vai kūdru saturošu produktu vai materiālu lietošana, piem., kā substrāta, mēslojuma, pakaišu utt.” (*no use of peat or peat containing product or material e.g., as growing medium, fertilizer, animal bedding, etc.*).

Lai noskaidrotu, kā šāds kritērijs un citi iespējamie topošā Taksonomijas regulējuma nosacījumi varētu ietekmēt stādu audzēšanas nozari Latvijā, veikta gadījuma izpēte, balstoties uz intervijām ar vairāku Latvijas stādaudzētavu īpašniekiem/vadītājiem.

Stādaudzēšana kā termins tiek lietots gan lauksaimniecībā, gan mežsaimniecībā. Stādaudzēšanas aptverto darbību rezultātā saražotais produkts – stāds var būt gan kā starpprodukts jeb līdzeklis mērķa produktu ražošanai (augļkopībā, dārzenkopībā un mežsaimniecībā), gan kā galaprodukts, kas tiešā veidā paredzēts patēriņam (puķkopība un dekoratīvo koku un krūmu audzēšana). Arī statistikas klasifikācijā un pārskatos stādaudzēšanas nozare aptver vairāku virzienu darbības - gan augļu koku un ogulāju, gan meža stādu, gan puķu un dekoratīvo koku un krūmu stādu audzēšanu. Savukārt saimniecisko darbību NACE 2.0 klasifikatorā stādaudzēšana puķkopībai un dekoratīviem mērķiem, dārzenkopībai un augļkopībai ir iekļauta ar kodu 01.30 kā lauksaimniecības apakšnozare, savukārt, meža stādu audzēšana ir iekļauta ar kodu 02.10 (saskaņā ar NACE 2.0 kā mežsaimniecības apakšnozare).

Bioloģiski un tehnoloģiski stādu audzēšanas process visos gadījumos ir salīdzināms, tam ir līdzīgi ražošanas posmi, tomēr atšķirīgo nozaru stādiem ir principiāli atšķirīgi produkcijas pārdošanas tirgi un patēriņš. Gadījuma izpētē šī pētījuma ietvarā uzmanības centrā izvirzīta stādaudzēšana kā lauksaimniecības nozare, kas aptver koku, krūmu un puķu stādu audzēšanu un pārdošanu dzīves telpas labiekārtošanas un apstādījumu ierīkošanas vajadzībām, kā arī augļu koku un ogulāju stādu audzēšana kā stādu ražošanas process, augļu koku un ogulāju komercdārzu ierīkošanas nolūkā.

Saskaņā ar intervijās pausto viedokli, kūdras substrāts plaši tiek izmantots stādu audzēšanā Latvijā, un neviena no iespējamām alternatīvām tā aizstāšanai (piemēram, komposts, koksnes skaidas, akmens vate) nav līdzvērtīga ne pēc nodrošinātajām īpašībām, ne pieejamā apjoma; turklāt apšaubāmi ir arī vides ieguvumi, ja salīdzina kūdras un iespējamo alternatīvu izmantošanu stādu audzēšanā. Jāatzīmē, kā šāds novērtējums balstīts uz kvalitatīviem apsvērumiem, jo kvantitatīvs vides ieguvumu novērtējums kūdras substrāta iespējamai aizstāšanai stādaudzēšanā nav veikts.

Kūdras substrāta daļēja aizstāšana ar koksnes skaidām ir zināma prakse atsevišķās Polijas stādaudzētavās un izmēģināta arī Latvijā. Tomēr vietējos eksperimentos novērots, ka, stādu podos daļēji aizstājot kūdras substrātu ar koksnes skaidām, nepieciešama augstāka mēslojuma deva, turklāt apgrūtināta ir pareizas mēslošanas devas aprēķināšana, savukārt nepareiza deva var atstāt negatīvas sekas uz stāda kvalitāti.

Kūdras substrāta daļēja vai pilnīga aizstāšana ar kompostu pārskatāmā periodā nav iespējama šādu apsvērumu dēļ:

1. Atšķirībā no kūdras substrāta, kurš ir dabiski sterils, komposta sterilitātes panākšanai nepieciešams nodrošināt specifiskus mikroorganismu iedarbības un termiskās apstrādes apstākļus kompostēšanas procesā, kuram pagaidām pietrūkst mikro, maziem un vidējiem uzņēmumiem (kas dominē stādu audzēšanas nozarē Latvijā) pieejami zināšanu un investīciju risinājumi.

2. Atkarībā no komposta izcelsmes, tam ir atšķirīgs organisko un neorganisko vielu saturs, tā balansēšana konkrētām kultūraugu vajadzībām kļūtu laika un finanšu resursu ietilpīga.
3. Pagaidām pietrūkst gan zināšanu, gan izejvielu komposta saražošanai tādā apjomā, lai kļūtu iespējams runāt par kaut daļēju kūdras aizstāšanu stādaudzēšanas vajadzībām nozares līmenī.

Minētie apsvērumi liecina, ka aizliegums lietot kūdru kā DNSH kritērijs varētu kļūt pat ļoti nopietnu izaicinājumu vai pat nepārvaramu šķērsli stādaudzēšanas nozares turpmākai pastāvēšanai.

Pagaidām nav skaidrs, vai uz stādaudzēšanas nozari varētu attiekties Ilgtspējīga finansējuma platformas 2021.g. augusta projektā izvirzītie kritēriji par ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošino, kā arī prasība mērīt/novērtēt SEG emisijas stādaudzēšanas nozarē saimniecības/uzņēmuma līmenī. Ja šādas prasības tiktu izvirzītas, nepieciešama mērķtiecīga zināšanu attīstība, aprēķinu metodoloģijas izstrāde, izprotot nozares specifiku, kā arī digitālu rīku izstrāde, izmantošanai saimniecību līmenī. Šobrīd nozares uzņēmumu rīcībā ir nepieciešamā informācija, lai aptuveni novērtētu slāpekļa ienesi (mēslojums, augšnes substrāti, u.c.). Saskaņā ar intervijās pausto viedokli mēslojuma lietošana stādaudzēšanas nozarē ir vērtējama kā precīza – augiem, kas tiek audzēti podos, mēslojums tiek iestrādāts kūdras substrātā tādās devās un apjomos, kādi precīzi nepieciešami auga augšanai un pilnvērtīgai attīstībai; savukārt augiem, kas tiek audzēti laukā, mēslojums tiek nodrošināts precīzi katram augam. Tomēr par slāpekļa iznesi un tās kvantitatīvu novērtēšanu nav pieejama pat indikatīva informācija.

Tādējādi iespējama uzstādījums mērīt/novērtēt SEG emisijas stādaudzēšanas nozarē uzņēmumu līmenī, kā arī novērtēt slāpekļa izmantošanas efektivitāti (sekot līdz slāpekļa bilancei uzņēmuma līmenī) pieprasa būtiskus priekšdarbus zināšanu attīstības jomā un digitālu rīku izstrādē.

Saskaņā ar intervijās pausto viedokli AAL lietošana stādaudzēšanā Latvijā notiek labi kontrolētos apstākļos un nelielos apjomā, tādējādi potenciāla prasība, ka AAL lietojums nedrīkst pārsniegt 5 gadu vidējo līmeni, stādaudzēšanas nozarei būtiskus izaicinājumus neradītu. Tomēr atsevišķu AAL aizliegšana bez alternatīviem risinājumiem var radīt apgrūtinājumus nozares attīstībā. Intervijās stādaudzētāji pauduši viedokli, ka, audzējot stādus dekoratīviem nolūkiem, bioloģisko saimniekošanas metožu ieviešana un pielietošana nav ekonomiski pamatota, jo nozares produkti nenonāk pārtikas aprītē. Savukārt bioloģisko saimniekošanas metožu pielietošana stādaudzēšanā augļu koku un ogulāju komercdārzu ierīkošanas mērķiem jau šobrīd tiek piemērota, tomēr augu aizsardzības paņēmieni un līdzekļi augu mēslošanai ir nepieciešami arī šajās praksēs. Saskaņā ar intervijās piedalījušos stādaudzētāju novērtējumu, aizņemtā finansējuma piesaiste uzņēmumos ir aktuāla, īstenojot investīciju projektus, kā arī, ievērojot nozares sezonālītāti – apgrozāmo resursu nodrošināšanai. Tomēr nozares uzņēmumos nav raksturīgs augsts aizņemtā kapitāla īpatsvars un, neplānojot lēcienveida attīstību, stādaudzēšanā saimnieciskā darbība un pakāpeniska attīstība ir iespējama arī bez aizņemtā finansējuma piesaistes.

Tādējādi topošā Taksonomijas regulējuma ilgtspējas kritēriju ietekme uz nozares attīstību varētu būt salīdzinoši nenozīmīga, tomēr no otras puses šādos apstākļos ar mazu iespējamību sagaidāma nozares lēcienveida attīstība pat atsevišķu biznesa vienību ietvarā.

2.2. Pārtikas ražošanas sektors

Pirmajā deleģētajā aktā, kas attiecas uz pirmajiem diviem vides mērķiem, pārtikas ražošanas nozarei nav noteikti TPK. Līdz ar to pārtikas ražošanas uzņēmumiem tiešā veidā nav iespējams kvalificēties kā klimata mērķus būtiski sekmējošiem. Savukārt Otrā deleģētā akta TPK projekts paredz SC un DNSH kritērijus pārtikas ražošanai kā saimnieciskai darbībai, un šīs nozares uzņēmumiem ir iespējams kvalificēties kā atbilstošiem taksonomijai divos vides mērķos – būtiski sekmēt ceturto vides mērķi “pāreja uz aprites ekonomiku” un sesto vides mērķi “bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana”. Pārējiem vides mērķiem SC kritēriji pārtikas ražošanas nozarei nav noteikti.

Tādējādi, lai pārtikas ražošanas uzņēmumi varētu savos ilgtspējas pārskatos (vai citos ziņojumos) ziņot par taksonomijai atbilstošu apgrozījumu, tiem nepieciešams būtiski sekmēt pārēju uz aprites ekonomiku vai/un bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu. Klimata mērķu sekmēšana dod iespēju ziņot tikai par taksonomijai atbilstošiem ieguldījumiem (atsevišķos gadījumos arī par darbības izdevumiem).

2.2.1. Pirmais un otrais vides mērķis: klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām

EK pieņemtais Taksonomijas klimata deleģētais akts (t.s. Pirmais deleģētais akts), kas aptver pirmos divus vides mērķus, tieši neattiecas uz pārtikas ražošanas sektoru. Šajā deleģētajā aktā pārtikas ražošanas (lauksaimniecības produktu pārstrādes) sektoram nav noteikti konkrēti TPK. Līdz ar to pārtikas ražošanai kā saimnieciskai darbībai nav noteikti SC kritēriji attiecībā uz klimata mērķiem. Taču vienlaikus pārtikas ražošanas sektoram pastāv iespēja būtiski sekmēt klimata mērķus, veicot ieguldījumus, piemēram, pirmā vides mērķa jomā:

1. Atjaunojamās enerģijas ražošanas tehnoloģijās, lai ražotu elektroenerģiju no saules enerģijas, vēja enerģijas utt.;
2. Energoefektīvās apkures sistēmās;
3. Energoefektīvās ēkās;
4. Nulles emisiju transportā.

Arī otrā vides mērķa jomā teorētiski pastāv iespēja veikt šo vides mērķi sekmējošas investīcijas (piem., ieguldījumus ražošanas ēkās). Tomēr Latvijas gadījumā šāda iespēja uzskatāma par teorētisku, jo investīcijas ražošanas ēkās u.tml., lai pielāgotos klimata pārmaiņām, vismaz tuvākajā nākotnē, nav aktuālas. Par reālāku iespēju uzskatāma šo vides mērķi sekmējošu darbības izdevumu veikšana – ar klimatu saistīta apdrošināšana (saskaņā ar Pirmā deleģētā akta II pielikuma 10.1.nodaļas kritērijiem).

Lai šādi ieguldījumi (bet ne apgrozījums) tiktu uzskatīti par vides ziņā ilgtspējīgiem (t.i., atbilstošiem taksonomijai) klimata mērķu kontekstā, tiem pašiem par sevi jākvalificējas visiem attiecīgajai jomai noteiktajiem SC kritērijiem un DNSH kritērijiem (nosacījumiem). Savukārt apgrozījums no konkrētās darbības, piemēram, no rūpnīcā, kurai uzstādītas saules baterijas, saražotās produkcijas pārdošanas, netiks uzskatīts par atbilstošu taksonomijai.

2.2.2. Ceturtais vides mērķis: pāreja uz aprites ekonomiku

SC kritēriji

Attiecībā uz pāreju uz aprites ekonomiku, pārtikas ražošanas nozarē Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g. marta TPK piedāvājumā ir noteiktas divas alternatīvas, kā izpildīt SC kritērijus:

1. Pārtikas iepakojums tiek saglabāts ekonomikā, to izmantojot atkārtoti, un pārtikas zudumi un atkritumi tiek minimizēti (A izvēle).
2. Primārā, sekundārā un terciārā pārtikas iepakojuma izejvielu izvēle un iepakojuma dizains atbalsta otrreizējo pārstrādi, un tiek samazināti pārtikas zudumi un atkritumi (B izvēle).

SC kritēriji A izvēlei salīdzinot ar 2021.g. augusta TPK piedāvājumu nav būtiski mainījušies. Viena no izmaiņām attiecas uz vienu no A izvēles nosacījumiem "Otrreizējā pārstrāde praksē". Šis nosacījums nosaka, ka pārtikas primārajam iepakojumam jābūt veidotam tā, lai tas būtu pārstrādājams vai, ja ir liela varbūtība, ka iepakojums tiek piesārņots ar barības vielām, tam jābūt mājas apstākļos kompostējamam. Ir saglabāts princips, ka pēcpatēriņa (*post-consumer*)³⁷ materiālu savākšanas, šķirošanas un pārstrādes sistēma darbojas praksē un mērogā (*works 'in practice and at scale'*), ja tiek sasniegts iepakojuma minimālā pēcpatēriņa pārstrādes līmenis vismaz Direktīvā (ES) 2018/852 noteiktā minimālā 2025. gada mērķa līmenī (atbilstoši materiālam, pēc svara) vienā no diviem veidiem (par minimālajiem pēcpatēriņa pārstrādes līmeņiem dažādiem iepakojuma veidiem skatīt tālāk):

1. Minētais līmenis tiek sasniegts (darbojas esoša pēcpatēriņa materiālu savākšanas, šķirošanas un pārstrādes sistēma) jurisdikcijā (*jurisdiction*), kurā iepakojums ir laists tirgū. Šajā gadījumā jurisdikcijas lielumam nav nozīmes. Pat ja pēcpatēriņa materiālu savākšanas, šķirošanas un pārstrādes sistēma ir maza, tiks uzskatīts, ka šis nosacījums ir izpildīts.
2. Minētais līmenis ir sasniegts citos reģionos, kuri kopā aptver vismaz 100 milj. iedzīvotāju. Šādā gadījumā tiek uzskatīts, ka minētā sistēma darbojas praksē un mērogā ne tikai šajos reģionos, bet arī ka tā darbosies jaunajos tirgos, kur vēl šāda sistēma nav ieviesta. Jāatzīmē, ka šajā nosacījumā ir samazināts iedzīvotāju tirgus reģiona apjomam (2021.g. augusta TPK piedāvājumā tas bija divas reizes lielāks – 200 milj. iedzīvotāji).

Iedzīvotāju skaita samazināšana no 200 milj. līdz 100 milj. otrajā nosacījumā, teorētiski atvieglo A izvēles kritēriju izpildi uzņēmumiem, kas startē jaunos tirgos, kuros vēl nav izveidojušās attiecīgās iepakojuma savākšanas, šķirošanas un pārstrādes sistēmas. Šī nosacījuma pamatā ir ideja, ka, ja "biznesa piemērs" (*business case*) darbojas, tad kādā momentā tam sekos (vai būs spiesta sekot) arī nozare/valdība. Taču jāatzīmē, ka arī 100 milj. iedzīvotāji ir ļoti liels skaitlis. Tādēļ visticamāk, ka šī nosacījuma mīkstināšana Latvijas ražotājiem būtiskus ieguvumus neradīs.

---

³⁷ Pēcpatēriņa materiāls (*post-consumer material*) ir materiāls, ko radījušas māsaimniecības, iestādes vai uzņēmumi kā produkta galalietotāji un ko vairs nevar izmantot paredzētajam mērķim. Bet tas neietver "pirmspatēriņa" materiālus, piemēram, ražošanas brāķi.

Noteikts, ka veiksmīga pēcpatēriņa materiālu savākšana, šķirošana un pārstrāde “praksē un apjomā” ir nodrošināta, ja tiek sasniegts iepakojuma minimālais pēcpatērēšanas otrreizējās pārstrādes līmenis, kas ir vismaz Direktīvā (ES) 2018/852 noteiktā minimālā 2025. gada mērķa līmenī (pēc materiāla, pēc svara): 50% plastmasai; 25% koksnei; 70% melnajam metālam; 50% alumīnijam; 70% stiklam; 75% papīram un kartonam³⁸. 2022. gada marta TPK kritērijos tiek paredzēta pielaidīgāka (pārejas) pieeja – tiek uzskatīts, ka pēcpatēriņa materiālu savākšana, šķirošana un pārstrāde *tiecas kļūt veiksmīga* (tiecas kļūt tāda, kas darbojas “praksē un apjomā”), ja iepakojums sasniedz vismaz tādu otrreizējās pārstrādes līmeni, kas daļēji (proporcionāli) aizpilda starpību starp pārstrādes līmeni bāzes gadā un Direktīvā (ES) 2018/852 noteikto mērķi 2025. gadam (pēc materiāla, pēc svara), bet sākot no 2025. gada ir jāsasniedz Direktīvā noteiktais 2025. gada mērķis.

Cits A izvēles apakšnosacījums “Mājās kompostējams iepakojums” nosaka, ka iepakojums vai iepakojuma komponents ir kompostējams mājas apstākļos, ja tas ir sertificēts atbilstošās starptautiski atzītās mājas kompostējamības sertifikācijas shēmās vai atbilst starptautiski atzītām mājas kompostējamības testēšanas normām, ja iepakojums tiek laists tirgū reģionos, kur jau ir ieviestas nepieciešamās sistēmas savākšanas un bioloģiskās pārstrādes nodrošināšanai praksē vai kur ir pierādīts, ka ievērojama iedzīvotāju daļa nodarbojas ar kompostēšanu mājās. Kā piemēri apstiprinātām mājas kompostēšanas sertifikācijas shēmām tiek minēti: TÜV AUSTRIA Belgium (OK Compost Home), DIN CERTCO (DIN-Geprüft Home Compostable), AfOR (FILM home compostable) un ABA (Home Compostable).

Iepakojuma sertifikāciju pārtikas apstrādes uzņēmumi var veikt, bet komposta savākšanas sistēmu veidošana un uzturēšana, kā arī kompostēšanas mājās veicināšana veicama valsts līmenī.

Attiecībā uz apakšnosacījumu “Pārtikas zudumu un atkritumu samazināšana”, kas nosaka, ka saimnieciskai darbībai jāveicina pārtikas zudumu un atkritumu samazināšanos, ievērojot virkni kritērijus. 2022.g marta TPK projektā ir precizēts nosacījums par pārtikas zudumu un atkritumu daudzuma uzraudzību, mērīšanu un ziņošanu par to, izmantojot vides pārvaldības sistēmu – ir noteikts, ka vides pārvaldības sistēmai jābūt trešās puses sertificētai – tādai kā ISO 14001, EMAS vai ekvivalentai.

Jāatzīmē, ka arī B izvēlei piedāvātie SC kritēriji 2022.g. marta TPK projektā ir līdzīgi Ilgtspējīga finansējuma platformas 2021.g. augusta TPK projektam. Piemēram, ir saglabāts nosacījums, ka iepakojumam ir jābūt ražotam no mehāniski vai ķīmiski pārstrādāta pēcpatēriņa materiāla vai iegūtam no atjaunojama izejmateriāla (*feedstock*), vai abu variantu kombinācijai. Tāpat kā A izvēles gadījumā ir samazināts iedzīvotāju skaits no 200 milj. līdz 100 milj., lai varētu pierādīt, ka pēcpatēriņa materiālu savākšanas, šķirošanas un pārstrādes sistēma darbojas praksē un mērogā, ja iepakojums tiek laistos tirgos, kur šāda sistēma vēl nav ieviesta (skat. iepriekš). Kritēriji (nosacījumi) par pārtikas zudumu mazināšanu ir tādi paši kā A izvēlei.

Jāatzīmē, ka līdzīgi kā 2021.g. augusta TPK projekta gadījumā pārtikas ražošanas uzņēmumam ir iespēja izvēlēties, vai SC kritērijus šim vides mērķim izpildīt, koncentrējoties uz iepakojuma atkārtotu izmantošanu (A izvēle) vai uz pastrādāta vai atjaunojama izejmateriāla lietošanu produkcijas iepakojumā (B izvēle). Abas izvēles ir saistītas ar nopietniem izaicinājumiem.

---

³⁸ Iepakojuma materiāliem, kam ES mērķi ir oficiāli norādīti detalizētākā līmenī (piemēram, PET, PE, PP – plastmasai; caurspīdīgs stikls, zaļš stikls – stiklam), šie mērķi varētu aizstāt materiālu līmeņa mērķus, ko pašlaik nosaka Direktīva (ES) 2018/852

DNSH:

Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022. gada marta TPK projektā ir papildināti DNSH kritēriji ar jauniem kritērijiem attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu: noteikts, ka sastāvdaļām (*ingredients*), kas veido vismaz 95% no pārtikas produkta svara³⁹ kopējās tiešās un netiešās dzīves cikla SEG emisijas nepārsniedz vidēji 10 kg CO₂ ekv. uz kg sastāvdaļas (katrai no šīm sastāvdaļām). TPK projektā ir iekļautas kopējo tiešo un netiešo dzīves cikla SEG emisiju vidējās vērtības galvenajām sastāvdaļām (piem., liellopu gaļai tās ir 99,5 kg CO₂ ekv./kg, sieram 23,9 kg CO₂ ekv./kg, olām 4,7 kg CO₂ ekv./kg), bet aprēķiniem var izmantot arī EK ieteikumu (ES) 2021/2279, vai arī izmantot ISO 14067:2018. Šāds papildu DNSH kritērijs būtiski ierobežo atsevišķu izejvielu izmantošanas iespēju (piemēram, cūkgaļas, akvakultūrā audzēto zivju, liellopu gaļas, jēra un aitas gaļas, kam emisiju rādītājs ir virs 10 kg CO₂ ekv./kg, izmantošanu).

Papildus jāatzīmē, ka 2022.g. marta TPK projekta ir precizēti DNSH kritēriji attiecībā uz piesārņojuma novēršanu un kontroli: primārā iepakojuma materiāliem jāatbilst Regulas (EK) 1935/2004 prasībām par materiāliem un izstrādājumiem, kas paredzēti saskarei ar pārtiku.

2022.g. marta TPK projektā ir papildināti DNSH kritēriji attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu, proti, noteikts, ka sastāvdaļām, kas veido vismaz 95% no pārtikas produkta svara³⁹, jābūt iegūtām tā, ka to ražošanas prakse atbilst "minimālajām piegādes prasībām", t.i., izejvielu ražotāja saimniecības ilgtspējas pārvaldības plānā jābūt noteiktām praksēm/pasākumiem, kas pierāda, ka ir ievērota virkne prasību:

1. Biotopu zudumu vai pārveides jomā (piem., ražošanas darbības neveicina mitrāju nosusināšanu vai nav izraisījusi augstvērtīgu zemju, mežu vai citu zemju ar augstu bioloģiskās daudzveidības vērtību sadrumstalotību vai konversiju; saimniecībā vismaz 10 % no lauksaimniecības platībām ir veltītas neproduktīviem HBL.
2. Piesārņojuma jomā:
  - 1) papildu prasība intensīvām mājputnu un cūku audzēšanas saimniecībām (tām, kas definētas kā intensīvas mājputnu un cūku BAT dokumentos) – emisijām jābūt labāko pieejamo tehnisko paņēmieni (BAT-AEL) dokumentā noteiktajā diapazonā;
  - 2) attiecībā uz aktīvo farmaceitisko sastāvdaļu (API) lietošanu. Piemēram, farmaceitisko un pretmikrobu līdzekļu pārvaldības plānā jābūt noteiktām API prioritātēm ar zemu ietekmi uz vidi, kā arī jāparedz kopējā API daudzuma samazināšana līdz vismaz 25% desmit gadu laikā. Nedrīkst lietot diklofenaku;
3. Attiecībā uz ūdeni, piemēram, netiek veiktas jaunas drenāžas vai netiek uzlabota esošās meliorācijas efektivitāte (piem., padziļināšana, meliorācijas grāvju nomaiņa ar pazemes caurulēm), netiek veikta ūdenstilpņu pārveidošana u.c.).

Šīs prasības palielina slogu un rada papildu izaicinājumus ne tikai pārtikas ražotājiem, bet arī izejvielu ražotājiem (lauksaimniekiem). Lauksaimniekiem būs nepieciešams pierādīt atbilstību (kritēriju izpildi), lai pārtikas ražotājs varētu izpildīt attiecīgos DNSH kritērijus. Savukārt pārtikas ražotājiem radīsies papildu izaicinājumi sadarbībā ar izejvielu piegādātājiem, jo būs nepieciešams pārbaudīt atbilstību izejvielām.

---

³⁹ izņemot pievienoto ūdeni un vārāmo sāli šīs daļas noteikšanai

2.2.3. Sestais vides mērķis: bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana

SC kritēriji

Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g. marta TPK projektā līdzīgi kā 2021.g. augusta TPK projektā ir noteiktas trīs alternatīvas kā izpildīt SC kritērijus attiecībā uz bioloģisko daudzveidību:

1. Izejvielu/sastāvdaļu atlase, kuru primārās ražošanas prakse uzlabo bioloģisko daudzveidību (A izvēle).
2. Ar olbaltumvielām (proteīnu) bagātu izejvielu/sastāvdaļu izvēle, kas samazina spiedienu uz bioloģisko daudzveidību, aizstājot ar olbaltumvielām bagātas sastāvdaļas, kurām ir augsta negatīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību (B izvēle).
3. Izejvielu/sastāvdaļu izvēle, kas veicina kritisku, apdraudētu vai neaizsargātu sugu saglabāšanu (t.sk., veicina ģenētisko daudzveidību) (C izvēle).

Attiecībā uz A izvēli SC kritēriji formulēti faktiski tāpat kā 2021.g. augusta TPK projektā: vismaz 95% no produkta svara (neņemot vērā pievienotā ūdens un sāls svaru) ir jā sastāv no sastāvdaļām, kas iegūtas tādās ražošanas praksēs, kas atbilst attiecīgajiem ES Taksonomijas kritērijiem, kas nodrošina būtisku ieguldījumu (SC) bioloģiskajā daudzveidībā. Dzīvnieku izcelsmes sastāvdaļu (NACE 2.0 kods NACE A1.4 "Dzīvnieku audzēšana") gadījumā darbībai jābūt atbilstoši ES Taksonomijas kritērijiem attiecībā uz "Bioloģiskās daudzveidības uzlabošanu, izmantojot ekstensīvu ganīšanu ainavās, kurās ganīšana ir labvēlīga bioloģiskajai daudzveidībai".

B izvēles SC kritērijos ir mainīts kritērijs par izejvielu kombinēto tiešo un netiešo zemes lietojumu. Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g. marta TPK projektā noteikts, ka 20 % no produkta svara jābūt no ar proteīnu bagātām izejvielām/sastāvdaļām⁴⁰ un vismaz 97% no proteīna bagāto izejvielu (pēc svara) jābūt iekļautām TPK projektā iekļautajā izejvielu tabulā (skat. 2-5.tabulu), kurā norādītas izejvielas ir ar zemu negatīvu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, vai šo izejvielu (sastāvdaļu) kombinētajam tiešajam un netiešajam zemes lietojumam ir jābūt vidēji mazākam par 10m² uz 100g produkta proteīna. Šādas ar proteīnu (olbaltumvielām) bagātās produktu sastāvdaļas tiek uzskatītas par tādām, kam ir zema negatīvā ietekme uz bioloģisko daudzveidību.

2-5.tabula. Ar proteīnu bagātas sastāvdaļas, kurām ir zema negatīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību

Sastāvdaļa	Vidējais zemes lietojums 100 g proteīna/m ²
Rieksti	7,9
Citi pākšaugi	7,3
Putnu gaļa	7,1
Auzu pārslas	5,8
Olas	5,7
Graudi	4,6
Rīsi	3,9

⁴⁰ par ar proteīnu bagātām (*protein-rich*) sastāvdaļām TPK projektā tiek uzskatītas sastāvdaļas, kuras saskaņā ar Regulu (EK) Nr. 1924/2006 uzskatāmas par proteīna avotu (vismaz 12 % no produkta enerģētiskās vērtības nodrošina proteīns)

Sastāvdaļa	Vidējais zemes lietojums 100 g proteīna/m ²
Zemesrieksti	3,5
Zirņi	3,4
Sakņu dārzeņi	3,3
Kvieši un mieži	3,2
Kukurūza	3,1
Soja	2,2

Avots: Ilgtspējīga finansējuma platforma

Tā kā B izvēles gadījumā prasības attiecas uz izejvielu ražošanu, t.i., lauksaimniecību, būtisks izaicinājums ir, kā pārtikas ražošanas uzņēmumiem apliecināt izejvielu atbilstību šīm prasībām. Sastāvdaļām, kas nav minētas TPK projekta tabulā, būs svarīgi pamatot aprēķinus un tajos izmantotos pieņēmumus. Turklāt aprēķinā jāņem vērā ne tikai tieši konkrētajai izejvielai/sastāvdaļai izmantotā zeme, bet arī sēklas izaudzēšanai (augļu koku gadījumā – stādu izaudzēšanai, lopkopības gadījumā – lopbarības izaudzēšanai). Tādējādi šādi aprēķini būs ļoti komplicēti. Aktuāls būs jautājums, kas nodrošinātu šādus aprēķinus – pārtikas ražotājs (savām konkrētām vajadzībām) vai kāda valsts institūcija vai nozares organizācija (nozares kopējām vajadzībām).

Šī kritērija piemērošana var būtiski mazināt pieprasījumu pēc lauksaimniecības izejvielām, kas nekvalificējas kā “ar zemu negatīvu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību”, t.i., to vidējais zemes lietojums 100 g proteīna pārsniedz 10m². 2-6.tabulā ir minētā šādu izejvielu piemēri saskaņā ar TPK projektu. Jāatzīmē, ka šobrīd Latvijā trūkst datu par Latvijā audzētajām lauksaimniecības izejvielām – par zemes lietojumu 100 g proteīna iegūšanai. Tādēļ nav pieejams Latvijas situācijai atbilstoša ar proteīnu bagātu izejvielu klasifikācija pēc šo izejvielu ietekmes uz bioloģisko daudzveidību.

2-6.tabula. Ar proteīnu bagātas sastāvdaļas, kurām ir augsta negatīva ietekme uz bioloģisko daudzveidību

Sastāvdaļa	Vidējais zemes lietojums 100 g proteīna/m ²
Jēra un aitas gaļa	184,8
Liellopu gaļas (gaļas ganāmpulks)	163,6
Siers	39,8
Piens	27,1
Liellopu gaļa (piena ganāmpulks)	21,9
Cūkgaļa	10,7

Avots: Ilgtspējīga finansējuma platforma

Attiecībā uz C izvēli “Izejvielu/sastāvdaļu izvēle, kas veicina kritisku, apdraudētu vai neaizsargātu sugu saglabāšanu (tai skaitā veicina ģenētisko daudzveidību)” saglabājas kritēriji, ka vismaz 50 % izejvielu/produkta sastāvdaļu pēc svara jābūt no augiem un/vai dzīvniekiem, uz kuriem attiecas šādas prasības:

1. Ja sastāvdaļa ir dzīvnieku izcelsmes (NACE 2.0 kods A1.4 “Dzīvnieku audzēšana”), tā atbilst Taksonomijas kritērijam “Retas šķirnes audzēšana, kas veicina kritisku, apdraudētu vai neaizsargātu sugu eroziju (t.i., veicina ģenētisko daudzveidību)”, kas ir attiecīgais kritērijs sestajam vides mērķim lauksaimniecībai lopkopības sadaļā. Joprojām šis kritērijs arī 2022. gada marta TPK projektā ir noformulēts neskaidri, taču var pieņemt, ka šis kritērijs paredz, ka izejviela/sastāvdaļa ir atbilstoša, ja tā iegūta

- saskaņā ar B izvēli lopkopībā (skat. 2.1.2.apakšnodaļu), un par atbilstošām izejvielām būtu uzskatāma no šādām dzīvnieku šķirnēm iegūta gaļa, piens u.tml. dzīvnieku izcelsmes produkti.
2. Ja sastāvdaļa ir augu izcelsmes, augu šķirnei ir jābūt "šķirne uzturēšanai" (*conservation variety*) saskaņā ar Direktīvu 2008/62/EK vai daļai no bioloģiska heterogēna materiāla (*organic heterogeneous material*) saskaņā ar Regulas (ES) 2018/848 3.panta 18.punktu, vai "bioloģiskajai ražošanai piemērota bioloģiskā šķirne" (*organic variety suitable for organic production*) saskaņā ar Regulas (ES) 2018/848 3.panta 19.punktu.
  3. Sastāvdaļa nerada invazīvu sugu risku. Tas attiecas gan uz augu, gan dzīvnieku izcelsmes sastāvdaļām.

Gan attiecībā uz B un C izvēli 2022.g. marta TPK projektā ir noteikta jauna prasība (pārējie C izvēles kritēriji nav mainīti) nodrošināt "minimālās piegādes un ražošanas prasības":

1. Pārtikas produkts pilnībā sastāv no sastāvdaļām, kas iegūtas tā, lai to ražošanas prakse atbilst noteiktām minimālajām piegādes prasībām. Noteikts, ka izejvielu ražotāja FSMP jābūt noteiktām praksēm/pasākumiem, kas pierāda, ka ir ievērota virkne prasību:
  - 1) biotopu zudumu vai pārveides jomā (piem., ražošanas darbības neveicina mitrāju nosusināšanu vai nav izraisījusi augstvērtīgu zemju, mežu vai citu zemju ar augstu bioloģiskās daudzveidības vērtību sadrumstalotību vai konversiju; saimniecībā vismaz 10 % no lauksaimniecības platībām ir veltītas neproduktīviem HBLF;
  - 2) piesārņojuma jomā, kas attiecas uz aktīvo farmaceitisko sastāvdaļu (API) lietošanu. Piemēram, farmaceitisko un pretmikrobu līdzekļu pārvaldības plānā jābūt noteiktām API prioritātēm ar zemu ietekmi uz vidi, kā arī jāparedz kopējā API daudzuma samazināšana līdz vismaz 25% desmit gadu laikā. Nedrīkst lietot diklofenaku;
  - 3) attiecībā uz ūdeni, piemēram, netiek veiktas jaunas drenāžas vai netiek uzlabota esošās meliorācijas efektivitāte (piem., padziļināšana, meliorācijas grāvju nomaiņa ar pazemes caurulēm), netiek veikta ūdenstilpņu pārveidošana u.c.).
2. Pārtikas produkta ražošanas process atbilst minimālajām ražošanas prasībām (*minimum manufacturing requirements*), piemēram, ir ievēroti DNSH vispārīgie kritēriji būtiska kaitējuma nenodarīšanai mērķim "biodaudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana" atbilstoši Pirmā deleģētā akta⁸ I pielikuma D papildinājumam. Šīs vispārīgie kritēriji paredz vides ietekmējuma novērtējuma (VIN) vai sākotnējā caurskatīšanas (*screening*) veikšanu saskaņā ar Direktīvu 2011/92/ES un nepieciešamo ietekmes mazināšanas un kompensācijas pasākumu vides aizsardzībai īstenošanu (ja veikts VIN), kā arī īpašas prasības, ja ražotne (objekts) izvietots biodaudzveidības ziņā jutīgās teritorijās vai to tuvumā (tostarp Natura 2000 aizsargājamo teritoriju tīklā, UNESCO pasaules mantojuma vietās un galvenajās bioloģiskās daudzveidības teritorijās, kā arī citās aizsargājamās teritorijās).

Šīs prasības potenciāli varētu radīt izaicinājumus importēto izejvielu izmantošanai. Prasība par 10% npHBLF varētu radīt izaicinājumus arī attiecībā uz vietējām izejvielām. Minimālās ražošanas prasības pamatā saistītas ar potenciālām prasībām veikt VIN un īstenot ietekmes mazināšanas un kompensācijas pasākumu vides aizsardzībai.

Iepriekš minētie kritēriji liecina, ka pārtikas ražošanas sektoram būs izaicinājums izpildīt SC kritērijus attiecībā uz bioloģisko daudzveidību, jo lielus izaicinājumus rada visas trīs izvēles – A, B un C. Turklāt 2022.g. marta TPK projektā ietvertās izmaiņas kopumā palielina izaicinājumus. Šo SC kritēriju izpilde prasīs ne tikai veikt papildu detalizētu uzskaiti un aprēķinus, kā arī pierādīt atbilstības, bet arī liek pārskatīt ražošanā izmantotās izejvielas.

DNSH

Lai arī ilgtspējīga finansējuma 2022.g. marta TPK projektā ir piedāvāti līdzīgi DNSH kritēriji kā 2021.g. augusta TPK projektā, jāatzīmē vienu būtisku izmaiņu. 2022.g. marta TPK projektā ir grozīts kritēriji par klimata pārmaiņu mazināšanu SEG emisiju kontekstā. Iepriekšējā (2021.g. augusta) TPK projektā šis kritērijs bija definēts šādi: pārtikas produkts nedrīkst saturēt vairāk nekā 3% no svara ar proteīniem bagātas sastāvdaļas, kuras rada tiešās un netiešās dzīves cikla SEG emisijas vairāk nekā 5 kg CO₂ ekv. uz 100 g produkta proteīna. Jaunajā (2022.g. marta) TPK projektā, šis kritērijs ir aizstāts ar citu kritēriju: vismaz 95% no pārtikas produkta svara³⁹ jā sastāv no tādām sastāvdaļām, kam katrai kopējās tiešās un netiešās dzīves cikla SEG emisijas ir vidēji 10 kg CO₂ ekv. uz 1 kg sastāvdaļas. Tādējādi šie kritēriji nav salīdzināmi savā starpā.

2022.g. marta TPK projektā ir iekļauta tabula ar vidējām kopējām tiešām un netiešām dzīves cikla SEG emisijām dažādām izejvielām (piem., cūkgaļai šis rādītājs ir 12,3 kg CO₂ ekv., sieram – 23,9 kg CO₂ ekv., vistas gaļai – 9,9 kg CO₂ ekv.). Papildus TPK projekts paredz iespēju aprēķināt šo rādītāju, izmantojot EK ieteikumu ES) 2021/2279 vai arī izmantojot ISO 14067:2018.

Jāatzīmē, ka iepriekš minētā kritērija formulējuma maiņai var ietekmēt to, vai attiecīgā izejviela atbilst vai neatbilst šim kritērijam. Piemēra, vistas gaļa saskaņā ar 2021.g. augusta kritēriju projektu neatbilda (5,7 kg CO₂ ekv./100 g proteīna), bet saskaņā ar jauno (2022.g. marta) kritēriju definējumu atbilst (9,9 kg CO₂ ekv.).

Attiecībā uz DNSH kritērijiem pārejai uz aprites ekonomiku 2022.g. marta TPK projektā ir precizēts nosacījums par pārtikas zudumu un atkritumu daudzuma uzraudzību, mērīšanu un ziņošanu par to, izmantojot vides pārvaldības sistēmu: ir noteikts, ka vides pārvaldības sistēmai jābūt trešās puses sertificētai – tādai kā ISO 14001, EMAS vai ekvivalentai. Papildus jāatzīmē, ka DNSH kritērijiem par piesārņojuma novēršanu un kontroli ir norādīts, ka primārā iepakojuma materiāliem jāatbilst Regulas (EK) 1935/2004 prasībām par materiāliem un izstrādājumiem, kas paredzēti saskarei ar pārtiku.

3. ES TAKSONOMIJAS REGULĒJUMA POTENCIĀLĀ IETEKME UZ FINANSĒJUMA PIEEJAMĪBU LATVIJAS PĀRTIKAS SEKTORĀ

Ārējā finansējuma (banku kreditēšanas) pieejamībai lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektorā, ir būtiska nozīme, un tas kalpo kā pamata dzinējspēks nozaru attīstībā un izaugsmē. Nozaru dalībniekiem tas ir kritiski svarīgs, lai nodrošinātu ne tika investīciju projektu, bet arī apgrozāmo līdzekļu finansēšanu. Ārējais finansējums lauksaimniecības sektoram ir virzītājspēks, lai veiktu ieguldījumus tādos investīciju projektos kā ražošanas tehnoloģiju modernizācija, īpaši lielajām saimniecībām, veicinot ražošanas paplašināšanu un palīdzot uzlabot tās efektivitāti. Tāpat tas ir būtisks lauksaimniecības zemes iegādes finansēšanai, saimniecībai nodrošinot iespēju attīstīt savu esošo specializāciju. Kas attiecas un pārtikas ražošanas sektoru, tad šeit ir izdalāmi četri svarīgākie investīciju virzieni, kurus tieši ietekmē ārējā finansējuma pieejamība:

1. Nepieciešamība palielināt ražošanas efektivitāti (tostarp ražošanas jaudu paplašināšanu) un ražošanas procesu automatizāciju (darbaspēka trūkuma dēļ).
2. Jaunu produktu izstrāde (piemēram, bioloģiskie produkti).
3. Produktu veicināšana vietējā tirgū (piemēram, jauns iepakojums).
4. Eksporta attīstība.

Lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoru vieno kopīga nepieciešamība pēc apgrozāma kapitāla (finansējuma apgrozāmajiem līdzekļiem), un tas ir viens no galvenajiem pieprasījuma pēc finansējuma virzītājiem Latvijas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektorā. Aizdevumi apgrozāmajiem līdzekļiem ir svarīgi uzņēmējdarbības vadīšanai un attīstībai, un tie var veidot līdz pat 80% no kopējiem aizdevumiem uzņēmumā.

Saskaņā ar AREI 2021.g. veiktā pētījuma¹³ datiem Latvijas lauksaimniecības sektors šobrīd ir ļoti atkarīgs no ārējā finansējuma, ko pierāda samērā augsts saistību (aizņemtā kapitāla) līmenis. Kopējais saistību īpatsvars lauksaimniecības nozarē veido 31,5% ar tendenci palielināties, sasniedzot pat 46% lielo saimniecību grupā¹³. Lai gan lielāko daļu no šīm saistībām veido tieši vidējā termiņa un ilgtermiņa saistības, kuru mērķis ir finansēt dažādus investīciju projektus, aptuveni 32%¹³ veido īstermiņa saistības. Lauksaimniecības nozarē īstermiņa aizņemtā kapitāla struktūru veido šādi īstermiņa finansējuma instrumenti: īstermiņa kredīti, aizņēmumi, īstermiņa kredītlīnijas, kooperatīvo sabiedrību īstermiņa finansējums, lai finansētu regulāras vajadzības pēc apgrozāmajiem līdzekļiem (minerālmēsli, AAL, degviela, sēkla u.c.). Tādējādi šīs nozares pārstāvji ir tieši atkarīgi no īstermiņa finansējuma instrumentu regulāras pārfinansēšanas (aizņēmumu un kredītlīniju pagarināšanas, finansējuma pārjaunošanas u.tml.).

Minētā pētījuma dati parāda, ka pārtikas ražošanas sektoram ir vēl lielāka atkarība no ārējā finansējuma, nekā lauksaimniecības sektoram, jo to kopējais saistību īpatsvars veido 62,9%¹³.

Atšķirībā no lauksaimniecības sektora, pārtikas ražošanas sektorā lielāko daļu no aizņemtā kapitāla struktūras veido tieši īstermiņa saistības, kas sasniedz 52,6%¹³, izmantojot tādus īstermiņa finansējuma instrumentus kā īstermiņa kredīti, aizņēmumi un īstermiņa kredītlinijas, lai finansētu regulāras vajadzības pēc apgrozāmiem līdzekļiem (izejvielu iegāde, loģistikas izmaksas u.c.). Ņemot vērā šos apstākļus, pārtikas sektoru daudz vairāk ietekmē nepieciešamība pēc īstermiņa finansējuma instrumentu regulāras pārfinansēšanas (aizņēmumu un kredītliniju pārfinansēšana, finansējuma pārjaunošana u.tml.).

Saskaņā ar AREI 2021.g. veiktā pētījumā rezultātiem galvenie lauksaimniecības finansētāji ir Latvijas četras lielākās bankas un attīstības finanšu institūcijas ALTUM, kuru kopējā tirgus daļa veido aptuveni 81%¹³. Līdzšinējās tendences liecina, ka banku sektors ir aktīvi kreditējis lauksaimniecības sektoru, ko pierāda arī jaunizniegto kredītu apjoma pieaugums tieši lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē. Arī publiskajos izteikumos banku sektora pārstāvji ir apgalvojuši, ka lauksaimniecību uzskata par kreditēšanas jomā perspektīvu nozari, kurā šobrīd pastāv finansējuma nepietiekamība (*financing gap*) no 17,4 līdz 31,8 milj. EUR apmērā¹³ un grūtības dzīvotspējīgiem projektiem iegūt finansējumu.

Galvenie pārtikas ražošanas sektora finansētāji ir finanšu starpnieku grupa, kuru veido bankas, valstij piederošā attīstības finanšu institūcija ALTUM un līzingsabiedrības. Četru banku (ieskaitot to līzingsabiedrības) tirgus daļa ir aptuveni 70%¹³. Finanšu instrumenti pārtikas ražošanas sektoram tiek nodrošināti ar ALTUM finanšu produktiem (nacionālais finansējums), galvenokārt kā aizdevumi un garantijas. Lai gan pašreizējā pārtikas sektora kreditēšanā ir novērojama lejupslīde, tiek uzskatīts, ka pastāv jaunu finanšu instrumentu potenciāls un finansējuma nepietiekamība (*financing gap*) tiek lēsta no 8.5 līdz 15.3 milj. EUR¹³.

3.1. Taksonomijas regulējuma ietekme uz banku kreditēšanas politiku

Būtisku un paliekošu ietekmi uz ārējā finansējuma pieejamību, gan izsniedzot jaunus kredītus, gan refinansējot esošos, radīs Taksonomijas regulējums, kas no 2022. gada sākuma skar ne tikai bankas, bet arī to klientus. Taksonomijas regulējums uzliek par pienākumu bankām (kreditēstādēm) klasificēt un novērtēt to kredītportfeļus pēc ilgtspējības kritērijiem, kas var ietekmēt turpmāko kredītiestāžu finansēšanas stratēģiju. Šobrīd pastāv liela nenoteiktība, kā Taksonomijas regulējums ietekmēs banku sektoru (tai skaitā arī attīstības finanšu institūciju ALTUM) vēlmi un gatavību finansēt (kreditēt) lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoru. No vienas puses, Taksonomijas regulējuma piedāvājums paredz tikai ieguldītāju un sabiedrības informēšanu par veikto ieguldījumu un gūto ieņēmumu atbilstību vides mērķiem (kā arī tiesības marķēt (*label*) finanšu produktus kā vides ziņā ilgtspējīgus jeb “zaļus”), nenosakot prasības par minimālo “zaļo” ieguldījumu apjomu utt. No otras puses, topošais Taksonomijas regulējums ir daļa no Rīcības plāna ilgtspējīgas izaugsmes finansēšanai, un šī plāna mērķis ir novirzīt kapitāla plūsmas uz ilgtspējīgākām saimnieciskās darbības veidiem (Taksonomijas regulējuma izpratnē). Tādēļ sagaidāms, ka Taksonomijas

regulējumam būs ietekme uz banku kreditēšanas politiku, t.sk. lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektora kreditēšanu.

Lai nodrošinātu nefinanšu pārskatu (ilgtspējas ziņojumu) sagatavošanu Taksonomijas regulas Informācijas sniegšanas deleģētajā aktā finanšu uzņēmumiem, t.sk. arī bankām (kredītiestādēm) ir izstrādāti četri KPI, lai novērtētu to, cik lielā mērā bankas darbība atbilst saimnieciskai darbībai, kas uzskatāma par vides ziņā ilgtspējīgu: zaļo aktīvu attiecība (GAR), zaļo aktīvu koeficients attiecībā uz sniegtajām finanšu garantijām (FinGuar KPI), pārvaldīšanā esošo aktīvu “zaļais” koeficients (AuM KPI) un KPI par pakalpojumiem, kas nav aizdevumi – komisijas naudas ienākumi (F&C GDR). Izvērtējot šo galveno snieguma rādītāju būtību, tika konstatēts, ka uz ārējā finansējuma pieejamību lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoriem tiešu ietekmi nākotnē varētu radīt trīs no tiem:

1. **Zaļo aktīvu attiecība (GAR)** – kredītiestāžu aktīvu īpatsvars, kas ieguldīti taksonomijai atbilstošās saimnieciskajās darbībās kā daļa no kopējiem segtajiem aktīviem (total covered assets)⁴¹. Šī rādītāja uzdevums ir demonstrēt visiem tirgus dalībniekiem, cik liela daļa no banku izsniegtajiem kredītiem uzņēmumiem un citiem banku aktīviem ir vērsta uz Taksonomijas regulas vides mērķu sasniegšanu.
2. **Zaļo aktīvu koeficients attiecībā uz sniegtajām finanšu garantijām (FinGuar KPI)** – finanšu garantiju, ar kurām atbalsta (garantē) parāda instrumentus, ar kuriem finansē taksonomijai atbilstošās saimnieciskās darbības, proporcija attiecībā pret visām finanšu garantijām, ar kurām atbalsta uzņēmumiem sniegtos parāda vērtspapīrus⁴¹. Šī rādītāja uzdevums ir parādīt, kāda attiecība no kopējām banku izsniegtajām garantijām investīciju saņemšanai, ir vērsta uz Taksonomijas regulas vides mērķu sasniegšanu.
3. **KPI par pakalpojumiem, kas nav aizdevumi (F&C KPI)** – bankas no uzņēmumiem par produktiem vai pakalpojumiem, kuri nav aizdevumi saistībā ar taksonomijai atbilstošām saimnieciskajām darbībām, saņemto komisijas naudas ienākumu proporcija, attiecībā pret kopējiem komisijas naudas ienākumiem no uzņēmumiem par produktiem vai pakalpojumiem, kas nav kreditēšana⁴¹. Šis rādītājs parādīs bankas ieņēmumu no maksām un komisijām par bankas pakalpojumiem attiecību, kas ir vērsta uz Taksonomijas regulas vides mērķu sasniegšanu un iekļauj tādas pamata pozīcijas kā maksu par norēķinu pakalpojumiem, maksājumu pakalpojumiem, aizdevumu apkalpošanas darbībām, valūtas maiņas pakalpojumiem, starptautiskiem darījumiem utt.

Ņemot vērā, ka lielāko daļu no banku aktīviem veido tieši ilgtermiņa un īstermiņa aizdevumi, prioritāri bankām ilgtspējas pārskatos būs pienākums ziņot par to svarīgāko rādītāju – GAR. Šī rādītāja aprēķināšanas metodika balstās uz Informācijas sniegšanas deleģēto aktu un tā pielikumiem. Saskaņā ar Informācijas sniegšanas deleģēto aktu bankām GAR aprēķinu pamatā tiek ņemtas vērā šādas pamata komponentes⁴¹:

---

⁴¹ Informācijas sniegšanas deleģētā akta V pielikums

1. Skaitītājs (*numerator*), kas ietver aizdevumus un avansus, parāda vērtspapīrus, līdzdalību kapitālā un atgūtos nodrošinājumus, ar ko finansētas taksonomijai atbilstošas saimnieciskās darbības.
2. Saucējs (*denominator*), kas ietver kopējos aizdevumus un avansus, kopējos parāda vērtspapīrus, kopējo līdzdalību kapitālā un kopējos atgūtos nodrošinājumus un visus pārējos segtos bilances aktīvus.

Nemot vērā, ka Taksonomijas regulējums ir svarīgs instruments tam, lai veicinātu finanšu plūsmu pārvirzīšanos uz ilgtspējīgākām saimnieciskām darbībām un paātrinātu pārkārtošanos saskaņā ar ES Zaļo kursu, banku sektoram būs nozīmīga loma šī procesa veicināšanā. Un tieši GAR rādītājs var kalpot par nozīmīgu indikatoru tam, cik lielā mērā bankas tiek galā ar šīs funkcijas izpildi, tādējādi uzlabojot vai pasliktinot savu reputāciju. Var prognozēt, ka GAR rādītāju uzlabošanai, bankas arvien vairāk attīstīs un virzīs tirgū jaunus un "ilgtspējīgus" ārējās finansēšanas produktus, tos izmantojot par pamata banku GAR un citu KPI uzlabošanai¹³.

Kopš 2022. gada sākuma, kad bankām tika noteikts pienākums ziņot par savu ieņēmumu un veikto ieguldījumu atbilstību Taksonomijas regulējuma vides mērķiem, ir novērojama tendence vietējo Latvijas banku un to saistīto uzņēmumu darbības politikas maiņā. Piemēram, SEB grupas pensiju pārvaldītājs ieguldījumu pārvaldes akciju sabiedrība (IPAS) "SEB Investment Management" (SEB IM) 2022. gada sākumā ir izstrādājusi savu nākotnes ieguldījumu ilgtspējas principus, kuri, iespējams, tiks ieviesti arī nākotnes kreditēšanas politikas izstrādē. Šie principi ir saistīti ar apņemšanos atbalstīt klientus jauna ekonomikas modeļa ieviešanas procesā, ar mērķi mazināt SEG emisijas līmeni, caur izpratni par ilgtspējas faktoru (vides, sociālo, vides – ESG) līdzsvarotu izmantošu lēmumu pieņemšanas procesos. Saskaņā ar šo ESG stratēģiju, no pensiju plāniem tiks izslēgti ieguldījumi tādos uzņēmumos, kuru darbība ilgtermiņā ir saistīta ilgtspējas izaicinājumiem, proti uzņēmumi neievēro prasības vides, cilvēktiesību, darba tiesību, labas pārvaldības jomās u.tml. standartus. Sadarbībā ar ārējo fondu pārvaldniekiem SEB IM priekšroku dos tikai tādiem, kas iegulda biržā kotētos vērtspapīros, kas arī ir ANO Atbildīgi ieguldījumu iniciatīvas (UN-PRI) atbalstītāji. Veicot fiksētā ienākuma ieguldījumus, SEB IM ieguldīs tikai ESG obligācijās, kas ietver zaļās, sociāli atbildīgās, ilgtspējīgās obligācijas. Veicot ieguldījumus kapitāla vērtspapīros, tiks ņemta vērā šo ieguldījumu atbilstība ESG faktoriem. Līdzīgs princips tiks ievērots, atbalstot ieguldījumus arī nekustamajos īpašumos un infrastruktūrā, kur tiks vērtēta atbilstība vides standartiem un īpaši pievēršot uzmanību energoefektivitātei⁴². Tādējādi visas SEB grupas nākotnes darbība ir vērsta, lai veiktu ieguldījumus uzņēmumos, organizācijās un fondos ar mērķi gūt finansiālu atdevi un vienlaikus panākt pozitīvu ietekmi sociālajā un vides jomā. To pierāda arī SEB IM izstrādātā ieguldījumu portfeļu klasifikācija, kura sastāv no 3 kategorijām, pamatojoties uz SFDR regulējumu (skat. 3-1. tabulu):

⁴² IPAS "SEB Investment Management" ilgtspējas principi, 30.03.2022.

3-1.tabula. SEB IM portfeļu klasifikācija⁴²

	Izslēdzošā atlase	Aktīvas īpašumtiesības	ESG principu integrēšana un iekļaujošā atlase	Ieguldījumi īpašās ilgtspēju veicinošās jomās un ieguldījumi ar ietekmi
Ilgspējas riski netiek integrēti ieguldījumu lēmumos (SFDR 6. pants)	-	-	-	-
Produkti veic ilgtspējīgus ieguldījumus, taču tas nav to vienīgais mērķis (SFDR 8. pants)	+	+		++*
Produkti, kuru vienīgais mērķis ir ilgtspējīgi ieguldījumi (SFDR 9. pants)	+	+	+	+++**

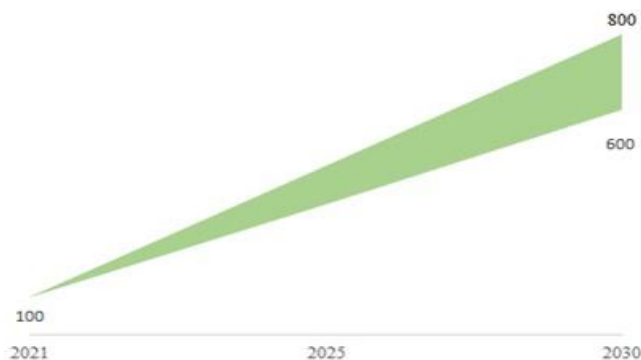
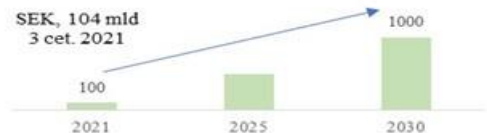
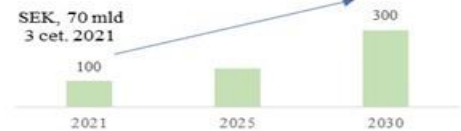
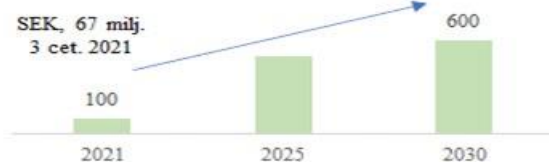
* >70% ieguldījumu atbilst SFDR 8. pantam vai 9. pantam (ieguldījumu fondi, valdību obligācijas ar augstu ESG reitingu tieši ieguldījumi uzņēmumu parāda un kapitāla vērtspapīros (plānots sasniegt līdz 30.06.2022.) tai skaitā > 7.5% atbilst SFDR 9. pantam (plānots sasniegt līdz 31.12.2022.);

** 75% ieguldījumu atbilst SFDR 9. pantam. Netiek veikti ieguldījumi, kas atbilst SFDR 6. pantam.

Avots: IPAS "SEB Investment Management" ilgtspējas principi, 30.03.2022.

Kopumā SEB grupas uzņēmumu izvirzītie mērķi ir ļoti ambiciozi, jo līdz 2030. gadam tiek plānots palielināt kopējo vidējo ilgtspējības aktivitāti 8 reizes, bet ar ilgtspēju saistīto aizdevumu apjomu – 10 reizes (skat. 3-1.attēlu).

Ambīcijas palielināt vidējo aktivitāti 6x - 8x līdz 2030

Ar ilgtspēju saistītie aizdevumi
Apjoms, indekssKonsultācijas par ilgtspējīgo finansējumu
Apjoms, indekssInvestīcijas zaļajās tehnoloģijās
Apjoms, indekss9.panta investīciju projekti*
Pārvaldāmo aktīvu daļa, indekss

*Fondi, kuru mērķis ir ilgtspējīgas investīcijas

Avots: SEB banka prezentācija

3-1. attēls. SEB bankas ilgtspējības aktivitātes indeksi⁴³

⁴³ SEB. Accelerating change. 17 November 2021

<https://webapp.sebgroup.com/mb/mblib.nsf/dld/1AA678864A793C61C1258790003E13D4?opendocument>

SEB grupa lielu uzsvaru plāno likt uz esošo klientu (gan lielo uzņēmumu, gan MVU) novērtēšanu un konsultāciju sniegšanu attiecībā uz pasākumiem, kādi būtu veicami katram atsevišķam uzņēmumam, atkarībā no tās saimnieciskās darbības veida, lai sasniegtu taksonomijā plānotos vides mērķus. Saskaņā ar 3-1.attēlu konsultāciju apjomu par ilgtspējīgu finansējumu tiek plānots palielināt 3 reizes. Tāpat būtiski tiek plānots atbalstīt arī inovācijas (riskā kapitāla investīcijas) zaļajās tehnoloģijās, kuru apjoms pieaugs 6 reizes salīdzinājumā ar pašreizējo līmeni.

Kopumā SEB banka līdz 2030. gadam plāno samazināt taksonomijai neatbilstošo bilances un ārpusbilances aktīvu ekspozīciju par 45%-60%, bet līdz 2040. gadam to samazināt 100% apmērā (sasniegt klimata neitralitāti)⁴⁴. Un šo mērķi tiek plānots panākt caur finanšu plūsmas (t.sk. kredītēšanas) novirzīšanu, radot jaunus “zaļus” finanšu produktus, projektiem un citām iniciatīvām, kuras ir vērstas ar Taksonomijas regulas vides mērķu sasniegšanu.

Ilgspējas faktoros (ESG) savā darbībā ir sākusi integrēt arī AS “Citadele banka”, vērtējot klientu uzņēmējdarbību, kā arī attīstot jaunus un “zaļus” bankas produktus un pakalpojumus. Saskaņā ar Ilgtspējas pārskatā par 2021. gadu sniegto informāciju banka ir parakstījusies ievērot Atbildīgas banku darbības principus (*Principles for Responsible Banking*), pielāgojot savu biznesa stratēģiju, lai sasniegtu ANO Ilgtspējīgas attīstības un Parīzes nolīgumā definētos mērķus.⁴⁵ Tādējādi ir sagaidāms, ka turpmāk banka atbalstīs tikai videi draudzīgu un ilgtspējīgu uzņēmējdarbību, attīstot un piedāvājot saviem klientiem produktus transformācijai un pārejai uz zaļo ekonomiku. Arī AS “Citadele banka” meitas uzņēmums un pensiju pārvaldītājs IPAS “CBL Asset Management” (CBL AM) 2019. gadā ir parakstījis ievērot atbildīgus investīciju principus, kas nosaka nepieciešamību piemērot uzņēmumu ESG faktoru analīzi pirms ieguldījumu veikšanas, tādējādi dodot savu artavu ātrākai pārejai uz globālo klimata neitralitāti (*global net zero emissions*).

AS “Citadele banka” jau šobrīd aktīvi iekļauj ESG faktoru analīzi risku pārvaldīšanas struktūrā (kredītu, tirgus, likviditātes un operacionālajā) un vidējā termiņā tā koncentrējas uz sekojošiem riskiem:⁴⁵

1. Fiziskie riski,
2. Pārejas risks (*transition risk*), ko rada politikas izmaiņas attiecībā uz siltumnīcefekta gāzu emisijām,
3. Sociālie un pārvaldības riski.

Lai novērtētu AS “Citadele banka” pakļautību un potenciālo ietekmi no fiziskā un pārejas riska, tā ir veikusi būtiskuma novērtējumu savam korporatīvajam kredītportfelim un investīciju portfelim. Šis novērtējums balstījās uz nozarēm ar iespējami paaugstinātu klimata un vides risku, kā arī bankas ekspozīciju šajās nozarēs.

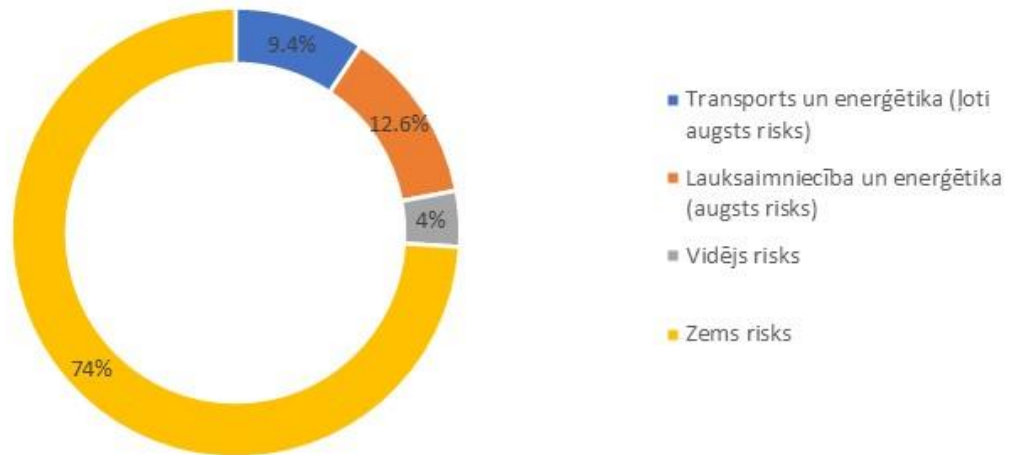
1. No fiziskā riska puses ir identificētas nozares, kas ir pakļautas potenciāli augstam riskam – lauksaimniecība un darbība ar nekustamo īpašumu. Šobrīd Citadele strādā

⁴⁴ Sasniegt klimata neitralitāti ātrāk nekā to paredz ES Ilgtermiņa stratēģija 2050. gadā.

⁴⁵ AS “Citadele banka” Ilgtspējas pārskats par 2021. gadu.

pie fiziskā riska novērtēšanas un uzraudzības sistēmas izveides un kvantitatīvās riska metrikas izstrādes, kas turpmāk tiks izmantota kredītlēmumu pieņemšanas procesā.

- No pārejas riska puses tika identificētas nozares ar potenciāli augstu un ļoti augstu pārejas risku – lauksaimniecība, enerģētika un transports, kas veido 22% no uzņēmumu aizdevumu un ieguldījumu portfeļiem (skat. 3-2. attēlu).

3-2. attēls. Citadele ekspozīcija paaugstināta riska nozarēs⁴⁵

AS “Citadele banka” norāda, ka uzrauga riska darījumus ar nozarēm visos riska līmeņos portfeļa un valsts līmenī. Lai gan šī novērtēšanas pieeja šobrīd pastāvīgi tiek uzlabota un papildu precizitātes uzlabošanai tiks izstrādāta vērtēšanas skala, ar laiku tā tiks ieviesta arī lēmumu pieņemšanā attiecībā uz aizdevuma izsniegšanu un investīciju veikšanu.

Transformējot savu darbību, AS “Citadele banka” 2021. gadā ir uzsākusi “zaļo” aizdevumu izsniegšanu, lai motivētu klientus pārorientēties vides ziņā ilgtspējīgāka biznesa virzienā un lai veicinātu to izaugsmi, bet tai pašā laikā mazinot negatīvo ietekmi uz vidi. Rezultātā banka uzņēmumiem ir piedāvā tādus finanšu produktus kā – zaļo auto līzings un aizdevums korporatīviem klientiem, kas investē zaļajā enerģijā. Pēc bankas apkopotās informācijas, zaļo aizdevumu apjoms 2021. gadā sasniedza 55,3 milj. EUR jeb 2% no kopējā bankas kredītportfeļa^{45,46}. Lielākie darījumi bija saistīti ar atjaunojamās enerģijas projektiem Lietuvā. Bankas pašreizējais mērķis līdz 2024. gadam zaļajā ekonomikā ieguldīt ne mazāk kā 60 milj. EUR⁴⁵, tādējādi stimulējot efektīvu dabas resursu izmantošanu un mazinot siltumnīcefekta gāzu emisiju un piesārņojumu.

Kopumā AS “Citadele banka” aktīvi strādā pie klimata un vides risku pārvaldības attīstības un ieviešanas ikdienas darbā, apkopojot nepieciešamos datus un informāciju no esošajiem un topošajiem klientiem, lai kopā ar ES līdz 2030. gadam sasniegtu mērķi samazināt SEG siltumnīcefekta gāzu emisiju vismaz par 55% zem 1990. gada līmeņa.⁴⁵

⁴⁶ 25.11.2022. intervija ar AS “Citadele banka” pārstāvjiem (G.Kudrjavceva, J.Dacjuka, J.Seredins, R.Štālberga, I.Frīdmane), kā arī sarakste ar AS “Citadele banka” pārstāvjiem.

Darbu pie ilgtspējas mērķu identificēšanas un Taksonomijas regulējuma ieviešanas savā kredītēšanas stratēģijā ir uzsākusi arī attīstības finanšu institūcija ALTUM. Lai gan ALTUM nav kredītiestādes statusa, uz to attieksies Taksonomijas regulējums kā uz kredītiestādi (*credit institution*). Turklāt ALTUM ir arī kapitāla fonda pārvaldnieks un sabiedriskas nozīmes struktūra (*public-interest entity*). Papildus ALTUM ir publiski deklarējis, ka ir brīvprātīgi uzņēmis ievērot tādas pašus kredītrisku (t.sk. ESG risku) vadības principus kā kredītiestādēs. Atšķirībā no parastajām kredītiestādēm ALTUM šobrīd nav izstrādāta atsevišķa ilgtspējas plāna vai mērķu, lai veicinātu pāreju uz sabiedrību ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni. Šis apstāklis ir saistīts ar to, ka ALTUM administrē un īsteno Ministru kabineta pieņemtās valsts atbalsta programmas, kuras savukārt ir izstrādātas, pamatojoties uz Nacionālo enerģētikas un klimata plānu 2021.-2030. gadam⁴⁷. Taču neskatoties uz to, investori un starptautiskie aizdevēji, nosaka ALTUM prasību pakāpeniski integrēt ESG faktorus aizdevumu novērtēšanas procesā. Saskaņā ar Oslo Starptautisko klimata izpētes centra (*Center for International Climate Research Oslo, CICERO*) 2021. gada atzinumā iekļauto informāciju ALTUM ir noteikta prasība līdz 2023. gada 31. martam visam MVU segmentam nodrošināt ESG faktoru integrāciju kredītriska novērtēšanā⁴⁷. Intervijā ar ALTUM pārstāvi E.Salavu tika noskaidrots, ka attiecībā uz ESG faktoriem ALTUM šobrīd piemēro holistisku pieeju, kas ietver divu risku vērtēšanu⁴⁸:

1. Klimata risks – tas ir saistīts ar ūdeņraža nodrošinājumu (piem., applūstošās teritorijas) un var ietekmēt kredītportfeļa kvalitāti,
2. Transformācijas risks (transformācija uz zema oglekļa ekonomiku) – tas ir saistīts ar izmaiņām ilgtspējas prasībās gan piegādātāju ķēdē, gan klientu ķēdē, kas attiecīgi maina klientu un piegādātāju paradumus.

Šobrīd ALTUM lielāko izaicinājumu klientu pārorientācijas procesā saista tieši ar transformācijas risku, kas nākotnē varētu iestāties klientam, kurš nespēs nodrošināt Taksonomijas regulējuma nosacījumu izpildi. Piesakoties finansējumam, tam būs objektīvi jāpamato savu nākotnes ieņēmumu ilgtspēja, kura būs tieši atkarīga no citu piegāžu ķēdēs iesaistīto uzņēmumu struktūras un paradumu maiņas.

Nemot vērā, ka ALTUM ir pirmā institūcija Latvijā un Baltijā, kas 2017. gadā uzsāka zaļo obligāciju emisiju, tās ieguldījums uzņēmumu pārorientācijā “zaļa” biznesa virzienā ir ievērojams. Kopš 2017. gada ALTUM ar zaļo obligāciju emisiju piesaistītie līdzekļi (*green bond proceeds*) tiek virzīti, lai finansētu un refinansētu tādas projektus, kas saistās ar enerģijas ražošanu no atjaunojamajiem energoresursiem, ēku energoefektivitāti un ilgtspējīgo transportu. Saskaņā ar ALTUM investoru ziņojumu ALTUM no zaļo obligāciju emisijas ir piesaistījis finansējumu summu 18,5 milj. EUR apmērā, no kura izsniedzis “zaļos” aizdevumus 17,3 milj. EUR apmērā, finansējot 47 videi draudzīgiem projektus⁴⁹. 74% no izsniegtajiem aizdevumiem tika novirzīti energoefektivitātes projektu finansēšanai, 23% – ilgtspējīgā

⁴⁷ Cicero. ALTUM Green Bond Second Opinion. December 15, 2021

⁴⁸ 25.11.2022. intervija ar ALTUM pārstāvjiem (E.Salava, V.Breidaka-Podračika)

⁴⁹ ALTUM Green Bonds. INVESTOR REPORT as at 30 June 2022.

transporta finansēšanai, savukārt atlikušie 3% – enerģijas ražošanai no atjaunojamajiem energoresursiem.

Tiek prognozēts, ka zaļo obligāciju ieņēmumu ieguldījumu struktūra būtiski mainīsies līdz 2024. gadam, palielinot ieguldījumus enerģijas ražošanā no atjaunojamajiem energoresursiem līdz 40% (lielākoties saules paneļu sistēmās) un samazinot energoefektivitātei līdz 40%⁴⁷.

Rezumējot iepriekš minēto, ALTUM koncentrējas uz ilgtspējīgu attīstību un inovatīviem risinājumiem finanšu stabilitātes nodrošināšanai un biznesa ilgtspēju definē kā ilgtermiņa vērtības radīšanu, ņemot vērā ekonomiskos, ētiskos, sociālos un vides apsvērumus.

Līdzīga tendence ir novērota arī ES lielākajās bankās. Saskaņā ar Ilgtspējīga finansējuma platformas 2022.g. gada oktobra ziņojumu bankas Eiropā pakāpeniski sāk integrēt Taksonomiju savas iekšējās politikas veidošanā, tostarp veidojot nozaru stratēģijas un iekļaujot attiecīgos novērtēšanas pieņēmumus savas iekšējās klasifikācijas sistēmās⁵⁰. Kredītiestādes sāk integrēt Taksonomiju NFRD pakļauto uzņēmumu iesaistē kā kopīgu valodu, lai veicinātu dialogu par ilgtspējības rādītājiem un atbalstītu tos pārejas procesā, gatavojot nepieciešamo ilgtspējas informāciju. Ilgtspējīga finansējuma platforma norāda, ka vairāk nekā puse no aptaujātajām un ziņojumā iekļautajām kredītiestādēm jau uzsāka integrēt publicētos tehniskās pārbaudes kritērijus aizdevumu novērtēšanas procesos, riska, finanšu un biroju sistēmās, lai novērstu datu neatbilstības un palielinātu izpratni par Taksonomiju lēmumu pieņemšanā un jaunu produktu piedāvājumos. Kredītiestādes jau šobrīd Taksonomijas integrāciju uztver kā komerciālu iespēju, lai atbalstītu klientus pārejas procesā uz vides ziņā ilgtspējīgāku uzņēmējdarbību. Atsevišķas bankas šobrīd ir procesā, lai saskaņotu savus iekšējos piedāvājumus ar Taksonomijas regulējuma pieņēmumiem esošajiem produktiem. Tāpat Ilgtspējīga finansējuma platforma ir novērojusi jaunus banku produktus tādos biznesa virzienos kā korporatīvā banku darbība (projektu finansēšana) un kapitāla parāda instrumentu finansēšana (zaļās obligācijas un pārejas obligācijas). Kopumā Ilgtspējīga finansējuma platformas aptaujātās bankas apzinās nepieciešamību saskaņot savu produktu attīstību ar dekarbonizācijas stratēģijām. Un to tiek plānots panākt, ieviešot īpašus KPI kritērijus uzņēmējdarbības pusē, izmantojot Taksonomijas sliekšņu rādītājus, kā svarīgu elementu savu lēmumu pieņemšanas procesā⁴².

3.2. Taksonomijas ietekme uz lielo un MVU iespējām piesaistīt finansējumu

Kā viena no svarīgākajām Informācijas sniegšanas deleģētā akta priekšrocībām, tiek minēta iespēja veikt bankas finansēto uzņēmumu un aktīvu klimata un vides raksturlielumu novērtējumu, kam būs tieša ietekme uz bankas GAR. Uz šīs klientu "ilgtspējas" informācijas pamata bankas varēs novērtēt kopējus koeficientus katram uzņēmumam, pamatojoties uz

⁵⁰ Platforma on Sustainable Finance: Platform Recommendations on Data and Usability of the EU Taxonomy. October 2022.

uzņēmumu apgrozījumu, kapitālieguldījumiem (CapEX) un darbības izdevumiem (OpEx), lai aprēķinātu savu portfeļu un bilanču KPI, izmantojot svērto summēšanu. Tādējādi bankas turpmāk izmantos lielo nefinanšu uzņēmumu nefinanšu pārskatus (ilgtspējas ziņojumus), lai novērtētu tajos sniegto "ilgtspējas" informāciju par šādiem snieguma rādītājiem ilgtspējas vides ziņā :

1. **KPI, kas saistīts ar apgrozījumu (apgrozījuma KPI)** – atspoguļo attiecību no neto apgrozījuma, kas iegūts no produktiem vai pakalpojumiem, kas saistīti ar taksonomijai atbilstošām saimnieciskajām darbībām. Apgrozījuma KPI sniedz statistisku priekšstatu par uzņēmuma ieguldījumu ietekmi vides mērķu sasniegšanā.
2. **KPI, kas saistīts ar kapitālieguldījumiem (CapEx KPI)** – atspoguļo uzņēmuma kapitālieguldījumu (investīciju izdevumu) daļu, kas jau šobrīd atbilst un ir saskaņā ar taksonomiju, vai ir daļa no ticama plāna, lai paplašinātu vai sasniegtu atbilstību taksonomijas vides mērķiem. CapEx sniedz dinamisku un tālredzīgu skatījumu uz uzņēmumu plāniem transformēt savu uzņēmējdarbību.
3. **KPI, kas saistīts ar darbības izdevumiem (OpEx KPI)** – atspoguļo uzņēmuma darbības izdevumu daļu, kas ir saskaņā ar taksonomiju vai saskaņā ar izstrādāto CapEx plānu. Darbības izdevumi šī rādītāja kontekstā ietver tiešās nekapitalizētās izmaksas, kas saistītas ar pētniecību un attīstību, renovācijas pasākumiem, īstermiņa nomu, uzturēšanu un citiem tiešiem izdevumiem, kuri saistīti ar pamatlīdzekļu ikdienas apkalpošanu, kas ir nepieciešami, lai nodrošinātu šādu aktīvu nepārtrauktu un efektīvu izmantošanu.
4. **Ticams darbības plāns** – papildina gan CapEx, gan OpEx rādītājus, jābūt izklāstītai saimnieciskai darbībai apkopojuma līmenī, un tam jāatbilst šādiem nosacījumiem:
  - 1) tam jāpaplašina uzņēmuma taksonomijai atbilstīgās saimnieciskās darbības, vai arī jāmodernizē taksonomijai atbilstīgās darbības, atbilstību sasniedzot 5 gadu laikā;
  - 2) to apstiprina nefinanšu iestādes vadības struktūra, tieši vai deleģējot.Šāda ticama plāna nepieciešamība Informācijas sniegšanas deleģētā akta izpratnē ir saistīta ar vajadzību parādīt uzņēmuma darbības trajektorijas maiņu uz taksonomijai atbilstošām darbībām. Šāds plāns mazinās arī uzņēmumu reputācijas risku, veicinās to mērķu sasniegšanu vides jomā, kā arī palīdzēs pieņemt stratēģiskus un tālredzīgus uzņēmējdarbības lēmumus.
5. **KPI sadalījums** – nefinanšu uzņēmumiem būs jānodrošina KPI sadalījums, pamatojoties uz veikto saimniecisko darbību, tostarp pārejas un veicināšanas darbībām, un sasniedzamo vides mērķi.

Kas attiecas uz MVU, kuri nav Taksonomijas regulas subjekti, tad pie aktuālā Taksonomijas regulējuma tiem nav noteikts pienākums publicēt nefinanšu pārskatus (ilgtspējas ziņojumus). Taču Informācijas sniegšanas deleģētā aktā tiek vairakkārt uzsvērts, ka MVU tos var gatavot pilnā vai daļējā apmērā, pamatojoties uz brīvprātības principu. Šādas tirgus pārredzamības nodrošināšana no MVU puses, publicējot to apgrozījuma vai ieguldījumu procentuālo daļu, kas ir taksonomijai atbilstoša, palīdzētu tiem piesaistīt finansējumu ilgtspējīgām darbībām

vai nu kā daļu no *eco-labeling* shēmām un ekoloģiski ilgtspējīgiem produktiem, vai kā daļu no kopējās uzņēmējdarbības stratēģijas, kuras pamatā ir vides ilgtspēja. Taču, neskatoties uz šo atvieglojumu MVU, Taksonomijas regulējumam stimulējot bankas pārskatīt to kredītportfeļu struktūru, paaugstinot "ilgtspējīgo" kredītu īpatsvaru, pastāv varbūtība, ka bankas izvirzīs papildu prasības MVU attiecībā uz informācijas sniegšanu, gan pieprasot finansējumu, gan izmantojot finansējumu (regulāru pārskatu sniegšana bankām). Turklāt tas ir saistīts ar Informācijas sniegšanas deleģētā akta 7.panta 3.punkta prasību, kura nosaka bankām no GAR aprēķina skaitītāja izslēgt ekspozīciju (kredītus utt.) pret uzņēmumiem, kas nav Taksonomijas regulas subjekti (nav pienākums publicēt nefinanšu pārskatus – MVU). Vienlaikus šo ekspozīciju ir jāiekļauj GAR (un citu KPI) aprēķina saucējā. Tādējādi MVU kredītēšana tiek *de facto* pielīdzināta Taksonomijai neatbilstošas saimnieciskās darbības finansēšanai, kas attiecīgi var negatīvi ietekmēt banku motivāciju kreditēt šādus MVU. Līdz ar to pastāv nopietns risks, kā arī tiem MVU, kuri nav Taksonomijas regulas tiešie subjekti, tiks faktiski izvirzītas tādas pašas vai ļoti līdzīgas prasības kā lielajiem uzņēmumiem (Taksonomijas regulas un NFRD/CSRD izpratnē). Šim riskam ir šāda negatīva ietekme:

1. Tiek radītas papildu izmaksas un administratīvs slogs MVU.
2. Kredītprocentu pieaugums tādu saimniecisko darbību (t.sk. ieguldījumu) finansēšanai, kuras Taksonomijas regulējuma izpratnē nav uzskatāmas par vides ziņā ilgtspējīgām.
3. Fizisks kredītu piedāvājuma samazinājums tādu saimniecisko darbību (t.sk. ieguldījumu) finansēšanai, kuras Taksonomijas regulējuma izpratnē nav uzskatāmas par vides ziņā ilgtspējīgām.

Šobrīd uz MVU neattiecas NFRD, taču drīz to aizstās jaunā CSRD, kura paplašinās savu darbības jomu, ietverot arī biržas sarakstā iekļautos MVU. Taču jāatzīmē, ka uz tiem attieksies vieglāki ziņošanas standarti (un tiem pastāv iespēja atteikties no jaunās, sistēmas līdz 2028. gadam). Zināmu spiedienu uz MVU var radīt ziņošanas prasības lielākiem uzņēmumiem saskaņā ar Taksonomijas regulējumu. Tas ir saistīts ar to, ka informācijas atklāšanas prasības pastiprina datu vajadzības un datu vākšanas procesus lielajiem uzņēmumiem, uz kuriem attiecas ziņošanas prasības, kas var attiecīgi novest pie tā, ka tie pieprasa informāciju no saviem MVU partneriem. CSRD tomēr paredz, ka šāda veida informāciju līgumpartneri var lūgt tikai saviem apakšuzņēmējiem un saskaņā ar ziņošanas formas atviegloto versiju.

Nemot vērā, ka SEB grupas ilgtspējas principi paredz, ka visiem uzņēmumiem ir jāizstrādā ilgtspējas politika, kas ir vērsta uz vides, sociālo un korporatīvo pārvaldību, MVU būtu ieteicams gatavot ziņojumus uz brīvprātības principa, lai saskaņotu savas darbības ar Taksonomiju un gūtu priekšrocības no piekļuves zaļajam finansējumam – piesaistot zaļos aizdevumus. Turklāt MVU, kuru darbība ir saskaņota ar taksonomiju (Taksonomijai atbilstoša), kā piegādātāji varētu tikt uzskatīti par pievilcīgākiem partneriem lielajiem uzņēmumiem.

Līdzīgs uzskats ir arī AS "Citadele banka", kura uzsver, ka, lai gan MVU šobrīd nav pakļauti ziņošanai saskaņā ar NFRD (vēlāk CSRD), tas nebūt nenozīmē, ka šie uzņēmumi paliks ārpus kopējā ES Zaļā kursa. Tāpēc AS "Citadele banka" ļoti augstu novērtēs ticama ilgtspējas darbības plāna esamību uzņēmumos un atvērtību mērīt emisijas un saimnieciskās darbības ietekmi uz vidi. Šāda pieeja bankai dotu būtisku artavu zaļo programmu veidošanā un finanšu instrumentu strukturēšanā. Tāpat banka uzsver, ka klienti, kuri iesaistīsies brīvprātīgā nepieciešamās ilgtspējīgās informācijas sniegšanā, tiks iekļauti iekšējā bankas programmā, ar iespēju saņemt priekšrocības (bonusus), piem., atlaides aizdevuma procentu likmēm⁴⁶.

No vides perspektīvas MVU ir izšķiroša nozīme, lai tie līdz 2050. gadam klimata neitralitāti un veidotu ilgtspējīgāku nākotni. Daudzveidīgie 22,5 miljoni mazo un vidējo uzņēmumu veido 99% no visiem nefinanšu uzņēmumiem ES, kas veido nedaudz vairāk par 50% no IKP, un tiek lēsts, ka tie ir atbildīgi par 60-70% no rūpnieciskā piesārņojuma un kopējiem rūpnieciskajiem atkritumiem. MVU ietekme uz vidi kopumā ir ievērojama. Lai gan ļoti liela daļa uzņēmumu, aptuveni 55–60%, ir MVU ar zemu ietekmi uz vidi⁵⁰. Tādējādi pastāv liela varbūtība, ka nākotnē MVU varētu tikt vairāk iekļauti CSRD regulējumā.

Bankas sāks aktīvi pieprasīt no saviem klientiem nefinanšu pārskatus (ilgtspējas ziņojumus), lai noteiktu arī savas GAR (un citus KPI), sākot ar 2023. gadu. Tādējādi 2023. gads var kļūt par gadu, kad potenciāli lielie uzņēmumi un tieši MVU var saskarties ar papildu prasībām, no banku puses, lai piesaistītu ārējo finansējumu (piem., saņemtu kredītu vai finanšu līzingu).

Papildus pastāv nenoteiktība, kā Taksonomijas regulējums ietekmēs finanšu sektora uzraugu (ECB, EBI, FKTK) īstenoto banku sektora uzraudzību, it īpaši attiecībā uz tādiem būtiskiem aspektiem kā kapitāla pietiekamība, risku pārvaldība utt. Ja banku kredīti, kas izsniegti tādu saimniecisko darbību finansēšanai, kuras Taksonomijas regulējuma izpratnē nav uzskatāmas par vides ziņā ilgtspējīgām, tiks kvalificēti kā paaugstināta riska kredīti (attiecīgi palielinās bankām nepieciešamo pašu kapitālu), tad sagaidāms kredītu piedāvājuma samazināšanās un kredītprocentu likmju pieaugums MVU projektiem, kuri nav Taksonomijas regulas subjekti.

Latvijas banku specifika ir tāda, ka galvenās bankas (ar lielāko tirgus daļu lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektora kreditēšanā) ir ārvalstu banku meitas uzņēmumi un ka šo banku izsniegtie kredīti tiek finansēti nevis ar vietējiem noguldījumiem, bet ar ārējiem resursiem – pamatā mātes banku piesaistītiem noguldījumiem. Šis apstāklis Taksonomijas regulējuma ietekmi uz lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektora kreditēšanu padara vēl komplicētāku un nenoteiktāku, jo papildus vietējiem faktoriem banku kreditēšanas politiku ietekmēs arī ārējie faktori – šo banku mātes banku politikas un ārvalstu noguldītāju uzvedības izmaiņas, kuras šobrīd nav iespējams prognozēt.

Iepriekš minēto iemeslu dēļ pastāv draudi, ka Latvijas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoros var būtiski palielināties finansējuma nepietiekamība (*financing gap*), kas attiecīgi ietekmēs šo sektoru ekonomisko attīstību. Negatīva scenārija gadījumā pastāv pat negatīvas izaugsmes risks lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoros.

Apkopojot visu iepriekš minēto informāciju, ir jāatzīst, ka jaunais Taksonomijas regulējums radīs riskus un iespējas lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoriem attiecībā uz ārējā finansējuma pieejamību gan kapitālieguldījumu, gan apgrozāmo līdzekļu finansēšanai.

Negatīvas sekas var radīt pašreizējā abu sektoru uzņēmumu samērā augsta atkarība no banku finansējuma, it īpaši atkarība no ilgtermiņa aizņēmumiem, jo, stājoties spēkā Taksonomijas regulējumam, bankas strikti izvērtēs arī šo aizdevumu atbilstību Taksonomijas vides mērķiem. Ja vērtēšanas laikā tiks konstatēts, ka konkrētais aizdevums ir Taksonomijas regulējumam neatbilstošs, pastāv risks, ka šādam klientam tiks izvirzītas papildu prasības, lai saglabātu sākotnējos aizdevuma līguma nosacījumus. Tāpēc pašreizējo ilgtermiņa aizņēmumu radītās sekas būs tiešā veidā atkarīgas no katras atsevišķākas bankas izstrādātās ilgtspējas stratēģijas un metodoloģijas tās ieviešanā.

Ņemot vērā, ka Taksonomijas ideja ir saistīta ar kapitāla (t.sk. kreditēšanas) pārvirzīšanu uz ilgtspējīgākas uzņēmējdarbības finansēšanu, tuvākajā laikā var rasties situācija, ka klasiskie banku kreditēšanas instrumenti uzņēmumiem vairs nebūs pieejami vai tiks piedāvāti par nesamērīgi augstām cenām. Iestājoties šādiem apstākļiem, uzņēmumiem tiktu ierobežotas iespējas ne tikai veikt ieguldījumus attīstībā, bet arī uzturēt saimniecisko darbību, izmantojot bankas piedāvātās kredītlīnijas. Tas savukārt izraisītu uzņēmumu pieprasījuma krišanos pēc bankas finanšu produktiem, nespējot izpildīt Taksonomijas regulējumā minētās ilgtspējas prasības, tādējādi palielinot finansējuma nepietiekamību abos sektoros un būtiski bremsējot to attīstību.

Jaunais Taksonomijas regulējums var nozīmīgi ietekmēt arī banku un klientu attiecības (gan jauno, gan esošo). Lai nodrošinātu galvenā rādītāja GAR izpildi, bankas paredz izvērtēt pašreizējo klientu investīciju un saimniecisko darbību atbilstību Taksonomijas regulējumam, pieprasot no tiem nefinanšu pārskatus (ilgtspējas ziņojumus) informācijas saskaņošanai ziņojumos. Ja uzņēmumu iesniegtais ilgtspējas darbības plāns nebūs vērsts uz Taksonomijas regulējuma vides mērķu sasniegšanu, bankas sākotnēji piedāvās konsultācijas tā transformācijai, taču, ja šī transformācija nebūs iespējama vai to nevēlēsies pats klients, banka var pieņemt lēmumu par sadarbības pārtraukšanu. Tādējādi tiek paredzēts, ka nefinanšu pārskatu (ilgtspējas ziņojumu) iesniegšana bankām ar laiku būs obligāts pienākums ne tikai lielajiem uzņēmumiem, bet arī MVU, kuri šobrīd nav iekļauti Taksonomijas regulējuma subjektu lokā.

Stājoties spēkā Taksonomijas regulējumam, iestāsies lielo pārmaiņu un izaicinājumu laiks, kurš ietekmēs bankas, lielos uzņēmumus un MVU. No vienas puses, Taksonomijas regulējums uzsver, ka banku stratēģija jāvērs uz "zaļo" kreditēšanas produktu izstrādi, lai sasniegtu kopējo ES mērķi attiecībā uz klimata neitralitāti līdz 2050. gadam. No otras puses, šai stratēģijai ir jābūt konsekventai, lai neradītu ekonomiskos un sociālos draudus uzņēmējdarbībā. Lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektora uzņēmumiem būtu jānovērtē pašreizējie biznesa procesi un investīciju plāni, lai saskaņotu tos ar gaidāmā Taksonomijas regulējuma prasībām, tādējādi nezaudējot iespēju piesaistīt ilgtspējīgu finansējumu savas uzņēmējdarbības attīstībai nākotnē.

3.3. Iespējamās cenu atšķirības starp “zaļajiem” un “ne-zaļajiem” aizdevumiem

Iespējamās finansējuma cenas (procentu likmju) atšķirības starp “zaļiem” un “ne-zaļiem” aizdevumiem (un citiem finanšu produktiem) ir saistītas ar t.s. zaļo prēmiju (*green premium, greenium*). Zaļā prēmija ir samērā jauns jēdziens (koncepts), kas apzīmē ienesīguma atšķirību starp “zaļiem” finanšu produktiem un līdzīgiem “ne-zaļiem” jeb “parastiem” (konvencionāliem) finanšu produktiem. Saskaņā ar šobrīd akceptēto terminoloģiju zaļā prēmija nozīmē, ka ienesīgums “zaļajam” finanšu produktam ir zemāks nekā līdzīgam “ne-zaļajam” finanšu produktam.

Tā kā ilgtspējīga finansējuma (t.sk. “zaļās” kreditēšanas) tirgus tikai vēl veidojas, tad šobrīd ir pieejama ļoti nepilnīga informācija par finansējuma cenas (procentu likmju) atšķirībām. Kā netiešs informācijas avots (*proxy*), kalpo obligāciju tirgus – zaļo obligāciju (*green bonds*) un “parasto” obligāciju (*conventional bonds*). Jāatzīmē, ka pētījumi par zaļo prēmiju obligāciju tirgū nav viennozīmīgi. Saskaņā ar S.Makaskilla u.c. (*S.MacAskill et al, 2021*) veikto pētījumu⁵¹ kopumā tirgū pastāv zaļā prēmija un zaļo obligāciju ienesīgums ir zemāks nekā “parasto” obligāciju ienesīgums. Šajā pētījumā secināts, ka primārajā tirgū (*primary market*) zaļā prēmija novērota 56% gadījumu, otrreizējā jeb sekundārajā tirgū (*secondary market*) – 70%. Pētījuma autori arī norāda uz ļoti plašu zaļās prēmijas amplitūdu primārajā tirgū, kur tās svārstās no 0,85 procentpunktiem (85 bāzes punktiem), kad zaļo obligāciju ienesīgums ir attiecīgi zemāks, līdz pat -2,13 procentpunktiem (213 bāzes punktiem), kad ir t.s. negatīvā zaļā prēmija jeb zaļo obligāciju ienesīgums ir augstāks. Vienlaikus pētījuma autori atzīmē, ka pārlicinošāka zaļā prēmija ir novērojama otrreizējā tirgū, kur tā visbiežāk novērota 0,01-0,09 procentpunktu (1-9 bāzes punktu) robežās. Taču jāatzīmē, ka tā ir ļoti maza zaļā prēmija. Papildus šajā pētījumā secināts, ka obligāciju tirgū palielinās t.s. vides preferenču (*environmental preferences*) nozīme un ka šī faktora ietekme uz obligāciju cenām (ienesīgumu) nākotnē palielināsies.

Pretrunīgi rezultāti ir Ju V. (*Yue W., 2022*) pētījumam⁵². Šajā pētījumā ir pētītas zaļo un “parasto” obligāciju ienesīguma atšķirības gan Ķīnas tirgū, gan pasaules tirgū un analizētas obligācijas, kas denomētās Ķīnas juaņās renminbi (CNY), ASV dolāros (USD), eiro (EUR) un Zviedrijas kronās (SEK). Šajā pētījumā tiek apgalvots, ka pārlicinoša zaļā prēmija nav konstatēta ne Ķīnas tirgū, ne globālajos tirgos. Saskaņā ar šajā pētījuma veikto regresijas analīzi (kuras ietvaros izslēgta likviditātes prēmija (*liquidity premium, liquidity spread*)) Ķīnas tirgū zaļajām obligācijām ienesīgums vidēji ir par 0,034 procentpunktiem (3,4 bāzes punktiem) augstāks nekā konvencionālajām obligācijām, bet globālajā tirgū zaļo obligāciju ienesīgums ir attiecīgi par 0,125 procentpunktiem (12,5 bāzes punktiem) augstāks. Taču vienlaikus šī pētījuma rezultāti iezīmē plašu rezultātu izkliedi un asimetriju, piemēram, Ķīnas

⁵¹ MacAskill S., Roca E., Liu B., Stewart R.A., Sahin O. Is there a green premium in the green bond market? Systematic literature review revealing premium determinants. *Journal of Cleaner Production*. Volume 280, Part 2. 2022.

⁵² Yue W. Are green bonds priced lower than their conventional peers? *Emerging Markets Review*. Volume 52. 2021.

tirgū zaļās prēmijas mediāna ir 0,002 procentpunkti (0,2 bāzes punkti) un pasaules tirgū – 0,246 procentpunkti (24,6 bāzes punkti), t.i., vairāk kā 50% gadījumu pastāv zaļā prēmija (zaļo obligāciju ienesīgums ir zemāks). Papildus šajā pētījumā ir secināts, ka izteikta zaļā prēmija ir obligācijām ar BBB kredītreitingu, kā arī ka zaļā prēmija (zemāks zaļo obligāciju ienesīgums) ir CNY emitētām obligācijām, bet USD un eiro emitētām obligācijām neesot zaļā prēmija (esot augstāks ienesīgums).

Lai arī ir Ju V. (Yue W., 2022) pētījuma rezultāti ir pretrunīgi, it īpaši attiecībā uz eiro denominētām zaļajām obligācijām, visdrīzāk, ka šī pētījuma rezultātus ir ietekmējis apstāklis, ka ES (eirozonā) un ASV ilgstoši pastāvēja t.s. zemo procentu likmju laikmets, kad procentu likmes bija tuvu 0 vai pat negatīvas. Šajā pētījumā ir netieši atzīts, ka zaļā prēmija ir izteikta pie augstākām procentu likmēm, par ko liecina secinājumi attiecībā uz BBB kredītriska obligācijām. Tādēļ ir pamats prognozēt, ka, augot procentu likmēm, ir zaļā prēmija varētu kļūt izteiktāka arī ES un ASV.

Saskaņā ar ALTUM sniegto informāciju⁴⁸ obligāciju tirgū zaļā prēmija iepriekš bija ap 0,5 procentpunktu (50 bāzes punktiem), bet šobrīd (2022.g.) tā ir ap 1 procentpunktu (100 bāzes punktiem). Vienlaikus jāatzīmē, ka šīs atšķirības finansējuma cenā, kas pieejama ALTUM, tieši un tādā pašā apjomā nepāriet uz ALTUM klientiem – klientiem šīs atšķirības starp “zaļo” un : “ne-zaļo” finansējumu var atšķirties no situācijas obligāciju tirgū, kur ALTUM piesaista finansējumu. Papildus ALTUM norāda, ka tālākā nākotnē finansējums “pilnīgi brūniem”⁵³ projektiem vai nu nebūs pieejams, vai būs ārkārtīgi dārgs.

Saskaņā ar AS “Citadele banka” sniegto informāciju atšķirības starp “zaļajiem” (ilgtspējīgiem) un “ne-zaļajiem” aizdevumiem šobrīd ieskicēt vēl nevar, ņemot vērā pārāk īsto termiņu kopš Taksonomijas regulējuma ieviešanas. Tomēr vispārīgi procentu likmju atšķirības sāk iezīmēties jau tagad⁴⁶. Turklāt ir sagaidāms, ka šī atšķirība cenas ziņā starp abiem kredītu veidiem kļūs jūtāmāka, bankām apzinot un kvantificējot fiziskos un pārejas riskus. Citadeles pārstāvji prognozē, ka, pieaugot regulējumam (prasībām, kritērijiem utt.) no ECB un citu uzraugošo iestāžu puses attiecībā uz ilgtspējas risku novērtēšanu, ar laiku procentu likmju atšķirība starp “zaļajiem” un “ne-zaļajiem” aizdevumiem pieaugs visā ES banku tirgū.

Rezumējot publicēto zinātnisko pētījumu rezultātus un banku sektora (arī ALTUM) sniegto informāciju, var secināt, ka procentu likmju atšķirības starp “zaļajiem” un “ne-zaļajiem” kredītiem (un citiem finansējuma produktiem) varētu pastiprināt ECB īstenotā procentu likmju paaugstināšanas un pretinflācijas politika (naudas piedāvājuma samazināšana). Pastāv samērā augsta iespēja, ka augošu procentu likmju apstākļos lielāks procentu likmju kāpums būs tieši “ne-zaļajiem” kredītiem, tādējādi palielinot zaļo prēmiju, t.sk. banku (finanšu institūciju) klientiem. Turklāt banku sektorā finansējuma cenu nākotnē būtiski ietekmēs gaidāmā ESG aspektu integrācija starptautiskajā banku regulējuma ietvarā (*international regulatory framework for banks*) jeb t.s. “Bāzele III”⁵⁴ (*Basel III*), piem., stresa testos, riska

⁵³ Ilgtspējīga finansējuma platforma dalījuma “zaļš-brūns” vietā rekomendē lietot luksofora principu “zaļš-dzeltens-sarkans” (skat. 1.nodaļu), tādējādi “pilnīgi brūns” visdrīzāk tiktu kvalificēts kā “sarkans”.

⁵⁴ Bāzeles Banku uzraudzības komitejas nolīgumi par kapitāla pietiekamību (*capital adequacy*), stresa testiem (*stress testing*) un likviditātes prasībām.

modeļos, kapitāla pietiekamības novērtēšanā utt. Piemēram, ir veikti grozījumu Kapitāla prasību regulā (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013)⁵⁵, nosakot, ka ar 28.06.2022. lielajām finanšu institūcijām, kas emitējušas vērtspapīrus, kuru atļauts tirgot kādas ES dalībvalsts regulētajā tirgū (biržā), būs pienākums atklāt informāciju par ESG riskiem (t.sk. fiskiem riskiem un pārejas riskiem). Lai arī Kapitāla prasību regulā šāds pienākums noteikts tikai lielajām finanšu institūcijām, kas emitējušas vērtspapīrus, ļoti ticami, ka ESG risku integrācija turpināsies un skars praktiski visas finanšu institūcijas, kas ir Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/36/ES subjekti.

---

⁵⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013 papildināta ar 449.a pantu.

NOVĒRTĒJUMA REZULTĀTI UN PRIEKŠLIKUMI

Veiktā pētījuma galvenie secinājumi ir šādi:

1. Taksonomijas regulējuma tiesiskais un politiskais ietvars vēl tikai veidojas. Lai arī ir pieņemti galvenie ES tiesību akti (piem., Taksonomijas regula, Taksonomijas klimata deleģētais akts, Taksonomijas 8.panta jeb Informācijas sniegšanas deleģētais akts), vairāki būtiski tiesību akti attiecībā uz lauksaimniecību vēl nav pieņemti. Piemēram, Taksonomijas klimata deleģētajā aktā (t.s. Pirmajā deleģētajā aktā), kas nosaka tehniskās pārbaudes kritērijus (TPK) klimata mērķiem, nav iekļauti TPK lauksaimniecībai. EK plāno izdot papildu deleģēto aktu attiecībā uz lauksaimniecību, taču nav pieejams šī papildu deleģēta akta projekts vai ar to saistīto TPK projekts. Savukārt attiecībā uz t.s. Otro deleģēto aktu (nosaka TPK pārējiem četriem vides mērķiem) notiek ilgtspējīga finansējuma platformas sagatavotā TPK projekta (otrā projekta) sabiedriskā apspriešana. Tādējādi vēl joprojām pastāv nenoteiktība par to, kādi būs TPK lauksaimniecībai un kāda ir gaidāmā Taksonomijas regulējuma ietekme uz lauksaimniecības uzņēmumiem.
2. Taksonomijas regulējums tiešā veidā ietekmēs samērā nelielu skaitu Latvijas uzņēmumu (lauku saimniecību) lauksaimniecībā, jo nozarē nav raksturīgi lielle uzņēmumi. Pēc CSRD stāšanās spēkā paplašināsies Taksonomijas regulējuma tvērums, aptverot pilnīgi visus lielos uzņēmumus un biržā kotētos MVU. Saskaņā ar indikatīvu novērtējumu lielo uzņēmumu īpatsvars (ņemot vērā saistīto uzņēmumu ietekmi) tiek lēsts 8,6%-18,7% no nozares kopējā apgrozījuma un 3,8%-7,2% no nozarē nodarbināto skaita.
3. Pārtikas ražošanas (lauksaimniecības produktu pārstrādes) sektorā ir sagaidāma būtiskāka Taksonomijas regulējuma tiešā ietekme, it īpaši pēc CSRD stāšanās spēkā. Lielo uzņēmumu īpatsvars pārtikas ražošanas nozarē tiek lēsts aptuveni 44,8% no kopējā nozares apgrozījuma un 33,4% no nozarē nodarbināto skaita.
4. Lai arī vēl nav pieņemti TPK attiecībā uz vides mērķiem lauksaimniecības nozarei, publiski pieejamie TPK projekti liecina, ka sertificētas bioloģiskās lauksaimniecības saimniecības tiks automātiski uzskatītas par tādām, kas būtiski sekmē (SC) klimata mērķus (klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām). Tādējādi bioloģiskās saimniecības varēs kvalificēties kā vides ziņā ilgtspējīgas (taksonomijai atbilstošas) neatkarīgi no to spējām izpildīt citu vides mērķu SC kritērijus, ja vien tās izpildīs pārējo mērķu būtiska kaitējuma neradīšanas (DNSH) kritērijus. Ievērojot bioloģiskās lauksaimniecības specifiku, visdrīzāk, ka šo DNSH kritēriju izpilde lielus izaicinājumus neradīs. Tādējādi Taksonomijas regulējums nepasliktinās finansējuma pieejamību bioloģiskās lauksaimniecības saimniecībām, tomēr maz ticams, ka būtiski uzlabos pieejamību finansējumam citu faktoru dēļ (skat. 3.nodaļu).
5. Taksonomijas regulējuma ietvaros plānotie TPK (Pirmā deleģēta akta papildinājuma projekts un Otrā deleģētā akta TPK projekts) rada vairākus izaicinājumus Latvijas konvencionālajām saimniecībām lauksaimniecības sektorā, piemēram:
  - 1) neskaidrība par SC kritērijiem attiecībā uz klimata mērķiem (klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās klimata pārmaiņām) šobrīd neļauj novērtēt, kādas būs iespējas konvencionālajām saimniecībām izpildīt SC kritērijus kādam no klimata mērķiem (vienlaicīgi izpildot saistītos DNSH kritērijus pārējiem vides mērķiem).

Visdrīzāk, ka klimata mērķu SC kritēriji būs atvasināti no klimata mērķu DNSH kritērijiem, kas šobrīd ir ietverti TPK projektā attiecībā uz bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu;

- 2) praktiski absolūts liegums lietot kūdru un kūdra saturošus produktus un materiālus (ja saimniecība izvēlēsies izpildīt SC kritērijus attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu) rada būtiskus izaicinājumus stādaudzēšanas nozarei. Ja šis kritērijs saglabāsies TPK projektā par bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu, tad visdrīzāk, no tā būs atvasināti SC kritēriji klimata mērķiem. Tādēļ pastāv augsti draudi par nopietniem izaicinājumiem stādaudzēšanas nozarei;
- 3) ilgtspējīgas slāpekļa bilances nodrošināšana, no vienas puses, ir samērā reāla iespēja, kā konvencionālajām saimniecībām (gan lopkopības, gan augkopības) izpildīt SC kritērijus attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu. Ilgtspējīga finansējuma platforma šo iespēju ir konceptuāli ieskicējusi kā iespēju lauku saimniecībām (t.sk. īpaši akcentējot bezzemes saimniecības) sasniegt atbilstību Taksonomijai. No otras puses, konkrēta TPK projekta nepieejamība (ir tikai piedāvāta konceptuāla pieeja) neļauj novērtēt šo iespēju. Ja slāpekļa bilances TPK būs līdzvērtīgi 2021.g. augusta TPK projektā piedāvātajiem, tie var radīt būtiskus izaicinājumus gan augkopībā, gan piena lopkopībā, gan potenciāli arī cūkkopībā (skat. tālāk);
- 4) lopkopībā ekstensīva ganīšana ir viena no iespējām kā izpildīt SC kritērijus attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu. Tomēr jāatzīmē, ka izaicinājumus rada noteiktie kritēriji par ganīšanas intensitāti. Šo iespēju praktiski nebūs iespējams īstenot intensīvajā putnkopībā un cūkkopībā, kā arī šī kritērija izpilde būs sarežģīta intensīvajā piena lopkopībā;
- 5) stingrāki piedāvātie kritēriji attiecībā uz biodaudzveidīgas lauksaimniecības ziņā daudzveidīgas lauksaimniecības īpatsvara novērtēšanu, ja saimniecība sastāv no vairākām tālu novietotām daļām, ierobežo iespējas formāli izpildīt SC kritērijus, iegādājoties attālus zemesgabalus, kas kvalificējas kā biodaudzveidīga lauksaimniecības zeme;
- 6) lai arī ilgtspējīga finansējuma platforma kopumā ir mīkstinājusi SC kritērijus par dzīvnieku ēdināšanu, saglabājas vairāki izaicinājumi (piem., prasības par iepirktās barības izcelsmi, apjoma ierobežojumi iepirktās barības izmantošanai, liegums zivis saturošas barības izmantošanai, prasības par no zālājiem iegūtas barības izmantošanu atgremotāju barošanā utt.). Mīkstinātie kritēriji attiecībā uz cūkām un putniem nedaudz samazina izaicinājumus saimniecībām. Tomēr saglabājas nenoteiktība par to, kādā apjomā šie dzīvnieku barošanas kritēriji tiks piemēroti saimniecībām, kas izvēlēsies ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšanu, jo vairākus no šiem kritērijiem nevar izpildīt t.s. bezzemes saimniecības un intensīvas saimniecības ar augstu iepirktās barības īpatsvaru;
- 7) nelielām lopkopības saimniecībām (it īpaši nišas saimniecībām) pastāv iespējas izpildīt SC kritērijus attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu, audzējot retus dzīvniekus. Saskaņā ar esošo TPK projektu kā retas dzīvnieku šķirnes varēs kvalificēties "Latvijas Zilā" (liellopu šķirne), "Latvijas Vietējā" (kazu šķirne), "Latvijas Baltā" (cūku šķirne), kuras kā apdraudētas šķirnes ir iekļautas DAD-IS. Visdrīzāk, ka kā retas šķirnes varēs kvalificēties arī Latvijas Brūnā govys un Latvijas Tumšgalves aita. Taču saglabājas izaicinājumi par šķirnes tīrības pierādīšanu.

- 8) izaicinājumus saistībā ar SC kritēriju attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu izpildi augkopībā rada arī DNSH kritēriji par nepieciešamību veikt regulāras augsnes N analīzes un ņemt tās vērā barības vielu pārvaldības mēslošanas plānā (šobrīd Latvijā nav aprobēta N analīžu izmantošana), par prasību barības vielu pārvaldības mēslošanas plānā ņemt vērā šķirnes un sēklas potenciālu, par augsnes pH līmeņa nodrošināšanu 6.7-7.0 līmenī (Latvijā visbiežāk aramzemēs ir zemāks pH līmenis) utt.
6. TPK radīto izaicinājumu lauksaimniecībā gadījumu papildu izpēte (*case study*) iezīmē šādus izaicinājumus:
- 1) konvencionālajā augkopībā pastāv nopietni izaicinājumi izpildīt ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances nodrošināšanas kritērijus, it īpaši Latvijā izplatītās rapša-kviešu augu maiņas gadījumā;
  - 2) ja pārskatītie ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances kritēriji būs līdzīgi 2021.g. augusta TPK projektā ietvertajiem, tad šo kritēriju izpilde radīs ļoti nopietnus izaicinājumus piena lopkopības saimniecībām. Produktivitātes (izslaukuma) kāpināšana un atkarības no iepirktās lopbarības mazināšana (pašpietiekamības uzlabošana), kā arī olbaltumvielu satura svaigpienā paaugstināšana ir potenciāls ceļš kā uzlabot piena lopkopības saimniecību slāpekļa bilances rādītājus;
  - 3) cūkkopībā ilgtspējīgas saimniecības slāpekļa bilances kritēriju izpilde potenciāli varētu radīt mazākus izaicinājumus. Taču grūtības ar šo kritēriju izpildi varētu rasties saimniecībām, kas iepērk barību ar nezināmu slāpekļa izmantošanas efektivitāti vai ļoti zemu slāpekļa izmantošanas efektivitāti. Papildus jāatzīmē, ka cūkkopībā būtiskus izaicinājumus varētu radīt liegums dzīvnieku ēdināšanā izmantot zivis saturošu barību;
  - 4) stādaudzēšanas nozarē ļoti būtiskus izaicinājumus (eksistenciālus draudus) rada potenciālais liegums lietot kūdru, t.sk. kā augšanas substrātu, jo šobrīd praktiski nav reālu alternatīvu.
7. Taksonomijas regulējuma ietvaros plānotie TPK (it īpaši Otrā deleģētā akta projekts) rada vairākus izaicinājumus pārtikas ražošanas sektorā:
- 1) klimata mērķus SC kritērijus pārtikas ražošanā var izpildīt tikai attiecībā uz izdevumiem (primāri investīcijām), jo pārtikas ražošanai kā saimnieciskai darbībai nav noteikti SC kritēriji klimata mērķiem. Tādēļ, lai pārtikas ražotāji varētu ziņot par taksonomijai atbilstošu apgrozījumu, tiem būs nepieciešams izpildīt SC kritērijus vai nu attiecībā uz pāreju uz aprites ekonomiku, vai bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu. Tas vienlaikus nozīmē, ka būs nepieciešams izpildīt arī attiecīgos DNSH kritērijus;
  - 2) SC kritēriju izpilde attiecībā uz pāreju uz aprites ekonomiku ir saistīta ar vairākiem izaicinājumiem. Pirmkārt, būtiskus izaicinājumus rada augstās prasības attiecībā uz iepakojuma atkārtotas izmantošanas nodrošināšanu. 2022.g. marta TPK projektā no 200 milj. līdz 100 milj. samazinātais iedzīvotāju skaits, lai pierādītu, ka pēcpatēriņa iepakojuma savākšanas, šķirošanas un pārstrādes sistēma darbojas praksē un mērogā, praktiski nesniedz nekādus ieguvumus Latvijas pārtikas ražotājiem. Otrkārt, arī alternatīvā iespēja, koncentrēties nevis uz iepakojuma atkārtotu izmantošanu, bet pārstrādātu vai atjaunojamu izejmateriālu lietošanu produkcijas iepakojumā, rada būtiskus ierobežojumus, jo ir augstas prasības iepakojuma izejmateriālu izcelsmes pierādīšanai/apliacināšanai. Treškārt, izaicinājumus rada arī kritēriji par iepakojuma otrreizēju pārstrādi un pārtikas zudumu un atkritumu samazināšanu;

- 3) SC kritēriju izpilde attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu ir saistīta ar vairākiem būtiskiem izaicinājumiem. Pirmkārt, ļoti nopietnu izaicinājumu rada prasība, ka 95% no izejvielām ir jābūt iegūtām tādās lauksaimnieciskās ražošanas praksēs, kas būtiski sekmē bioloģisko daudzveidību. Otrkārt, lielus izaicinājumus rada prasības attiecībā uz ar proteīnu (olbaltumvielām) bagātām izejvielām – šādu izejvielu dalīšana pēc to ietekmes uz biodaudzveidību (zema negatīva ietekme un augsta negatīva ietekme). Šīs prasības būtiski ierobežo dzīvnieku izcelsmes un daļas augu izcelsmes izejvielu lietošanu. Treškārt, grūti ir izpildāma prasība par tādu dzīvnieku un augu izejvielu, kas iegūtas no retām dzīvnieku šķirnēm un īpašām augu šķirnēm vai bioloģiska heterogēna materiāla. Šos SC kritērijus pamatā varēs izpildīt bioloģiskās produkcijas pārstrādātāji un nišas produktu ražotāji;
  - 4) papildus izaicinājumus saistībā ar SC kritēriju izpilde attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu rada jaunie SC kritēriju par minimālo piegāžu un ražošanas prasību nodrošināšanu. Šīs prasības nosaka stingrākus ierobežojumus izejvielu izcelsmei un pārtikas produktu ražošanas procesam;
  - 5) papildus jāatzīmē, ka gan pārejas uz aprites ekonomiku, gan bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzības un atjaunošanas būtiskai sekmēšanai ir noteikti stingri DNSH kritēriji, kuru izpilde radīs dažādus izaicinājumus. Piemēram, SEG emisiju aprēķināšana uz produkta svaru, izejvielu lauksaimnieciskajā ražošanā veikto darbību kontrole (piem., par augsnes apstrādi, par ilggadīgo zālāju saglabāšanu, par kūdras nelietošanu utt.), izejvielu vērtēšana pēc to SEG emisijām.
8. Taksonomijas regulējums var atšķirīgi ietekmēt primārās piegādes ķēžu dalībniekus, potenciāli radot izaicinājumus izejvielu pieejamībai. Piemēram, pārtikas ražošanas sektoram, lai tas varētu būtiski sekmēt bioloģisko daudzveidību un ekosistēmu atjaunošanu, ir nepieciešamas atbilstošas izejvielas no primārās ražošanas (skat. 2.2.nodaļu). Savukārt, ja primārie ražotāji būs izvēlējušies sasniegt vides ilgtspēju, būtiski sekmējot kādu citu vides mērķi (piem., klimata pārmaiņu mazināšana), tad to saražotā un piedāvā produkcija nebūs atbilstoša. ALTUM šo t.s. transformācijas risku (izkrišanu no piegāžu un klientu ķēdēm) atzīmē kā galveno aspektu, kas ierobežos finansējuma pieejamību neilgtspējīgiem uzņēmumiem.
  9. Lai arī MVU nav Taksonomijas regulas subjekti un tādējādi Taksonomijas regulējums tiešā veidā neattiecas uz MVU, šim regulējumam būs netieša ietekme caur finanšu sektoru (primāri banku sektoru). Taksonomijas regulējums tieši attiecas uz bankām: banku sniegums tiks vērtēts pēc to zaļo aktīvu attiecības (GAR) un citiem snieguma rādītājiem. Informācijas sniegšanas deleģētais akts paredz, ka GAR (kā arī citu snieguma rādītāju) skaitītājā tiek iekļauti tikai tādi aktīvi (t.sk. kredīti), kas attiecas uz taksonomijai atbilstošām saimnieciskajām darbībām. Minētajā deleģētajā aktā ir norādīts, ka banku ekspozīcija (kredīti utt.) pret uzņēmumiem, kas nav Taksonomijas regulas subjekti (nav pienākums publicēt nefinanšu pārskatus), nav iekļaujami GAR un citu snieguma rādītāju skaitītājā. Tādējādi banku GAR (un citus snieguma rādītājus) pasliktina gan taksonomijai neatbilstošu saimniecisko darbību finansēšana, gan tādu uzņēmumu, kas nav Taksonomijas regulas subjekti, kreditēšana. Minētās normas var ietekmēt MVU kreditēšanu, jo GAR un citu snieguma rādītāju aprēķinā tā tiek pielīdzināta taksonomijai neatbilstošu darbību finansēšanai.

10. No esošā Taksonomijas regulējuma (t.sk. Informācijas sniegšanas deleģētā akta) netieši izriet, ka, lai banku sektoram būtu līdzīga interese kreditēt MVU, arī MVU būs nepieciešams pierādīt savas saimnieciskās darbības atbilstību taksonomijai (ilgtspēju vides ziņā). Tādējādi arī MVU būs nepieciešams izpildīt TPK, lai uzlabotu piekļuvi finansējumam. Saskaņā ar banku sektora sniegto informāciju MVU, kas brīvprātīgi sniegs ticamu informāciju par to ilgtspēju būs priekšrocības (piem., procentu likmju atlaides) finansējuma saņemšanā.
11. Ticama darbības plāna (it īpaši ilgtspējas jautājumos) neesamība nākotnē var būtiski ietekmēt uzņēmumu iespējas piesaistīt ārējo finansējumu (t.sk. banku kredītus) to saimnieciskās darbības finansēšanai. Vairākas bankas ir publiski paudušas, ka nākotnē finansēs pārēju uz ilgtspējīgu darbību, bet pārtrauks finansēt neilgtspējīgas darbības. Turklāt finanšu resursu pieejamības ierobežošana var būtiski ietekmēt arī ES struktūrfondu līdzekļu apgūšanu periodā 2021.-2027.g.
12. Lai arī pētījumu par zaļo prēmiju rezultāti ir pretrunīgi, banku sektora sniegtā informācija liecina, ka finansējuma cenas (procentu likmju) atšķirības starp “zaļiem” un “ne-zaļiem” kredītiem (un citiem finanšu produktiem) nākotnē pieaugs (nostiprināsies zaļā prēmija). Kopumā augošās procentu likmes (saistībā ar ECB īstenoto pretinflācijas politiku) visdrīzāk, ka pastiprinās šo tendenci. Turklāt sagaidāms, ka ESG risku integrēšana banku regulējumā (piem., Bāzele III, Kapitāla prasību regula) arī nākotnē palielinās zaļo prēmiju.

Galvenie priekšlikumi:

1. Izmantot CSRD projektā dalībvalstīm piešķirto tiesību paplašināt to personu loku, kas ir tiesīgas pārbaudīt uzņēmumu ilgtspējas ziņojumus (nefinanšu pārskatus), un attiecīgi Latvijas nacionālajā likumdošanā atļaut, ka ilgtspējas ziņojumus var pārbaudīt ne tikai zvērināts revidents (*statutory auditor*), bet arī cits neatkarīgs apliecināšanas pakalpojumu sniedzējs (*independent assurance services provider*). Tas palielinās konkurenci šajā jomā un samazinās ar ilgtspējas ziņojumu sagatavošanu saistītās izmaksas lielajiem uzņēmumiem (Taksonomijas regulas subjektiem). Šim priekšlikumam būs arī pozitīva ietekme uz MVU (nav tiešie Taksonomijas regulas subjekti), jo uzlabosies to iespējas brīvprātīgi apliecināt savas saimnieciskās darbības ilgtspēju, piemēram, lai pretendētu uz bankas kredītu vai piegādātu produkciju lauksaimniecības produkcijas pārstrādātājiem.
2. Izmantot CSRD projektā dalībvalstīm piešķirto tiesību atbrīvojot krājaizdevu sabiedrības no pienākuma sniegt ilgtspējas ziņojumus, kas attiecīgi nozīmētu, ka krājaizdevu sabiedrības būtu atbrīvotas no pienākuma sniegt informāciju par to zaļo aktīvu attiecību (GAR). Lai arī šobrīd Latvijā krājaizdevu sabiedrībām ir nebūtiska daļa tautsaimniecības (t.sk. lauksaimniecības) kreditēšanā, šāds atbrīvojums nedaudz uzlabotu lauksaimniecības un pārtikas ražošanas MVU (it īpaši mikro un mazo uzņēmumu) pieeju finansējumam (kredītam).
3. Attīstības finanšu institūcijai “ALTUM” ir nozīmīga loma lauksaimniecības un pārtikas ražošanas finansēšanā (garantiju produkti, aizdevumu produkti). Ir sagaidāms, ka nākotnē ALTUM piedāvās dažādus finanšu instrumentus tirgus nepilnību risināšanai, it īpaši mērķētus uz MVU. Vienlaikus Taksonomijas regulējums attieksies arī uz ALTUM (ALTUM būs Taksonomijas regulas subjekts), kurai arī būs nepieciešams rēķināt un sniegt informāciju par GAR (un citiem snieguma rādītājiem). Lai novērstu situāciju, kad Taksonomijas regulējums pasliktina ALTUM finanšu instrumentu (produktu) pieejamību MVU, ieteicams šos finanšu instrumentus papildināt ar

- atbalsta instrumentiem (t.sk. grantiem), kas palīdzētu MVU pierādīt to saimnieciskās darbības vai plānoto ieguldījumu ilgtspēju (piem., granti ar ilgtspējas pierādīšanu saistītu izmaksu finansēšanai).
4. Svarīgs elements lauksaimnieciskās darbības ilgtspējas vides ziņā pierādīšanā (TPK izpildē) ir saimniecību ilgtspējas pārvaldības plāns (FSMP) un ikgadēja saimniecības snieguma uzskaitē, kuru saskaņā ar deleģēto aktu projektiem nepieciešams pārbaudīt (verificēt) neatkarīgai trešajai pusei. Visticamāk, ka sagatavot šādus FSMP un veikt minēto snieguma uzskaiti būs nepieciešams arī lauku saimniecībām, kas nav Taksonomijas regulas subjekti, ja tās vēlēšies pierādīt, ka to saimnieciskā darbība vai plānotie ieguldījumi ir vides ziņā ilgtspējīgi. Vienlaikus FSMP sagatavošana un snieguma uzskaites veikšana radīs administratīvu un finansiālu slogu, it īpaši mazām un vidējām lauku saimniecībām. Tādēļ ieteicams izveidot sistēmu (primāri mērķētu uz mazajām un vidējām lauku saimniecībām), kas nodrošinātu zemas FSMP un snieguma uzskaites pārbaudes izmaksas. Tas sekmētu finansējuma pieejamību mazajām un vidējām lauku saimniecībām.
  5. Risināt jautājumu par vadlīniju un rīku pieejamību lauku saimniecībām, lai lauku saimniecībām būtu iespējams ar samērā zemām izmaksām un mazu administratīvo slogu veikt snieguma uzskaiti attiecībā uz SEG emisijām, oglekļa piesaisti, slāpekļa bilanci un apriti utt. Šis jautājums risināms, adaptējot ārvalstīs pieejamos rīkus vai/un izstrādājot Latvijas nacionālos rīkus. Vēlams koordinēt šobrīd notiekošās un dažkārt fragmentētās dažādo institūciju darbības šajos jautājumos.
  6. Papildināt esošo valsts atbalsta instrumentus (atbalsts KLP ietvaros, investīciju atbalsta struktūrfondu programmas) ar papildu valsts atbalstu, kas sekmētu tādu būtisku TPK izpildi lauksaimniecībā un pārtikas ražošanā, kuru izpildei nav pieejams atbalsts esošo atbalsta instrumentu ietvaros.
  7. Risināt jautājumu par klimata prognožu pieejamību, jo tās ir nepieciešamas gan SC, gan DNSH kritēriju izpildei attiecībā uz pielāgošanos klimata pārmaiņām. Atbilstošu klimata prognožu pieejamība nodrošinātu iespēju (alternatīvu) lauku saimniecībām kvalificēties kā vides ziņā ilgtspējīgām, būtiski sekmējot pielāgošanos klimata pārmaiņām.
  8. Ja nav iespējams izvairīties no kūdras lietošanas lieguma noteikšanas, tad nepieciešams izvērtēt iespēju atļaut tās lokālu (piem., noteiktā attālumā no ieguves vietas) izmantošanu par augšanas substrātu. Šāds risinājums ne tikai novērstu eksistenciālos draudus Latvijas stādaudzēšanas nozarei, bet tā sociālekonomisko izmaksu un ieguvumu bilance (ņemot vērā arī dažādas blakus izmaksas un ietekmes) varētu būt labāka nekā citām alternatīvām.
  9. Veikt pētījumus par zemes lietojumu Latvijā lauksaimniecības produktiem (pārtikas ražošanas izejvielām), kas tiek uzskatīti par ar proteīnu (olbaltumvielām) bagātiem jeb proteīna avotu. Šādi pētījumi ir nepieciešami, lai būtu iespējams sagatavot Latvijas izcelsmes lauksaimniecības produktu klasifikāciju pēc šo produktu ietekmes uz bioloģisko daudzveidību. Šādas klasifikācijas esamība atvieglotu SC kritēriju izpildi pārtikas ražošanas sektorā.
  10. Veikt pētījums par lauksaimniecības produktu (pārtikas ražošanas izejvielu) tiešajām un netiešajām dzīvies cikla SEG emisijām (uz 1 kg produkta). Ilgtspējīga finansējuma platforma rosina šo rādītāju izmantot kā DNSH kritēriju pārtikas ražošanā. Vairāki lopkopības produkti balansē ap potenciālo šī kritērija robežvērtību 10 kg CO₂ ekv. uz 1 kg produkta. Pētījumi par tiešajām un netiešajām dzīves cikla SEG emisijām dos iespēju identificēt, cik būtiskus izaicinājumus šis potenciālais DNSH kritērijs radītu

Latvijas lopkopības sektoram (it īpaši putnkopībai un cūkkopībai) un pārtikas ražošanas sektoram.

11. Līdz šim Latvijā lauksaimniecības un pārtikas ražošanas sektoros ir maz pētīti jautājumi, kas skar Taksonomijas regulējuma radītos izaicinājumus. Tādēļ, lai risinātu zināšanu un atziņu trūkumu šajos jautājumos, būtu nepieciešami daudz plašāki no publiskā sektora finansēti pētījumi par šiem jautājumiem, lai lauksaimniecības un pārtikas ražošanas uzņēmumi spētu efektīvāk reaģēt uz pārmaiņām un adaptēties Taksonomijas regulējuma radītajiem izaicinājumiem. Līdzīgas izmaiņas ir nepieciešamas arī izglītības jomā, lai uzlabotu lauksaimniecības un pārtikas sektoru dalībnieku profesionālās zināšanas.
12. Pilnveidot lauku konsultantu kompetenci un kapacitāti vides ilgtspējas jautājumos, it īpaši ar Taksonomijas regulējumu saistītajos jautājumos, tādējādi nodrošinot kvalificētu konsultatīvo atbalstu lauku saimniecībām, it īpaši mazajām un vidējām saimniecībām.

INFORMĀCIJAS AVOTI

Pētījumā izmantoti dažādi informācijas avoti, no kuriem būtiskākie ir ministriju prezentācijas un ziņojumi, citu institūciju veikti pētījumi, ES tiesību akti un to projekti, politikas plānošanas dokumenti, ES institūciju (t.sk. Ilgtspējīga finansējuma platformas) publikācijas (ziņojumi), kā arī intervijas ar Latvijas Bankas, banku un lauksaimniecības sektora pārstāvjiem.

Ministriju prezentācijas, citu institūciju pētījumi:

Pētījuma analizēta šāda informācija:

- Finanšu ministrijas, Zemkopības ministrijas, Valsts kases u.c. prezentācijas un ziņojumi
- Fi-compass, 2020, Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Latvia⁵⁶;
- ES fondu 2021. – 2027. gada plānošanas perioda finanšu instrumentu sākotnējā (tirgus nepilnību) novērtējuma ziņojums.

ES tiesību akti un to projekti, politikas plānošanas dokumenti, ES institūciju publikācijas

Pētījuma ietvaros ir analizēti dažādi ES tiesību akti (regulas, direktīvas), tiesību aktu projekti, ES politikas plānošanas dokumenti, kā arī ES institūciju (t.sk. Ilgtspējīga finansējuma platformas) publikācijas (ziņojumi), t.sk. npublicēti ziņojumi.

Intervijas

Lai iegūtu nepastarpinātu un padziļinātu priekšstatu par ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu, it īpaši Taksonomijas regulējuma ietekmi uz lauksaimniecības nozari ir veiktas intervijas (t.sk. telefonintervijas un e-pasta sarakstes formā) ar finanšu sektora un lauksaimniecības nozares pārstāvjiem:

- Latvijas Banka (E.Kušners);
- AS "Citadele banka" (G.Kudrjavceva, J.Dacjuka, J.Seredins, R.Štālberga, I.Frīdmane);
- ALTUM (E.Salava, V.Breidaka-Podračika)
- LCAA (Dz.Lejniece);
- Zemnieku Saeima (I.Grudovska)
- Stādaudzēšanas nozares pārstāvji (A.Vītoliņš (SAB valdes priekšsēdētājs, stādaudzētava "Dimzas"), R.Rullis (SIA "Stādaudzētava Blīdene"), V.Kazaks (SIA "Stādaudzētava Baltezers"), E.Smiļģis (stādaudzētava "Liepas"), R.Reinbergs (SIA "Puķu lauki"), A.Krogzems (SIA "Krogzeme"))

---

⁵⁶ pētījums ir veikts projekta "Study on EU un Country level Market Analysis for Agriculture" ietvaros, projekta Latvijas partneris – AREI

Informācijas avotu saraksts

1. ALTUM Green Bonds. INVESTOR REPORT as at 30 June 2022.
https://www.altum.lv/wp-content/uploads/2022/09/ALTUM_Investor-Report_30-June-2022.pdf
2. Auziņš A., Krieviņa A., Leimane I., Varika A., Bobovičs V. ES regulējuma par ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanu ietekmes izvērtējums uz lauksaimniecības nozari. 2021.
<https://www.llu.lv/lv/projekti/apstiprinatie-projekti/2021/es-regulejuma-par-ilgtspejigu-ieguldijumu-veicinasanu-ietekmes>
3. Auziņš A., Leimane I., Krieviņa A. Modelling of organic pig production economic viability in Latvia. 21th International Scientific Conference Engineering for Rural Development Proceedings. Jelgava, Latvija. 2022.
<https://doi.org/10.22616/erdev.2022.21.tf058>
4. Basel Committee on Banking Supervision. Climate-Related Financial Risks – Measurement Methodologies. April 14, 2021
<https://www.bis.org/bcbs/publ/d518.pdf>
5. Cicero. ALTUM Green Bond Second Opinion. December 15, 2021.
https://www.altum.lv/wp-content/uploads/2022/06/second_opinion_cicero_green_altum_final.pdf
6. Complementary climate delegated act. Commission 21st of April communication.
7. Draft delegated regulation. Ref. Ares(2020)6979284 – 20/11/2020.
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12302-Sustainable-finance-EU-classification-system-for-green-investments_en
8. Fi-compass, 2020, Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Latvia, Study report.
https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Latvia.pdf
9. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/34/ES (68).
10. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/36/ES.
11. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013.
12. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/1012.
13. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/2088.
14. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/852.
15. .EK Regulas (ES) 651/2014 I pielikums.
16. ES fondu 2021. – 2027. gada plānošanas perioda finanšu instrumentu sākotnējā (tirgus nepilnību) novērtējuma ziņojums.
<https://www.vmd.gov.lv/lauku-attistiba/statiskas-lapas/2014-2020-gada-planosanas-periods/-es-fondu-2021-2027-gada-planosanas-perioda-finansu-instrumentu-sakotne?nid=2968#jump>
17. ES Taksonomijas 8.panta deleģētais akts (*EU Taxonomy Article 8 delegated act*).
http://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/taxonomy-regulation-delegated-act-2021-4987_en.pdf
18. Fernández J.A., Poulsen H.D., Boisen S., Rom H.B. Nitrogen and phosphorus consumption, utilisation and losses in pig production: Denmark. Livestock Production Science. Volume 58, Issue 3. 1999. Pages 225-242.
19. Ilgtspējas veicināšanas sadarbības memorands. Rīga, 19.05.2021.

20. Komisijas paziņojums "Eiropas zaļais kurss". COM(2019) 640 final.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN>
21. Korporatīvo ilgtspējas ziņojumu direktīvas (*Corporate Sustainability Reporting Directive*) projekts. COM(2021) 189 final.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0189>
22. Leimane I., Krieviņa A., Ceriņa S., Auziņš A., Lakovskis P., Dreijere S., Gulbe I., Osīte I. Stratēģijas izstrāde noturīgas un multifunkcionālas piena nozares attīstībai Latvijā. 2021.
<https://www.llu.lv/lv/projekti/apstiprinatie-projekti/2021/strategijas-izstrade-noturigas-un-multifunkcionalas-piena>
23. Luminor. K.Vunder-Fontana. Žalias ar rudas: bankai turēs atskleisti savo paskolu portfelio tvarumā (Green or brown: Banks will need to disclose the sustainability of their loan portfolios). 27.09.2021.
<https://www.luminor.lt/lt/naujienos/zalias-ar-rudas-bankai-tures-atskleisti-savo-paskolu-portfelio-tvaruma>
24. MacAskill S., Roca E., Liu B., Stewart R.A., Sahin O. Is there a green premium in the green bond market? Systematic literature review revealing premium determinants. *Journal of Cleaner Production*. Volume 280, Part 2. 2021.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124491>
25. Opinion of the European Banking Authority on the disclosure requirement on environmentally sustainable activities in accordance with Article 8 of the Taxonomy Regulation. EBA/Op/2021/03
26. Piliksere D., Auziņš A.; Āboltiņš A. Effect of crop rotation on nitrogen use efficiency – case study of Latvia. 21th International Scientific Conference Engineering for Rural Development Proceedings. Jelgava, Latvija. 2022.
<https://doi.org/10.22616/ERDev.2022.21.TF131>
27. Platform on Sustainable Finance's draft report on a social taxonomy. 12 July 2021.
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/sf-draft-report-social-taxonomy-july2021_en.pdf
28. Platform on Sustainable Finance's draft report on taxonomy extension options linked to environmental objectives. 12 July 2021.
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/sustainable-finance-platform-report-taxonomy-extension-july2021_en.pdf
29. Platform on Sustainable Finance: Technical Working Group. Taxonomy pack for feedback. August 2021.
30. Platform on Sustainable Finance: Technical Working Group. Part B – Annex: Full list of Technical Screening Criteria. August 2021.
31. Platform on Sustainable Finance: Technical Working Group. Part A: Methodological report. March 2022.
https://finance.ec.europa.eu/document/download/c9c66978-63bc-47ca-bbac-fc758c454370_en?filename=220330-sustainable-finance-platform-finance-report-remaining-environmental-objectives-taxonomy_en.pdf
32. Platform on Sustainable Finance: Technical Working Group. Part B – Annex: Technical Screening Criteria. March 2022.

- https://finance.ec.europa.eu/document/download/fd418fe7-7f84-479f-8c47-d75533353808_en?filename=220330-sustainable-finance-platform-finance-report-remaining-environmental-objectives-taxonomy-annex_en.pdf
33. Platform on Sustainable Finance: Final Report on Taxonomy extension options supporting a sustainable transition. March 2022
https://finance.ec.europa.eu/document/download/d35230e5-89f7-4c94-921e-3838e237083e_en?filename=220329-sustainable-finance-platform-finance-report-environmental-transition-taxonomy_en.pdf
34. Platform on Sustainable Finance: Final Report on Social Taxonomy. February 2022.
https://finance.ec.europa.eu/document/download/494fa7fe-5dea-4c57-bda5-59c1e3a0db49_en?filename=220228-sustainable-finance-platform-finance-report-social-taxonomy_en.pdf
35. Platforma on Sustainable Finance: Platform Recommendations on Data and Usability of the EU Taxonomy. October 2022.
https://finance.ec.europa.eu/document/download/a16d1111-dbf6-4316-a05f-3cb76d86d407_en?filename=221011-sustainable-finance-platform-finance-report-usability_en_1.pdf
36. Platforma on Sustainable Finance: Final Report on Minimum Safeguards. October 2022.
https://finance.ec.europa.eu/document/download/d162732a-b87d-4602-a7dd-26b6478c5450_en?filename=221011-sustainable-finance-platform-finance-report-minimum-safeguards_en.pdf
37. Rīcības plāns: ilgtspējīgas izaugsmes finansēšana. COM(2018) 97 final.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0097&from=EN>
38. SEB. Accelerating change. 17 November 2021.
<https://webapp.sebgroup.com/mb/mblib.nsf/dld/1AA678864A793C61C1258790003E13D4?opendocument>
39. Taksonomijas klimata deleģētais akts (*EU Taxonomy Climate Delegated Act*).
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:C\(2021\)2800](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:C(2021)2800)
40. Task Force on Climate-related Financial Disclosures. 2022 Status Report (October 2022)
<https://assets.bbhub.io/company/sites/60/2022/10/2022-TCFD-Status-Report.pdf>
41. Yue W. Are green bonds priced lower than their conventional peers? Emerging Markets Review. Volume 52. 2022.
<https://doi.org/10.1016/j.ememar.2022.100909>